

รายงานวิจัยฉบับไม่สมบูรณ์

โครงการการสื่อสารความหมาย
และบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

โดย ดร.ณัฐสุพงศ์ สุขโสภา

เดือนธันวาคม ปี 2563

สัญญาเลขที่ TRG5780242

รายงานวิจัยไม่ฉบับสมบูรณ์

โครงการการสื่อสารความหมาย และบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

ผู้วิจัย สังกัด

1. ดร.ณัฐสุพงศ์ สุขโสด

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัยสกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอ)

Executive Summary

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ประเทศไทยมีบุคคลที่ชื่นชอบในกีฬาในลักษณะ “แฟนกีฬา” อยู่เป็นจำนวนมากหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น แฟนเทนนิส แฟนมวย แฟนกอล์ฟ แฟนวอลเลย์บอล ทว่าแฟนกีฬาจำนวนมากที่สุดและสร้างปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมอย่างหลากหลายมากที่สุดก็คือ แฟนกีฬาฟุตบอล

แม้ว่า ในด้านหนึ่งเราได้เห็นปรากฏการณ์การเป็นแฟนฟุตบอลที่อยู่ใกล้ชิดและแพร่หลาย แต่ในอีกด้านหนึ่ง Lewis (1992) ให้ข้อสังเกตว่า เมื่อเวลาที่ “คนส่วนใหญ่” พูดถึงประดาแฟนๆ ทั้งหลายนั้น (รวมถึง แฟนฟุตบอลด้วย) ท่าทีที่มีต่อกลุ่มแฟนนั้นมักจะมีนัยยะไปในทางติดลบ กล่าวคือ ภาพลักษณ์ของกลุ่มแฟนนั้นมักจะเป็นพวกที่หลงใหลคลั่งไคล้อะไรมาจนผิดปกติ ทำอะไรที่ไร้สาระ อย่างไรก็ตาม คำว่า “คนส่วนใหญ่” นี้ก็ต้องไม่หมายรวมถึง “คนที่เป็แฟน” อย่างแน่นอน เพราะ “คนไม่ใช่แฟน” คงไม่มีวันจะเข้าใจ “ความเป็นแฟน” ได้อย่างลึกซึ้งถึงแก่น การตัดสินใจฉ้อฉลการเป็นแฟนไปในทางลบนั้นอาจจะเป็นเพราะรับรู้อยู่ในระดับผิวเผินเท่านั้น

ถึงแม้จะมีฟุตบอลอาชีพระดับชาติขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่กระแสนิยมของคนไทยยังมีไม่มากนัก เนื่องจากการจัดระบบของแต่ละสโมสรยังไม่มีความเป็นมืออาชีพ อีกทั้งสมาคมฟุตบอลฯ เองก็เลือกจัดแข่งขันเฉพาะทีมฟุตบอลในกรุงเทพมหานครเท่านั้น อีกทั้งยังกำหนดให้ทำการแข่งขันเฉพาะในสนามกลางเท่านั้น ผลที่ตามมาก็คือ ทำให้ไม่สามารถสร้างกระแสนิยมแบบท้องถิ่นนิยมได้ในลักษณะของฟุตบอลต่างประเทศที่ทีมสโมสรในแต่ละท้องถิ่นจะได้รับความนิยมจากบรรดาแฟนบอลในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลัก (เอกรงค์ บัณพงษ์, 2554)

เห็นได้ว่าในแวดวงฟุตบอลของไทยจะมีองค์ประกอบสำคัญอยู่หลายประการ อาทิ สโมสร (เจ้าของ,ผู้บริหาร) นักฟุตบอล แฟนบอล กรรมการผู้ตัดสิน บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย การกีฬาแห่งประเทศไทย ผู้สนับสนุน/สปอนเซอร์ สื่อมวลชน ซึ่งในการบริหารจัดการการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทยเรานั้น มักให้ความสำคัญกับรายได้ ค่าสปอนเซอร์ อย่างมาก จนกระทั่งอาจจะเลยมองข้ามความหมายและความสำคัญกลุ่มแฟนบอล แฟนคลับต่างๆ ไปอย่างมาก

ในฤดูกาลแข่งขัน 2551-2552 ที่สมาคมฯ เองได้ให้สโมสรฟุตบอลพัฒนาสนามและรูปแบบการแข่งขันตามมาตรฐานที่สมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (AFC) กำหนด การสร้างทีมฟุตบอลประจำจังหวัด พัฒนาสินค้าประจำสโมสร และอื่นๆ (สายชล ปัญญชิต, 2553: 2) นับเป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อวงการ

ฟุตบอลไทย ที่นำไปสู่การฟื้นคืนกลับมาของกระแสแฟนฟุตบอลไทยได้อีกครั้ง

การสร้างกลุ่มแฟนคลับจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ และจะเป็นตัวชี้วัดที่จะบอกว่าสโมสรฟุตบอลลีกอาชีพจะประสบความสำเร็จทั้งในเกมการบริหารนอกสนาม และเกมการแข่งขันในสนามหรือไม่?

กลุ่มแฟนฟุตบอลนั้นมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และความเจริญก้าวหน้าของทีมฟุตบอลแต่ละทีมเป็นอย่างมาก ดังที่มีคำกล่าวเปรียบเทียบกับว่า "แฟนบอลคือผู้เล่นคนที่ 12" ของทีมเลยทีเดียว และในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทีมฟุตบอลทุกทีมก็ได้พิสูจน์ให้เห็นความสำคัญดังกล่าวของแฟนบอลมาแล้วว่าไม่มีทีมฟุตบอลใดจะแข็งแกร่งไปได้หากปราศจากการสนับสนุนของแฟนบอล ข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้สถานะของแฟนบอลกลายเป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งหรือองค์ประกอบหนึ่งอันจะขาดเสียมิได้ของกีฬาฟุตบอล

จากการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกที่มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี กระแสความนิยมฟุตบอลไทยกลับมาพุ่งทะยานขึ้นสูงขึ้นอีกครั้ง รวมทั้งความแพร่หลายของแฟนฟุตบอลไทยในโลกของความเป็นจริงได้ปรากฏให้เห็นทั้งในเชิง “ปริมาณ” และในเชิง “คุณภาพ” สำหรับเชิงปริมาณก็เช่น จำนวนแฟนที่มากขึ้นกว้างขวางขึ้นกระจายไปทั่วประเทศ (ไม่ใช่มีแค่ทีมชาติหรือทีมใหญ่ๆ ในกรุงเทพฯ เท่านั้น) หลากหลายขึ้น ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้หญิง หลากหลากหลายอาชีพและระดับการศึกษา ส่วนในเชิงคุณภาพ เช่น ความเข้มข้นในการเชียร์ ความผูกพันแน่นภายในกลุ่ม ความรอบรู้ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น รวมถึงประเภทและลักษณะความเป็นแฟน เช่น เป็นแฟนเพียงลำพัง แบบแฟนคลับ แฟนพันธุ์แท้ แฟนขจร แฟนน้ำดี แฟนพนัน แฟนหัวรุนแรง แฟนจัดตั้งเอง สโมสรจัดตั้ง แฟนเฉพาะซูเปอร์สตาร์ แฟนทีม แฟนแบบแฟชั่น เป็นต้น

สืบเนื่องจากความหลากหลายของแฟนบอลดังที่กล่าวมาบ้างแล้ว น่าสนใจว่าถ้อยต่างๆ ที่ใช้เรียกกลุ่มแฟนบอลบางประเภทก็สามารถสื่อสารความหมายในด้าน “บวก” ของการเป็นแฟนฟุตบอลได้ เช่น แฟนพันธุ์แท้ แฟนบอลน้ำดี ในทางตรงกันข้ามชื่อแฟนอย่าง แฟนพนัน แฟนสุลิกแกน แฟนผู้บ้าคลั่ง ก็แสดงซึ่งความหมายในทาง “ลบ” ได้เช่นกัน

บทบาทและความหมายของบรรดาแฟนๆ มิได้มีอย่างผิวเผิน หากแต่มีหลายระดับ ด้วยเหตุนี้ในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการสร้างและบริหารจัดการภาพลักษณ์แฟนฟุตบอลและแฟนคลับให้ดีขึ้นนั้น จำเป็นต้องตอบคำถามเบื้องต้นก่อนว่า แฟนฟุตบอลคือใคร และแฟนฟุตบอลสามารถจะทำอะไรได้บ้าง หรือคือคำถามที่ว่าบทบาทต่างๆ ที่แฟนฟุตบอลมีต่อสังคมไทยคืออะไร

การปฏิบัติบทบาทต่างๆ ของบรรดาแฟนฟุตบอลและแฟนคลับข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการไตร่ตรองและมองใหม่ต่อแฟนฟุตบอลไทยว่าสามารถมีได้หลายบทบาท อันเป็นการ “พลิก” วิธีคิดที่ขยับไปมากกว่าการ

รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อเชียร์ฟุตบอล หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการเจียระไนเหลี่ยมมุมมองหน้าที่ใหม่ๆ ของแฟนฟุตบอลในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสโมสรและฟุตบอลไทยในภาพรวม

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทของแฟนและแฟนคลับฟุตบอลในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย
3. เพื่อศึกษาการสื่อสารความหมายของความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

3. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารความหมายและบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) และการวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis)

ในส่วนการวิเคราะห์ตัวบท เป็นการใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือพิมพ์ หนังสือ นิตยสาร เว็บไซต์ และเว็บไซต์ที่เป็นทางการของสโมสรฟุตบอลไทย รวมถึงตำรา เอกสารงานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และอื่นๆ รวมถึงตัวบทจากสื่อมวลชน สื่อใหม่ และสื่ออื่นๆ ภายใต้อำนาจต่างๆ ในสังคมไทยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการศึกษาถึงการให้นิยามความหมายความเป็นแฟนฟุตบอลและบทบาทของแฟนคลับฟุตบอลในสังคมไทย

นอกจากนั้นผู้วิจัยจะทำการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการชมเชียร์ในสนามแข่งขัน และโดยเฉพาะกิจกรรมอื่นๆ นอกสนามแข่งขันที่กลุ่มแฟนคลับสโมสรเป็นผู้จัดขึ้น เพื่อวิเคราะห์บทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทยภายใต้อำนาจที่เป็นจริงในมิติอื่นๆ เพิ่มเติม

4. สรุปผลการศึกษา

แฟนฟุตบอลและแฟนคลับสโมสรฟุตบอลสามารถแสดงบทบาทได้หลายประการ กล่าวคือ บทบาทในการเป็นผู้รับสาร บทบาทในการเป็นผู้บริโภควัฒนธรรม บทบาทในการเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์ บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนทางเศรษฐกิจ บทบาทในการเป็นผู้กำหนดชะตากรรมสโมสร บทบาทในการเป็นผู้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแฟนฟุตบอลกับสโมสรหรือผู้ชมอื่นๆ บทบาทในการเป็นผู้รักษาสถิติการต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่มแฟน บทบาทการเป็นผู้ให้การสนับสนุนแก่เด็กๆ บทบาทเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมแฟนบอลสู่คนภายนอก บทบาทในการเป็นผู้ร่วมสร้างความหมายจากบทบาทของการเป็นแฟนฟุตบอล บทบาทผู้ที่ก่อความรุนแรง ผู้ที่

ชื่นชอบแอลกอฮอล์ การเป็นนักพนัน โดยส่วนใหญ่เป็นบทบาทในด้านบวกและกลางๆ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เป็นบทบาทในแง่ลบที่ไม่พึงประสงค์

อย่างไรก็ตาม หากจะเพิ่มโอกาส ศักยภาพในการคงอยู่และอยู่ได้อย่างยั่งยืนของแฟน ๆ นั้น ด้านหนึ่งจำเป็นต้องธำรงรักษาความรู้สึกจงรักภักดีที่บรรดาแฟนฟุตบอลมีต่อสโมสรให้มากที่สุด อีกทั้งยังจำเป็นต้องสื่อสารสะท้อนถึงบทบาทของแฟนฟุตบอลที่มีประโยชน์หลายๆ ด้านที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย เพื่อให้แฟนบอลเป็นที่ยอมรับ โดยการปรับเปลี่ยนความหมายที่เป็นลบของแฟนบอลให้จางหายไปจนเกิดการยอมรับในคุณค่า ศักดิ์ศรีและการดำรงอยู่ของแฟนบอลอย่างทัดเทียมกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นในสังคมไทย

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: TRG5780242

ชื่อโครงการ: การสื่อสารความหมายและบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

ชื่อนักวิจัย และสถาบัน ดร.ณัฐสุพงศ์ สุขโสด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อีเมล: nutsupong@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ: 2 ปี

บทคัดย่อ:

โครงการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารความหมายและบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาบทบาทที่เป็นอยู่และบทบาทที่ควรจะเป็นของแฟนและแฟนคลับสโมสรฟุตบอลไทย และเพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายของแฟนฟุตบอลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสังคมว่าเป็นอย่างไร โดยใช้แนวคิดเรื่องแฟน ความเป็นแฟน แฟนศึกษา แนวคิดเรื่องกีฬากับการสื่อสาร เป็นแนวทางในการเข้าสู่ปัญหาและเพื่อการวิเคราะห์ และอภิปรายผล สำหรับระเบียบวิธีวิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งจากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดโดยแฟนฟุตบอล การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการศึกษาที่ได้รับจะนำไปถอดบทเรียนเพื่อคืนข้อมูลให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการปรับประยุกต์ใช้ต่อไป

คำหลัก (Keywords) ของโครงการวิจัย บทบาทของแฟน (fan function) ความเป็นแฟน/แฟนคลับฟุตบอลไทย (Thai football fandom/fan club) การสื่อสารความหมาย (meaning communication)

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความนิยม “กีฬา” ในทุกวันนี้นอกจากจะแพร่หลายกระจายไปทั่วโลกและขยายปริมาณขึ้นทุกปีแล้ว กีฬายังสร้างความนิยมในระดับที่เข้มข้นลึกซึ้งถึงจิตใจของผู้คนที่เฝ้าติดตามการแข่งขันกีฬาอย่างใจจดใจจ่อ

ทั้งนี้เพราะกีฬาไม่ใช่แค่พื้นที่ที่เปิดให้นักกีฬาเข้ามาแข่งขันชิงความเป็นเลิศทั้งในระดับโลก และระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในหลายระดับและหลายมิติ ดังจะพบว่า มี “แฟนกีฬา” เฝ้ารอคอยชมและเชียร์นักกีฬาทีมโปรดในทุกสัปดาห์ในสนามแข่งขัน รวมทั้งมีแฟนกีฬาอีกมากมายที่เฝ้าติดตามกีฬาผ่านทางสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ หรือแม้แต่สื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต แน่นอนว่าพวกเขาไม่ได้รอเพียงผลการแข่งขันรายการใหญ่ของทีมโปรด นักกีฬาขวัญใจ หรืออยากรู้เพียงความเป็นไปของสิ่งที่ตนเองชื่นชอบเท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนร่วมในการเฉลิมฉลองไปกับชัยชนะของฝ่ายที่ตัวเองเชียร์ หรือใจเสียไปกับความพ่ายแพ้ของฝ่ายตนอยู่ด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า แฟนกีฬาเหล่านี้ได้แสดงบทบาทเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับความหมาย และคุณค่าของโลกแห่งการกีฬาไปแล้ว

สำหรับประเทศไทยก็ปรากฏว่ามีแฟนกีฬาอยู่หลายชนิด ไม่ว่าจะเป็น แฟนเทนนิส แฟนมวย แฟนกอล์ฟ แฟนวอลเลย์บอล ทว่าแฟนกีฬาจำนวนมากที่สุดและสร้างปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมอย่างหลากหลายมากที่สุดก็คือ แฟนกีฬาฟุตบอล

แม้ว่า ในด้านหนึ่งเราได้เห็นปรากฏการณ์การเป็นแฟนฟุตบอลที่อยู่ใกล้ชิดและแพร่หลาย แต่ในอีกด้านหนึ่ง Lewis (1992) ให้ข้อสังเกตว่า เมื่อเวลาที่ “คนส่วนใหญ่” พูดถึงประดาแฟนฯทั้งหลายนั้น (รวมถึงแฟนฟุตบอลด้วย) ท่าทีที่มีต่อกลุ่มแฟนนั้นมักจะมีนัยยะไปในทางติดลบ กล่าวคือ ภาพลักษณ์ของกลุ่มแฟนนั้นมักจะเป็นพวกที่หลงใหลคลั่งไคล้อะไรมาจนผิดปกติ ทำอะไรที่ไร้สาระ อย่างไรก็ตาม คำว่า “คนส่วนใหญ่” นี้ก็ต้องไม่หมายรวมถึง “คนที่เป็นแฟน” อย่างแน่นอน เพราะ “คนไม่ใช่แฟน” คงไม่มีวันจะเข้าใจ “ความเป็นแฟน” ได้อย่างลึกซึ้งถึงแก่น การตัดสินวินิจฉัยอาการเป็นแฟนไปในทางลบนั้นอาจจะเป็นเพราะรับรู้อยู่ในระดับผิวเผินเท่านั้น

ความสำคัญของการเป็นแฟนอาจดูไม่สำคัญสำหรับ “คนนอก” แต่ถ้าเป็น “คนใน” อย่างบรรดาแฟนทั้งหลายแล้วจะมีความสำคัญอย่างแท้จริง ดังนั้น ความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งจะมีมาน้อยเพียงใดเนื่องจากการมองมาจาก “มุมมองของคนภายนอก” (outsider's view) ที่มีความแตกต่างจากงานของ

บรรดาผู้ที่เป็นแฟนเอง เช่น งานของกุลวิชญ์ สำแดงเดช (2553) หรือของณัฐสุพงศ์ สุขโสด (2548) ดังนั้นแง่มุมของการศึกษาเรื่องราวของแฟนฟุตบอลหรือแฟนคลับต่างๆ จึงน่าจะเป็นการมองมาจาก "มุมมองของคนใน" (insider's view) มากกว่า

ดังมีข้อค้นพบยืนยันว่า แฟนฟุตบอลสโมสรต่างประเทศมีคุณลักษณะที่พิเศษเฉพาะตัวหลายประการในด้านหนึ่งแฟนฟุตบอลก็คือ ผู้รับสารที่เป็นผู้ดูผู้ชมผู้อ่านผลงานที่ตนเองสนใจสื่อมวลชนเหมือนๆ กับผู้รับสารอื่นๆ แต่ในอีกด้านหนึ่ง แฟนฟุตบอลก็เป็นผู้รับสารที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวที่สำคัญคือ การเป็นผู้รับสารที่มีความกระตือรือร้นอย่างสูง มีการอุทิศตน ท่วมเทเวลา ค่าใช้จ่ายอย่างเต็มที่ จะต้องมีคุณลักษณะของอารมณ์ร่วม หากแต่ถ้ามีเพียง "อารมณ์มันส์สะใจ" เท่านั้น ก็ยังไม่สามารถจะเรียกว่าเป็นแฟนบอลได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ จะเอาแต่รักใคร่และหลงใหลอย่างเดียวไม่ได้ หากทว่าจะต้องมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่รักด้วย ดังนั้นแฟนฟุตบอลจึงเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทั้งในเรื่องฟุตบอลโดยพื้นฐานและทั้งเรื่องสโมสรที่ตนจงรักภักดีอยู่ และคุณลักษณะพิเศษเฉพาะของแฟนบอลอีกประการหนึ่งก็คือ ลักษณะอายุที่ยืนยาวของความเป็นแฟน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากฟุตบอลเป็นกีฬาที่เล่นเป็นทีม และการเป็นแฟนบอลนั้นก็มักมีลักษณะ "เป็นแฟนของทีม" มากกว่าจะเกาะติดอยู่ที่ "ตัวนักฟุตบอล" ดังนั้น แม้ว่านักฟุตบอลจะผลัดใบเปลี่ยนผ่านไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง แต่ทีมสโมสรฟุตบอลจะคงดำรงอยู่เสมอ อายุของการเป็นแฟนบอลจึงสามารถเป็นได้ยาวนานหลายสิบปี (ณัฐสุพงศ์ สุขโสด, 2548)

หากย้อนดูประวัติของกีฬาฟุตบอลในสังคมไทยนั้นได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่มายาวนานนับร้อยปี แต่กว่าจะมีฟุตบอลลีกประจำชาติก็เมื่อ พ.ศ. 2527 เมื่อสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้ริเริ่มจัดขึ้น โดยใช้แนวทางการจัดการแข่งขันในระบบลีกแบบฟุตบอลอังกฤษ ซึ่งการแข่งขันดำเนินการได้เพียงปีเดียวก็หยุดชะงักไปนับ 10 ปี กระทั่งในปี 2539 ทางสมาคมฟุตบอลไทยจึงได้จัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพขึ้นอีกครั้งในชื่อว่า "จอห์นนี่ วอลคเกอร์" ไทยแลนด์ลีก

ถึงแม้จะมีฟุตบอลอาชีพระดับชาติขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่กระแสความนิยมของคนไทยยังมีไม่มากนัก เนื่องจากการจัดระบบของแต่ละสโมสรยังไม่มีความเป็นมืออาชีพ อีกทั้งสมาคมฟุตบอลฯ เองก็เลือกจัดแข่งขันเฉพาะทีมฟุตบอลในกรุงเทพเท่านั้น อีกทั้งยังกำหนดให้ทำการแข่งขันเฉพาะในสนามกลางเท่านั้น ผลที่ตามมาก็คือ ทำให้ไม่สามารถสร้างกระแสนิยมแบบท้องถิ่นนิยมได้ในลักษณะของฟุตบอลต่างประเทศที่ทีมสโมสรในแต่ละท้องถิ่นจะได้รับความนิยมจากบรรดาแฟนบอลในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลัก (เอกรงค์ บัณฑิตพงษ์, 2554)

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าวกระแสฟุตบอลต่างประเทศที่ถาโถมผ่านสื่อต่างๆ เข้ามา โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ที่ทำให้แฟนฟุตบอลไทยหันไปให้ความสนใจกับทีมต่างประเทศโดยเฉพาะจากอังกฤษ เยอรมัน อิตาลี เป็นอย่างมาก (เนตรนภา ประกอบกิจ, 2545) ส่งผลสืบเนื่องให้ฟุตบอลอาชีพของไทยไม่ได้รับความนิยม และเมื่อปี 2550 การกีฬาแห่งประเทศไทยและสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้นำทีมฟุตบอลจากจังหวัดต่างๆ ที่เป็นแชมป์ในการแข่งขันโปรวินเชียลลีกเข้าร่วมการแข่งขัน และปรับระบบให้แต่ละสโมสรต้องจัดหาสนามแข่งขันของตนเอง แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จนกระทั่งในช่วงท้ายของการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกประจำปี 2551 ได้เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อวงการฟุตบอลอาชีพของไทย กล่าวคือ ในปีถัดไปทุกสโมสรที่เข้าร่วมการแข่งขันต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานฟุตบอลอาชีพ ตามกฎข้อบังคับของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย โดยสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยเป็นผู้ควบคุม ที่ต่อมาได้ทำการก่อตั้งบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนขึ้นเพื่อดูแลเกี่ยวกับการแข่งขันฟุตบอลลีกอาชีพของไทยโดยตรง โดยเกณฑ์มาตรฐานที่สมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชียกำหนดไว้มีดังนี้ (เมนคอร์ส, 2553)

1. ทุกสโมสรที่ร่วมการแข่งขันไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก ต้องจดทะเบียนนิติบุคคล สามารถเลี้ยงตนเองด้วยรายได้ที่มาจากสโมสรเท่านั้น
2. ในการแข่งขันแต่ละนัดต้องขายตั๋วให้ได้ไม่น้อยกว่า 5,000 ใบ
3. มีอนุกรรมการและทีมงานในนัดการแข่งขันของทีมเหย้า ซึ่งในแต่ละนัดต้องมีความเป็นมืออาชีพ
4. นักเตะต้องได้รับเงินเดือนเต็มจากสโมสรและไม่สามารถไปแข่งฟุตบอลที่อื่นนอกจากแข่งในนามสโมสรเท่านั้น
5. สโมสรต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่สโมสรตั้งอยู่ เพื่อสร้างฐานแฟนบอล
6. สโมสรผู้จัดการแข่งขันต้องจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ รายละเอียดเกี่ยวกับการแข่งขัน
7. เปิดลงทะเบียนผู้สื่อข่าว มีตัวแทนสโมสรคอยแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์
8. สโมสรมีสปอนเซอร์สนับสนุนและสนามฟุตบอลที่ได้มาตรฐาน

เห็นได้ว่าในแวดวงฟุตบอลของไทยจะมีองค์ประกอบสำคัญอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็น สโมสร (เจ้าของ,ผู้บริหาร) นักฟุตบอล แฟนบอล กรรมการผู้ตัดสิน บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย การกีฬาแห่งประเทศไทย ผู้สนับสนุน/สปอนเซอร์ สื่อมวลชน ซึ่งในการบริหารจัดการการแข่งขัน

ฟุตบอลอาชีพของไทยเรานั้น มักให้ความสำคัญกับรายได้ ค่าสปอนเซอร์ อย่างมาก จนกระทั่งอาจจะเลยมองข้ามความหมายและความสำคัญกลุ่มแฟนบอล แฟนคลับต่างๆ ไปอย่างมาก

ในฤดูกาลแข่งขัน 2551-2552 ที่สมาคมฯ เร่งรัดให้สโมสรฟุตบอลพัฒนามาตรฐานและรูปแบบการแข่งขันตามมาตรฐานที่สมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (AFC) กำหนด การสร้างทีมฟุตบอลประจำจังหวัด พัฒนาสินค้าประจำสโมสร และอื่นๆ (สายชล ปัญญชิต, 2553: 2) นับเป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อวงการฟุตบอลไทย ที่นำไปสู่การฟื้นคืนกลับมาของกระแสแฟนฟุตบอลไทยได้อีกครั้ง

“มองไปทางไหนทั้งในเมืองหลวงและภูมิภาค เห็นฟุตบอลจัดขึ้นกันคึกคัก นักเตะก็มีงานทำ อาชีพเริ่มเกิดขึ้นมากมายบรรยากาศบอลไทยอย่างที่เคยฝันเอาไว้เกิดขึ้นเป็นจริงแล้ว ที่เหลือคือการรักษา ป้องกันไม่ให้มันกลับไปสู่วังวนแห่งหายนะ” (“แจ๊คกี้”, 2554)

หนึ่งในคำตอบสำคัญต่อการรักษาป้องกันไม่ให่วงการฟุตบอลไทยกลับไปสู่วังวนแห่งหายนะข้างต้นนั้นก็คือแฟนฟุตบอลนั่นเอง

เบื้องหลังความสำเร็จของฟุตบอลลีกอาชีพระดับโลกอย่างพรีเมียร์ลีก อังกฤษ นอกจากจะมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในทุกมิติแล้ว การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของกลุ่มแฟนคลับแต่ละสโมสรก็มีส่วนผลักดันความสำเร็จของพรีเมียร์ลีกอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับ “เจลีก” ฟุตบอลลีกอาชีพของญี่ปุ่น ที่นับว่าเป็นต้นแบบความสำเร็จของฟุตบอลลีกอาชีพในประเทศย่านเอเชีย ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากกลุ่มแฟนคลับ (ทิชัมพร เอี่ยมเวโร, 2554) ในลีกยอดนิยมอย่างพรีเมียร์ลีกของอังกฤษมียอดเฉลี่ยแฟนอังกฤษต่อนัดเฉลี่ย 34,398 คน รวมผู้ชมในสนามทั้งฤดูกาล 7,911,622 คน แต่ที่สูงสุดเป็นอันดับหนึ่งของโลกอยู่ที่ฟุตบอลบุนเดสลีก้า ประเทศเยอรมันที่มียอดแฟนบอลในสนามต่อนัด 42,101 คน รวมทั้งฤดูกาล 12,990,967 คน การสร้างและธำรงรักษากลุ่มแฟนคลับสโมสรฟุตบอลอาชีพ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลักดันฟุตบอลลีกอาชีพในต่างประเทศให้ประสบความสำเร็จ

ฟุตบอลลีกอาชีพของไทยเองก็เตรียมความพร้อมในการวางแนวทางการสร้างลีกอาชีพ โดยไม่ลืมองค์ประกอบสำคัญในการสร้างกลุ่มแฟนคลับเช่นกัน เพราะนับตั้งแต่มีลีกอาชีพไทยแลนด์ลีกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ก็เพิ่งจะมาประสบความสำเร็จอย่างสูงเป็นครั้งแรกในการปรับปรุงลีกอาชีพครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2549 หรืออีก 10 ปีถัดมา เมื่อเกิดปรากฏการณ์กลุ่มแฟนคลับ “ฉลามชล” ของทีมชลบุรี เอฟซี ที่ติดตามเชียร์ทีมโปรดประจำจังหวัดทุกครั้งที่ลงแข่งขันบนสนาม (กุลวิชัย สำแดงเดช, 2551) จนเกิดกระแสการสร้างกลุ่มแฟนคลับ

ของสโมสรอื่นๆ ตามมา และทำให้ฟุตบอลรายการไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก กลายเป็นลีกอาชีพที่ได้รับการกล่าวขานไปทั่วประเทศ มีการยกระดับปรับปรุงลีกอาชีพและเริ่มเก็บเกี่ยวความสำเร็จอย่างในปัจจุบัน

การสร้างกลุ่มแฟนคลับจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ และจะเป็นตัวชี้วัดที่จะบอกว่าสโมสรฟุตบอลลีกอาชีพจะประสบความสำเร็จทั้งในเกมการบริหารนอกสนาม และเกมการแข่งขันในสนามหรือไม่?

กลุ่มแฟนฟุตบอลนั้นมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และความเจริญก้าวหน้าของทีมฟุตบอลแต่ละทีมเป็นอย่างมาก ดังที่มีคำกล่าวเปรียบเทียบว่า "แฟนบอลคือผู้เล่นคนที่ 12" ของทีมเลยทีเดียว และในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทีมฟุตบอลทุกทีมก็ได้พิสูจน์ให้เห็นความสำคัญดังกล่าวของแฟนบอลมาแล้วว่า ไม่มีทีมฟุตบอลใดจะแข็งแกร่งไปได้หากปราศจากการสนับสนุนของแฟนบอล ข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้สถานะของแฟนบอลกลายเป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งหรือองค์ประกอบหนึ่งอันจะขาดเสียมิได้ของกีฬาฟุตบอล

จากจุดเปลี่ยนแปลงวงการฟุตบอลอาชีพของไทยดังที่กล่าวมาแล้ว ส่งผลให้มียอดผู้ชมในสนามของรายการไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกประจำปี 2552 เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด เช่น จำนวนผู้ชมระหว่างทีมเมืองทองยูไนเต็ดกับทีมชลบุรี มีถึง 20,000 คน มีข้อมูลสถิติของฟุตบอลไทยรายการอาชีพที่น่าสนใจ เช่น นับตั้งแต่การแข่งขัน 2552 เป็นต้นมา มียอดผู้ชมในสนามเฉลี่ยมากกว่าหนึ่งล้านคนต่อฤดูกาล จำนวนผู้ชมในสนามเฉลี่ยต่อนัดเกือบ 5,000 คน และมีรายได้จากค่าบัตรเข้าชมโดยรวมในฤดูกาลแข่งขัน 2555 ประมาณ 119 ล้านบาทเศษ (อาจินต์ อยู่คง, 2556: 174)

จากการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกที่มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี กระแสความนิยมฟุตบอลไทยกลับมาพุ่งทะยานขึ้นสูงขึ้นอีกครั้ง รวมทั้งความแพร่หลายของแฟนฟุตบอลไทยในโลกของความเป็นจริงได้ปรากฏให้เห็นทั้งในเชิง “ปริมาณ” และในเชิง “คุณภาพ” สำหรับเชิงปริมาณก็เช่น จำนวนแฟนที่มากขึ้นกว้างขวางขึ้นกระจายไปทั่วประเทศ (ไม่ใช่มีแค่ทีมชาติหรือทีมใหญ่ๆ ในกรุงเทพฯ เท่านั้น) หลากหลายขึ้น ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้หญิง หลากหลายอาชีพและระดับการศึกษา ส่วนในเชิงคุณภาพ เช่น ความเข้มข้นในการเชียร์ ความผูกพันแน่นภายในกลุ่ม ความรอบรู้ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น รวมถึงประเภทและลักษณะความเป็นแฟน เช่น เป็นแฟนเพียงลำพัง แบบแฟนคลับ แฟนพันธุ์แท้ แฟนขจร แฟนน้ำดี แฟนพ่น แฟนหัวรุนแรง แฟนจัดตั้งเอง สโมสรจัดตั้ง แฟนเฉพาะซูเปอร์สตาร์ แฟนทีม แฟนแบบแฟชั่น เป็นต้น

เมื่อโลกแห่งความจริงมีการก่อตัวของกลุ่มแฟนฟุตบอล ในโลกแห่งวิชาการไทยเองก็มีการตอบสนอง จึงเกิดงานศึกษาแฟนฟุตบอลอังกฤษ กลุ่มแฟนคลับเยอรมัน แฟนฟุตบอลไทยอยู่หลายชิ้น แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ในระยะเริ่มแรกของการศึกษานั้น งานศึกษากลุ่มแฟนเหล่านี้ได้ให้คำตอบเกี่ยวกับเป็นแฟนฟุตบอลแล้ว "ได้" อะไร? ในภาพรวมไว้อย่างน่าสนใจหลายประการ เช่น ได้รับความบันเทิง ได้พื้นที่หลบเลี่ยงความน่าเบื่อ ซ้ำซาก ได้เลือกตัวตนตามที่ต้องการ ได้เพื่อนและสายสัมพันธ์กับคนแบบเดียวกัน เป็นต้น แต่ไม่มีการตั้งคำถามให้ยาวไกลไปกว่าเมื่อเป็นแฟนฟุตบอลแล้วได้ "ให้" อะไรได้บ้างหรือแสดงบทบาทอะไร? และอย่างไร? ทั้งต่อสโมสร ต่อวงการฟุตบอลและต่อสังคมโดยรวมได้บ้าง

สืบเนื่องจากความหลากหลายของแฟนบอลดังที่กล่าวมาบ้างแล้ว น่าสนใจว่าถ้อยต่างๆ ที่ใช้เรียกกลุ่มแฟนบอลบางประเภทก็สามารถสื่อความหมายในด้าน "บวก" ของการเป็นแฟนฟุตบอลได้ เช่น แฟนพันธุ์แท้ แฟนบอลน้ำดี ในทางตรงกันข้ามชื่อแฟนอย่าง แฟนพนัน แฟนฮูลิแกน แฟนผู้บ้าคลั่ง ก็แสดงซึ่งความหมายในทาง "ลบ" ได้เช่นกัน

บทบาทและความหมายของบรรดาแฟนๆ มิได้มีอย่างผิวเผิน หากแต่มีหลายระดับ ด้วยเหตุนี้ในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการสร้างและบริหารจัดการภาพลักษณ์แฟนฟุตบอลและแฟนคลับให้ดีขึ้นนั้น จำเป็นต้องตอบคำถามเบื้องต้นก่อนว่า แฟนฟุตบอลคือใคร และแฟนฟุตบอลสามารถจะทำอะไรได้บ้าง หรือคือคำถามที่ว่าบทบาทต่างๆที่แฟนฟุตบอลมีต่อสังคมไทยคืออะไร

หากตอบคำถามข้างต้นโดยใช้สามัญสำนึก ก็อาจคิดแต่เพียงว่า แฟนฟุตบอลก็คือคนที่มานั่งอยู่ในสนามแข่งขันหรือหน้าจอโทรทัศน์ อย่างไรก็ตาม หากพินิจอย่างละเอียดก็อาจจะต้องเปลี่ยนคำตอบที่ได้มาจากสามัญสำนึกนั้น

ความจริงแล้ว แฟนฟุตบอลสามารถที่จะมีบทบาทได้มากกว่าจะเป็น "ผู้ดูผู้ชมผู้เชียร์" ไม่ว่าจะเป็นบทบาททางตรงหรือทางอ้อม เป็นบทบาทที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม อย่างไรก็ตาม เราก็ไม่ควรจะพูดถึง "แฟนฟุตบอล" แบบเป็นนามธรรมทั่วไป หรือคิดว่า "แฟนฟุตบอลที่ไหนก็เหมือนกัน" หากทว่า เราควรจะมองดูแฟนฟุตบอลอย่างเป็นรูปธรรมจริงๆว่า เป็นแฟนฟุตบอลกลุ่มใด ที่ไหน ทำอะไร แสดงบทบาทของความเป็นแฟนออกมาอย่างไรประกอบด้วยเสมอ

บทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทยอาจมีได้หลายบทบาททั้งในระดับกลุ่ม สโมสร วงการฟุตบอลไทย ดังเช่น

1. **บทบาทในการเป็นผู้รับสาร** เป็นบทบาทแรกที่เราเห็นได้ชัดเจนที่สุด แฟนฟุตบอลก็คือ ผู้ที่เข้าชม เชียร์ ติดตามในสนามหรือผ่านสื่อโทรทัศน์และสื่ออื่นๆ อย่างไรก็ตาม บทบาทการเป็นผู้รับสารของแฟนฟุตบอลจะมีสถานะการเป็นผู้รับสารแบบพิเศษที่มีบทบาทได้หลากหลาย เช่น เป็นผู้รับสารที่กระตือรือร้น เป็นผู้รับสารที่มีความจงรักภักดีสูง เป็นผู้รับสารที่วิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างลุ่มลึกดังที่จะกล่าวถึงต่อไป เป็นต้น

2. **บทบาทในการเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์** โดยทั่วไป เวลาที่ผู้ชมหรือแฟนฟุตบอลชาวไทยมักจะมีการติดตามข่าวสารอย่างใกล้ชิด และมักมีการพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์ในแทบทุกส่วนของเกมฟุตบอล ไม่ว่าจะเป็น การซื้อขายนักกีฬาผู้เล่น ความเปลี่ยนแปลงในสโมสร ผลการแข่งขันที่ผ่านมา และอื่นๆ นอกเหนือจากการสนทนาวิพากษ์วิจารณ์กันในเองหมู่แฟนๆ ด้วยกันเองแล้ว แฟนบางคนยังขยายบทบาทนี้ออกไปสู่หน้าหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชน รวมทั้งเว็บไซต์ต่างๆ อีกด้วย

3. **บทบาทในการเป็นผู้กำหนดชะตากรรมสโมสร** ฟุตบอลอาชีพของไทยมีลักษณะการดำเนินงานในเชิงธุรกิจ ซึ่งหมายความว่า ผู้สนับสนุน (sponsor) จะตัดสินใจให้การสนับสนุนการแข่งขันรายการใด ก็ต่อเมื่อรายการนั้นหรือสโมสรมีปริมาณผู้ชมที่มากพอเท่านั้น และยิ่งสโมสรใดมีปริมาณผู้ชมมาก ก็จะเป็นที่ต้องการของผู้สนับสนุนมากขึ้นเท่านั้น ส่วนสโมสรที่ไม่มีผู้ชมก็จะมีผู้สนับสนุน หรือเมื่อใดก็ตามที่สโมสรใดไม่มีแฟนบอลเข้าดูเข้าชมสโมสรนั้นก็จะดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้ จึงสามารถกล่าวได้ว่า ผู้ชมหรือแฟนฟุตบอลเหล่านี้จึงเป็นผู้กำหนดชะตากรรมซึ่งเป็นชีวิตตายของสโมสรนั่นเอง

4. **บทบาทในการเป็นผู้กำหนดตารางการแข่งขัน** เนื่องจากการแข่งขันฟุตบอลของไทยเกี่ยวข้องกับเรื่องของเวลาในการแข่งขัน ดังนั้นการกำหนดตารางการแข่งขันว่าจะจัดในช่วงเวลาใดจึงเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของผู้จัด และแม้ว่าจะมีปัจจัยหลายประการที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดตารางการแข่งขัน ทว่าปัจจัยหนึ่งที่ผู้จัดดำเนินการต้องนำมาพิจารณาร่วมด้วยอยู่เสมอก็คือ เรื่องแฟนฟุตบอลหรือผู้ชมนั่นเอง โดยทั่วไป ผู้จัดจะกำหนดช่วงเวลาการแข่งขันให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสะดวกของผู้ชมและแฟนบอล ซึ่งก็มักจะเป็นเวลาเย็นหรือมักเป็นวันหยุดเสาร์-อาทิตย์

นอกจากบทบาทดังที่กล่าวมาข้างต้น ยังอาจมีบทบาทอื่นๆ ของแฟนฟุตบอล/แฟนคลับ/ความเป็นแฟนได้อีก เช่น บทบาทในการเป็นผู้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแฟนฟุตบอลกับสโมสรหรือผู้ชมอื่นๆ บทบาทในการเป็นผู้รักษาสถิติการต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่มแฟน (อาจิ้นต์ ทองอยู่คง, 2555) บทบาทผู้ให้การสนับสนุนแก่เด็กๆ บทบาทในการเป็นผู้ร่วมสร้างความหมายจากบทบาทของการเป็นแฟนฟุตบอล บทบาทเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมแฟนบอลสู่คนภายนอก และอื่นๆ ที่มีลักษณะบทบาทในด้านลบได้ เช่น เป็นผู้ที่สนใจการพนัน หรือเป็นผู้ที่ชอบสร้างความวุ่นวายเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

การปฏิบัติบทบาทต่างๆ ของบรรดาแฟนฟุตบอลและแฟนคลับข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการไตร่ตรองและมองใหม่ต่อแฟนฟุตบอลไทยว่าสามารถมีได้หลายบทบาท อันเป็นการ “พลิก” วิธีคิดที่ขยับไปมากกว่าการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อเชียร์ฟุตบอล หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการเจียระไนเหลี่ยมมุมมองเห็นที่ใหม่ๆ ของแฟนฟุตบอลในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสโมสรและฟุตบอลไทยในภาพรวม

จากบทบาทของแฟนฟุตบอลไทยดังที่กล่าวมาแล้วอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจมีอีกหลายบทบาทที่ผู้วิจัยจะนำไปพิสูจน์ตรวจสอบในบริบทตามความเป็นจริงในสังคมไทย ทั้งนี้ผู้วิจัยจะเพิ่มมิติการศึกษาเรื่องบทบาทของแฟนฟุตบอลใน 3 ด้านคือ บทบาทในด้านบวก บทบาทในด้านลบ และบทบาทกลางๆ ที่ไม่เป็นด้านบวกหรือลบที่ชัดเจน

ในเมื่อแฟนฟุตบอลเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาก็คือเมื่อมีแฟนบอลเกิดขึ้นมาแล้ว จะทำอย่างไรให้อยู่รอด และอยู่ได้อย่างยั่งยืนยาวนาน

เมื่อโลกความเป็นจริงและโลกวิชาการไทย ชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แฟนฟุตบอลและแฟนคลับสโมสรไทย ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่มาได้ช่วงเวลาหนึ่งแล้ว (กุลวิชญ์, 2552; วรุตม์ โอนพรัตน์วิบูล, 2553; อาจิ้นต์, 2555) อย่างไรก็ตาม หากจะเพิ่มโอกาส ศักยภาพในการคงอยู่และอยู่ได้อย่างยั่งยืนนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ด้านหนึ่งจำเป็นต้องธำรงรักษาความรู้สึกจงรักภักดีที่บรรดาแฟนฟุตบอลมีต่อสโมสรให้มากที่สุด รองลงมาก็อาจจำเป็นต้องสื่อสารสะท้อนถึงบทบาทของแฟนฟุตบอลที่มีประโยชน์หลายๆ ด้านที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย เพื่อให้แฟนบอลเป็นที่ยอมรับ โดยการปรับเปลี่ยนความหมายที่เป็นลบของแฟนบอลให้จางหายไปจนเกิดการยอมรับในคุณค่า ศักดิ์ศรีและการดำรงอยู่ของแฟนบอลอย่างทัดเทียมกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นในสังคมไทย

แฟนฟุตบอลไทยก็มีชะตากรรมที่ไม่ต่างไปจากแฟนดารา นักร้อง ศิลปิน ที่มีภาพความเป็นลบติดตัว ไม่ว่าพิจารณาจากทางด้านจิตวิทยาที่มักมองกลุ่มแฟน ๆ ว่าเป็นพวกผิดปกติทางจิตใจ ชอบหลบหนีจากโลกที่เป็นจริง (Jenson, 1992; Cashmore, 2006) หรือหากมองจากด้านสังคมศาสตร์ก็เห็นว่าบรรดาแฟนมักเป็น เรื่องของพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน เป็นพวกที่มีความก้าวร้าวรุนแรง เป็นต้น

ภาพแบบฉบับความเป็นลบเกิดจากพฤติกรรม การแสดงออก ฯลฯ ของแฟน/แฟนคลับที่สื่อสารออกมาสู่การรับรู้ของผู้คนในสังคมไทยอาจมีหลายประการ แต่ภาพความหมายแง่ลบที่เปรียบประดุจดัง “ตรา บาบ” แก่แฟนฟุตบอลมีอยู่ 2 ประเด็นใหญ่ๆ ก็คือ เรื่องการพนันและเรื่องความรุนแรงของแฟนบอลอันธพาล

ภาพของแฟนฟุตบอลแบบเหมารวมที่มีแต่ด้านลบนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติหรืออุบัติเหตุแต่อย่างใด แต่ส่วนหนึ่งเกิดจากการนำเสนอของ “สื่อ” โดยเป็นการสร้างภาพลักษณ์ผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะ สื่อมวลชน และสื่อใหม่ ในลักษณะของการให้สถานะภาพ (Status Conferral) ที่จะประกอบสร้างความหมายให้ แฟนฟุตบอลกลายเป็น “ผู้ร้าย” ที่เกินจริงในสายตาของผู้คนในสังคมในที่สุด

ในความเป็นจริงแฟนฟุตบอลมีหลายประเภท หลายระดับ หลายบทบาทดังที่กล่าวมาแล้ว การให้ความหมายในลักษณะ “เหมารวม” ความหมาย บทบาทและการกระทำของแฟนฟุตบอลไทยไปในทางลบเสียทั้งหมดนั้น จึงน่าที่จะตั้งคำถามว่าเป็นการให้ความหมายจากใคร อย่างไร อีกทั้งน่าจะศึกษาในมุมมองของ แฟนฟุตบอล (รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการฟุตบอลไทยด้วย) เองด้วยว่าพวกเขาเห็นด้วยหรือไม่ และถ้าไม่เห็นด้วยควรจะมีการกระทำอย่างไร

การสร้างและสื่อสารความหมายบางประการสู่การรับรู้ของผู้คนในสังคมนั้นอาจไม่ใช่สิ่งที่จริงแท้ หรือมีความแน่นอนตายตัวเสมอไป เช่น งานศึกษาของณัฐสุพงศ์ สุขโชติ (2554) พบว่า “ฟุตบอล” ในสังคมไทยนั้นมีความหมายที่มากกว่าเกมกีฬาที่มีผู้เล่น 11 คนแข่งขันตามกฎกติกาในสนาม ความหมายของ กีฬาฟุตบอลที่มีตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันมีอยู่กว่า 20 ความหมาย เช่น เป็นการละเล่น เป็นเครื่องหมายแสดง ถึงความทันสมัย ความเป็นตะวันตก เครื่องหมายของความเป็นผู้ดี (สุภาพบุรุษ) เครื่องเชื่อมสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ ช่วงเวลาแห่งการพักผ่อนหย่อนใจ ธุรกิจความบันเทิง อาชีพชนิดหนึ่ง การพนัน เป็น ฯลฯ สะท้อนให้เห็นว่าความหมายของฟุตบอลสามารถที่จะคงอยู่ ปรับเปลี่ยนบางส่วน และเกิดความหมายใหม่ ๆ ขึ้นมาแทนที่ได้และชี้ให้เห็นว่ากลุ่มบุคคลผู้เข้ารหัสติดตั้งความหมายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในกระบวนการสื่อสาร ความหมายของกีฬาฟุตบอลไปสู่การรับรู้ของผู้คนในสังคม

หากเป็นเช่นนี้ การสื่อสารที่จะช่วยสลายภาพความเป็นลบของแฟนฟุตบอลไทยก็สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ หากมีการร่วมมือกันในทุกภาคส่วนของวงการฟุตบอลไทย ทั้งภายในกลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับเอง และในส่วนภายนอกที่ไม่อาจมองข้ามไปอย่าง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ สโมสร สมาคมฟุตบอลไทย บริษัทผู้จัดการแข่งขัน และโดยเฉพาะสื่อมวลชนที่เป็นพื้นที่ในการสื่อสารส่งต่อสู่โลกภายนอก

ไมเคิล รัล (1998) เสนอตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนกีฬาในปัจจุบัน 3 ตัวแปร คือ องค์กร/สถาบันสำคัญที่เกี่ยวข้อง ความหมายที่สื่อเผยแพร่ และผู้รับสารกับอำนาจในการ “ตีความ” หรือการสร้าง ความหมายขึ้นมาใหม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งทั้ง 3 ตัวแปรก็คือองค์ประกอบหลักของการสื่อสารที่ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (บุคคล องค์กร สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง) สื่อ/ช่องทาง สาร (ความหมาย) และผู้รับสาร กล่าวโดยสรุป การทำงานของสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อกีฬาเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกีฬา นักกีฬา แฟนกีฬา กับ องค์กรสื่อมวลชน เพราะฉะนั้นสื่อจึงมีบทบาทอย่างสูงในการสร้างความหมายให้กับกีฬา การกีฬา และความ เป็นแฟนกีฬาในโลกปัจจุบัน

ในกรณีการเกิดเหตุความรุนแรงของแฟนฟุตบอล ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าลักษณะการทำงานโดยทั่วไป ของสื่อและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับแฟนฟุตบอลในเรื่องนี้นั้นมักจะใช้มิติในเรื่องของการควบคุม (control) การกำกับดูแล (regulation) เป็นส่วนมาก เช่น กำหนดกฎระเบียบอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น การลงโทษห้าม เข้าชมเกมฟุตบอล การปรับเงินสโมสร การหักคะแนน เป็นต้น อย่างไรก็ตามมิติสำคัญที่ขาดหายไปคือ การ ปกป้องดูแล (protect) เหล่าแฟนฟุตบอล ซึ่งสื่อมวลชนน่าจะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสารภาพในด้าน บวกมากกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้อาจจะให้แนวทางแก่การปฏิบัติงานของสื่อมวลชนและผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับฟุตบอลได้ว่าจะมีบทบาทต่อการส่งเสริม พัฒนากลุ่มแฟนฟุตบอล แฟนคลับ วงการฟุตบอลและ สังคมได้อย่างไรบ้าง

ดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด เมื่อผู้วิจัยศึกษาจนแล้วเสร็จ สิ่งที่ได้้นอกจากผลการศึกษาแล้ว อาจได้แบบ แผน (pattern) สำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทที่คาดหวังของ “แฟนบอลน้ำดี” ในสโมสรที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวอาจจะไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมมากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลแบบ แผนดังกล่าวไปจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อคืนข้อมูลให้แก่สโมสรที่ผู้วิจัยศึกษา และมากกว่านั้น ผู้วิจัยจะจัดเวทีเสวนาเพื่อถอดบทเรียนและขยายผลให้กับแกนนำแฟนคลับจากสโมสรฟุตบอลอื่นๆ โดยหวังว่า จะสามารถปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสโมสรของตนเอง และในอนาคตหลังจากนั้น ผู้วิจัยจะสรุปผลที่ ได้รับออกมาเป็นรูปธรรมที่อาจเป็น “ต้นแบบ” แนวทางเบื้องต้นหรือแนวปฏิบัติให้กับสโมสรฟุตบอล กลุ่มแฟน

บอล องค์กรกีฬาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสื่อมวลชนที่สนใจนำไปใช้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการฟุตบอลไทยในภาพรวม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของแฟน แฟนคลับ และความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแฟนฟุตบอลไทยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารความหมายของแฟน/แฟนคลับและความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย
3. เพื่อได้แนวทางในการจัดการกับบทบาทที่เป็นอยู่และการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายใหม่ให้กับแฟนแฟนคลับ และความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาที่ผ่านมาได้มีการศึกษาเฉพาะสโมสรที่อยู่ในลีกสูงสุดของประเทศ และมักกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และชลบุรีเท่านั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมแฟนฟุตบอลและสโมสรฟุตบอลไทยให้มากยิ่งขึ้น โดยเพิ่มสโมสรทั้ง 3 ระดับทั้งพรีเมียร์ลีก ดิวิชั่น 1 และดิวิชั่น 2 และกระจายสโมสรในต่างจังหวัดด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้และมีความเข้าใจในความเป็นแฟน กลุ่มแฟนคลับ เพื่อให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของแฟนฟุตบอลและแฟนกีฬาประเภทอื่น ๆ ในสังคมไทยมากขึ้น
2. ได้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของแฟนฟุตบอลและแฟนคลับสโมสรฟุตบอลในสังคมไทยเพิ่มเติม คาดหวังว่าการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ในการต่อยอดองค์ความรู้ในด้านสื่อศึกษา สื่อสารศึกษา และแฟนศึกษาในมิติความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการสื่อสารกับบริบทสังคมในแวดวงวิชาการด้านการสื่อสารไทยให้มากยิ่งขึ้น
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มแฟนฟุตบอลที่หลากหลาย อีกทั้งยังสามารถถอดเป็นบทเรียนเพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ในแต่ละสโมสรฟุตบอลได้อย่างเหมาะสมในทุกระดับที่เป็นการพัฒนาแฟนฟุตบอลได้อย่างยั่งยืน

4. สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นพื้นฐานในการวางกรอบนโยบายหรือกลยุทธ์การสื่อสารของสโมสรฟุตบอลในทุกระดับของประเทศ สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย การกีฬาแห่งประเทศไทย รวมถึงสื่อมวลชน เพื่อพัฒนาระบบแฟนฟุตบอลไทยให้มีความเข้มแข็ง ยกระดับการขยายฐานแฟนฟุตบอล อันจะนำไปสู่การพัฒนางานการฟุตบอลไทยและอาจปรับประยุกต์ใช้วงการกีฬาอื่นๆ ได้ในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องด้วยงานวิจัยชิ้นนี้สนใจศึกษาบทบาทของแฟนฟุตบอล/แฟนคลับ และความสัมพันธ์ระหว่างแฟนฟุตบอล/แฟนคลับกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายใหม่ๆ ให้กับแฟนฟุตบอลไทย ดังนั้นขอบเขตแนวคิดและทฤษฎีในงานจึงประกอบไปด้วย 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1. แนวคิดเรื่องแฟน (fan) ความเป็นแฟน (fandom) แฟนศึกษา (fan studies) 2. แนวคิดเรื่องกีฬากับการสื่อสาร และ 3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องแฟน (fan) ความเป็นแฟน (fandom) และแฟนศึกษา (fan studies)

แฟนคืออะไร? คำว่าแฟนเป็นคำที่ทับศัพท์มาจากภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ H. Jenkins (1992) ระบุว่า คำว่า "fan" ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษนั้น เมื่อสืบสาวรากศัพท์แล้วก็จะมาจากภาษาลาติน คือ "fanum" หรือ "fanaticus" ซึ่งคำนี้ตามตัวอักษรจะหมายถึงการเป็น "ส่วนหนึ่งของวัด" หรือ "บุคคลผู้ที่รับใช้วัด" (temple servant) (ณัฐสุพงศ์ สุขใสต, 2548) ซึ่งค่อนข้างมีความหมายที่เป็นกลางๆ และเนื่องจากกลุ่มคนที่เข้าไปช่วยงานวัดนั้นมักจะเป็นผู้ที่มีความศรัทธามากต่อศาสนา ในสายใช้แห่งความหมายของคำว่า "fan" จึงขยายมาถึงผู้ที่อุทิศทุ่มเทอย่างเต็มที่ (devotee) ในแง่นี้ความหมายด้านศาสนาของแฟนนั้นยังคงเป็นไปในทางบวก แต่ทว่าในไม่ช้า คำๆ นี้ก็เริ่มสื่อแว่นัยยะทางด้านลบในแวดวงของศาสนาและความเชื่อไสยศาสตร์ลึกลับ เนื่องจากคำว่า "แฟน" ถูกนำไปใช้เรียกผู้ที่ได้รับแรงดลใจจากพิธีกรรมอันมัวเมาหลุ่มหลง (orgiastic rites) และเป็นความกระตือรือร้นอย่างบ้าคลั่ง (enthusiastic frenzy) อันอาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากถูกปีศาจร้ายเข้ามาสิงสู่

ความหมายของคำว่า "fanatics" จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงความหมายจากเชิงบวกมาสู่ความหมายในเชิงลบ ที่หมายถึงความกระตือรือร้นที่มากเกินไป และต่อมากความหมายในทางลบนี้ก็ได้ไหลผ่านเข้าไปในปริมนทลทางการเมือง โดยถูกนำมาเรียกพวกที่มีความเชื่อทางการเมืองแบบยึดติดคลั่งไคล้/แบบฝังหัว ความหมายของ "แฟน" ในนัยยะด้านลบนี้ยังคงถูกสืบทอดมาแม้เมื่อมีการจัดทำพจนานุกรมในยุคสมัยใหม่ เช่น ใน Shorter Oxford English Dictionary ก็ได้ให้ความหมาย "แฟน" ว่าเป็นบุคคลที่กระตือรือร้นคลั่งไคล้ (enthusiast) แต่ก็ เป็นความกระตือรือร้นที่มากเกินไปหรือเกินพอดี และมักเป็นความกระตือรือร้นที่ไร้เหตุผล (unreasonable enthusiasm)

J. Jenson (1992) ชี้ให้เห็นว่า งานเขียนค้นคว้าเรื่องความเป็น "แฟน" ความมีชื่อเสียง และอิทธิพลของสื่อในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ล้วนแต่บ่งบอกว่าพวก "แฟน" (fans) เป็นกลุ่มคนที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากความขาดทางจิตใจ (psychological inadequacy) กลุ่ม "แฟน" นี้จึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลจากสื่อ และเกิดการแพร่กระจายคล้ายโรคติดต่อขึ้นในฝูงชน (crowd contagion) พวก "แฟน" จะแสวงหาการติดต่อกับบุคคลที่มีชื่อเสียงเพียงเพื่อที่จะชดเชยความไม่พอเพียงในชีวิตอันสืบเนื่องจากสภาวะความแปลกแยก (alienated) และภาวะไร้กฎเกณฑ์ (atomized) ที่พวกเขาขาดสายสัมพันธ์ทางสังคม (Social bond) ในวิถีชีวิตสมัยใหม่ ดังนั้น "แฟน" จึงพัฒนาความจงรักภักดีไปสู่บุคคลที่มีชื่อเสียงหรือทีมกีฬาเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเกียรติภูมิ/ความสำเร็จของผู้มีชื่อเสียง เช่นเดียวกับที่ E. Cashmore (2006) กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของพวก "แฟน" ในอดีตได้รับการตีความหมายว่าเป็นพฤติกรรมของการหลบหนีจากโลกแห่งความเป็นจริง (escapism) การแสวงหาสิ่งชดเชยหรือทดแทน (compensation) การเติมเต็มความปรารถนา (wish fulfillment) และการจินตนาการหรือฝันเพื่อง (fantasy) ซึ่งล้วนเป็นคำอธิบายเชิงจิตวิทยาทั้งสิ้น

ในช่วงเวลาที่ปรากฏการณ์เรื่องแฟนคลับในโลกแห่งความจริงเริ่มเด่นชัดขึ้น ในโลกทางวิชาการก็เริ่มมีนักวิชาการกลุ่มแฟนศึกษา เช่น M. de Certeau J. Fiske H. Jenkins N. Abercrombie B. Longhurst เป็นต้น ได้เริ่มทำการศึกษากลุ่มแฟน/แฟนคลับอย่างจริงจัง ผลงานเขียนและงานวิจัยของนักวิชาการนี้ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนะใหม่ต่อกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าแฟน/แฟนคลับเสียใหม่ รวมทั้งมีการตีความหมายใหม่ให้กับกิจกรรมต่างๆ ที่บรรดาแฟนกระทำ ไม่ว่าจะเป็นการมาร่วมประชุม การเขียนนวนิยายที่นำเอาเค้าโครงมาจากเรื่องที่ตนเองชื่นชอบ การแต่งกายเลียนแบบศิลปินที่รัก ฯลฯ จากการถูกมองว่าเป็นพวกขาดๆ เกินๆ ทางจิตใจ ถูกล้อลวงให้ติดบ่วงเสน่ห์ศิลปินอย่างง่ายดาย ไร้สาระ ไร้เงา ฯลฯ ภาพลักษณ์ของคนกลุ่มนี้กลับถูกรับรู้ใหม่ว่าพวกเขามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการพิจารณาไตร่ตรอง และเป็นผู้ผลิตงานที่มีความสามารถ (productive) ในชั้นหลังๆ จะเริ่มมีแนวคิดใหม่ๆ ที่เรียกคนกลุ่มนี้ว่า "interpretive community" อันหมายถึงกลุ่มคนที่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ สามารถตีความ สามารถประเมินผลงาน/ดารา-ศิลปิน-นักร้องที่พวกเขาสมัครใจเป็นแฟนได้อย่างเชี่ยวชาญ (กาญจนา แก้วเทพ, 2555)

ผลจากการสร้างงานวิชาการด้านแฟนส่งผลให้คำนิยามเกี่ยวกับแฟนปรับเปลี่ยนไป D. Merskin (2008) ได้ให้นิยามว่า แฟนก็คือผู้รับสารประเภทหนึ่งที่แตกต่างจากผู้รับสารทั่วไปตรงที่มี "การลงมือทำ" (doing) กิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากการดูชม/อ่านสื่อเท่านั้น การลงมือทำอะไรบางอย่างสะท้อนให้เห็นความผูกพันทางอารมณ์ (emotional involvement) กับผลงาน/ตัวบุคคลในสื่อเหล่านั้น ในขณะที่ "fandom/fan club"

นั่นก็คือชุมชน/การรวมตัวของผู้ที่เป็แฟนที่มีความสนใจร่วมกัน มีความกระตือรือร้นร่วมกัน และมีการสื่อสารกันแบบ "คนคอเดียวกัน" (camaraderie) (กาญจนา แก้วเทพ, 2555)

Merskin (2008) ระบุตัวบ่งชี้ความเป็นแฟน โดยมีแนวคิดที่เปรียบเทียบกลุ่มแฟนกับผู้รับสาร/สื่อ โดยทั่วไป 5 ประการใหญ่คือ 1) กลุ่มแฟนก็จะเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่กระตือรือร้น (active) มิใช่ผู้บริโภคที่เปิดรับเฉยๆ (passive consumer) 2) จะต้องมึระดับความผูกพันกับวัตถุที่ตนเองเป็นแฟน (object of desire) มากกว่าผู้รับสารทั่วไป 3) จะต้องมีความกระตือรือร้นต่อเรื่องที่ตนเข้าเป็นแฟนมากกว่าผู้รับสารทั่วไป 4) จะต้องมีการลงทุนทรัพยากรของตน เช่น เงินทอง เวลา แรงงาน สถานที่ อารมณ์ ฯลฯ เพื่อทุ่มเทให้กับสิ่งที่ตนรักและชื่นชมมากกว่าผู้รับสารทั่วไป และ 5) จะต้องมีการเกาะติดชื่นชอบเหนียวแน่นและสม่ำเสมอมากกว่าคนทั่วไป

H. Jenkins (1992) นำเสนอคุณลักษณะของแฟนที่ค่อนข้างจะซับซ้อนและเป็นรูปแบบสูงสุดอยู่ ว่าคนเป็นแฟนควรมีคุณลักษณะอย่างน้อย 5 ประการ

1. แฟนเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นในเรื่องความคุ้นเคยชิดใกล้ทางวัฒนธรรม (cultural proximity) กับวัตถุแห่งความชื่นชมของเขา แต่ในเวลาเดียวกันก็ยังคงรักษาระยะห่างพอที่จะวิพากษ์วิจารณ์ได้ (critical distance)

2. แฟนจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทั้งในด้านการตีความตัวบทและการวิพากษ์วิจารณ์ตัวบท ในขณะที่ผู้รับสารทั่วไปอาจจะมองข้ามรายละเอียดต่างๆ ในตัวบท/ศิลปิน-ดารา แต่ทว่ากลุ่มแฟนจะจับรายละเอียดทั้งหมดได้ไม่ว่าตัวบทจะไปแสดงตัวอยู่ในรูปแบบรายการใดก็ตาม และเนื่องจากการเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตีความหมายดังกล่าว ทำให้คนเป็นแฟนไม่จำเป็นต้องถอดรหัสความหมายที่ผู้ผลิตใส่มาให้ (preferred reading) แต่จะสามารถต่อรอง (negotiate) หรือสามารถจะคัดค้านปฏิเสธ (oppositional) ได้ด้วย

3. แฟนจะเป็นผู้บริโภคผลงานที่ตนเองชื่นชมอย่าง active และจะแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การคัดค้าน การให้ข้อเสนอแนะ

4. แฟนจะสามารถผลิตซ้ำ (reproduction) ตัวบทใหม่ที่ต่อยอดมาจากตัวบทเดิม เช่น การจัดทำนิตยสารของกลุ่มแฟน Harry Potter (ที่เรียกว่า Fanzine) แต่งเพลงใหม่จากเพลงเดิม ฯลฯ

5. แม้ว่าการก่อรูปของกลุ่มแฟนบางกลุ่มในเบื้องต้นนั้น อาจจะได้มีเป้าหมายที่จะต่อต้านวัฒนธรรมกระแสหลัก แต่ในบางกรณี แฟนบางกลุ่มได้กลายมาเป็นคู่ทำทนายของวัฒนธรรมกระแสหลัก เช่น กลุ่มแฟนภาพยนตร์เรื่อง Star Trek แต่ Jenkins เห็นว่า ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของกลุ่มแฟนก็มีความหมายเท่ากับการก่อตัวของชุมชนทางวัฒนธรรมแบบทางเลือก (Alternative cultural community) ที่ทำให้ผู้คนที่ถูกกักขังครอบงำด้วยวัฒนธรรมกระแสหลักเพียงกระแสเดียว และวัฒนธรรมของกลุ่มแฟนนั้นจะมีใจเมตตาที่เป็นมนุษยมากกว่า (humane) และมีความเสมอภาคเท่าเทียม (democratic) มากกว่าวัฒนธรรมกระแสหลัก วัฒนธรรมของกลุ่มแฟนอาจเป็นหนทางหนึ่งในรับมือกับความขัดแย้ง ความแปลกแยกและความสิ้นหวังที่เป็นบรรยากาศแวดล้อมอยู่รอบๆตัวผู้คนในโลกปัจจุบัน

ในยุคสมัยนี้เนื่องจากความแพร่หลายขยายตัวของปรากฏการณ์แฟนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ทำให้แนวทางของการศึกษาเรื่องแฟนมีการปรับตัวอีกครั้งหนึ่ง โดยเกิดมีการเปลี่ยนแปลงหลักๆ 2 ประการคือ ประเภทของแฟน และขอบเขตของการศึกษา (Scope)

1. “ประเภทของแฟน” (type of fan) เนื่องจากปริมาณที่มากขึ้นและความหลากหลายเชิงคุณภาพ ดังนั้น จากทัศนะที่เคยรับรู้ “แฟน” แบบรวมๆ (stereotype) เช่น Jenson ระบุว่า อาจจะแบ่งแฟนออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทปัจเจก และแบบที่มารวมกลุ่ม (ปัจจุบันมักเรียกว่า fandom/fan club) หรือรับรู้แฟนแบบเป็นประเภทเดียวกันหมด (spot/homogeneous) ในยุคสมัยนี้ก็เริ่มมีการนำเสนอว่า แฟนนั้นมีมากมายหลายประเภท (spectrum/range) และมีหลากหลายแบบที่แตกต่างกัน (heterogeneous) อาจจะมีตั้งแต่แบบที่คลั่งไคล้หลงใหลไปจนกระทั่งพวกแฟนพันธุ์แท้ที่รู้จักจริง การที่สามารถจะจำแนกแยกประเภทของแฟนได้นั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นถึง “ความมากมายและหลากหลาย” ของบรรดาแฟนๆได้เป็นประการแรก และในประการต่อไป การที่มีการจำแนกประเภทของแฟนนั้นก็น่าจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า กลุ่มคนที่เป็นแฟนนั้นมีได้เป็นแบบเดียวกันไปหมด หากแต่เป็น spectrum/range ฉะนั้น การมีภาพแบบฉบับตายตัว (stereotype) ของกลุ่มแฟนก็น่าจะคลี่คลายไปได้บ้าง

2. ขอบเขตของการศึกษามีการการแยกขยายออกเป็น 3 ระดับคือ 1) การศึกษาระดับจุลภาค (Microscopic) ได้แก่การศึกษาที่ระดับ “ตัวแฟน” สาขาวิชาที่นิยมศึกษาในระดับนี้คือ สาขาจิตวิทยาที่สนใจเรื่องแรงจูงใจของการเข้ามาเป็นแฟน (motivation) ความความพึงพอใจจากการเป็นแฟน (pleasure) เป็นต้น 2) การศึกษาระดับกลาง (Mesoscopic) เริ่มขยายขอบเขตของการศึกษาเฉพาะ “ตัวแฟน” ออกมาให้สัมพันธ์

กับส่วนเลี้ยวอื่นที่เป็นระบบภายในของแฟนทั้งหมด เช่น ศึกษาความสัมพันธ์ภายในกลุ่มแฟน ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแฟนกับระบบดารา ศึกษากระบวนการบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสื่อกับแฟน กระบวนการผลิตตัวบทของกลุ่มแฟน เป็นต้น 3) การศึกษาระดับมหภาค (Macroscopic) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องแฟนกับระบบสังคม ซึ่งอาจจะพิจารณาได้หลายแง่หลายมุม เช่น พิจารณาเรื่องแฟนคลับว่าเป็นการรวมตัวรวมพลังเป็นชุมชนของคนกลุ่มหนึ่งที่มีเป้าหมายในฐานะวัฒนธรรมย่อยที่จะท้าทายอุดมการณ์หลักของสังคม รวมทั้งเรื่องความขัดแย้ง (tension) ระหว่างความต้องการของแฟนกับความต้องการของธุรกิจสื่อ เป็นต้น

สำหรับการศึกษาด้านสื่อและการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับแฟน แฟนคลับและความเป็นแฟนกีฬาฟุตบอลในเมืองไทยนั้นมีไม่มากนัก แต่ก็นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางวิชาการทั่วไป เพราะแม้กระทั่งนักวิชาการฝั่งตะวันตกเองก็เพิ่งจะหันมาศึกษาด้านกีฬาฟุตบอลอย่างเข้มข้นจริงจัง เมื่อไม่นานนี้เช่นกัน แม้ว่กีฬาฟุตบอลได้ถือกำเนิดมาอย่างเป็นรูปธรรมราว ค.ศ. 1863 แต่ทว่าความสนใจที่จะศึกษากีฬาฟุตบอลในโลกวิชาการเกิดขึ้นภายหลังจากนั้นประมาณร้อยปีเศษเลยทีเดียว ดังปรากฏร่องรอยจากผลงานการศึกษาของ Chas Critcher (1971) นักวิชาการสำนักวัฒนธรรมศึกษา (CCCS) ที่ศึกษากีฬาฟุตบอลในชื่อเรื่อง Football and cultural values และ John Clarke (1973; 1976; 1978) ศึกษาฟุตบอลในฐานะที่เป็นสื่อกลางการรวมกลุ่มกันของวัยรุ่น skinheads ชาวลอนดอน (Hughson, Inglis and Free, 2005: 79 - 80) หลังจากนั้นมุมมองทางวิชาการที่มีต่อฟุตบอลได้เริ่มปรับเปลี่ยนไปเมื่อราวทศวรรษ 1970 เมื่อฟุตบอลได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านสังคมวิทยาอย่างจริงจัง เช่น ในประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นการสอน หรือการทำวิจัยก็มักจะเน้นแต่เรื่อง “อันธพาลฟุตบอล” (soccer hooliganism) อยู่เสมอ ซึ่งถือว่าเป็นสังคมวิทยากระแสหลักที่ให้ความสำคัญพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนหรือเป็น “ปัญหาสังคม” (social problems) (Dunning, 1999: 11)

ล่วงเข้าสู่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา การศึกษากีฬาได้ขยายกว้างขึ้น ทั้งนี้ด้วยอิทธิพลของสำนักวัฒนธรรมศึกษาที่มุ่งสนใจในการศึกษาในมิติ “วัฒนธรรม” มากขึ้นที่มีผลเกี่ยวเนื่องมาจากปรากฏการณ์ในโลกความเป็นจริงที่ว่า แม้ว่กระบวนการสร้างสรรค์หรือผลิตวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์จะมีมาอย่างยาวนานแล้วก็ตาม แต่พอมาถึงยุคปัจจุบันนี้ กระบวนการผลิตวัฒนธรรมกีฬา/กีฬาฟุตบอลฟุตบอล ทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันมากขึ้น โดยมีนักวิชาการเด่น ๆ เช่น Garry Whannel (1992, 2002) ที่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างกีฬา กับสื่อโทรทัศน์ในหลายประเด็น เช่น โลกาวัดณ์ของกีฬา, ผู้รับสารกีฬา, การสร้าง “ดารา” ในกีฬา เป็นต้น

ในโลกวิชาการไทย มีผลงานการศึกษาที่ฟาส่วนใหญ่อยู่ในสาขาด้านวิทยาศาสตร์ (เช่น จิตวิทยาการกีฬา พลศึกษา วิทยาศาสตร์การกีฬา กีฬาศึกษา) นอกจากนั้นก็พบว่าได้รับความสนใจในบางแง่มุมจากหลายสาขาวิชาอย่างสังคมศาสตร์ (เช่น ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา) และการสื่อสาร

หากกล่าวเฉพาะศาสตร์การสื่อสาร หรือทางด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ปรากฏว่ามีงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแฟนกีฬาฟุตบอลจำนวนไม่มากนัก เท่าที่สำรวจเบื้องต้นสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มแรกศึกษาเกี่ยวกับแฟนฟุตบอลต่างประเทศ ส่วนอีกกลุ่มเป็นการศึกษาแฟนฟุตบอลไทยโดยตรง

ในกรณีของแฟนฟุตบอลต่างประเทศนั้น เริ่มด้วยฐิติมาน มุทริกเวช ในผลงานการศึกษาเรื่อง “การศึกษาการรับชมการถ่ายทอดสดฟุตบอลต่างประเทศของวัยรุ่น” ที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาภาพรวมในพฤติกรรมการรับชม แรงจูงใจ ทศนคติและการรับรู้ประโยชน์ของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างอายุ 14 - 25 ปี จำนวน 400 คน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 38.8) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 7,000 บาทต่อเดือน รองลงมาร้อยละ 17.2 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 3,000 บาท และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 64.8) ทั้งนี้วัยรุ่นจะมีลักษณะการรับชมฟุตบอลต่างประเทศกับเพื่อนมากที่สุด รองลงมาคือรับชมเพียงลำพัง และรับชมกับครอบครัวตามลำดับ ข้อค้นพบที่สำคัญจากงานวิจัยพบว่า กลุ่มวัยรุ่นมีการเปิดรับเนื้อหาฟุตบอลต่างประเทศจากการชมการถ่ายทอดสดเป็นหลัก แต่ถ้าไม่ได้ชมการถ่ายทอดสดก็จะการเปิดรับเนื้อหาฟุตบอลจากสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ รายการประเภทไฮไลต์การแข่งขัน เทปบันทึกภาพ และเพจเจอร์

ผลงานอีกชิ้นเป็นของทิฆัมพร เอี่ยมเรไร (2546) เรื่อง “การชมฟุตบอล: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ผ่านสื่อ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์ชมฟุตบอลในสนามจริงกับประสบการณ์ชมผ่านสื่อโทรทัศน์ไม่ได้มีความแตกต่างในลักษณะ ทว่าจะแตกต่างกันใน “ระดับ” ของความมากน้อยในเรื่องของ “แบบแผนการชม” และ “บทบาทหน้าที่ของกีฬาฟุตบอล” ซึ่งบทบาทหน้าที่ของกีฬาฟุตบอลที่มีต่อผู้ชมและแฟนฟุตบอลคนไทยมี 5 ประการคือ 1) เป็นภาษากลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน และคนแปลกหน้า 2) เป็นพื้นที่ต่อต้านการถูกควบคุม 3) เป็นแหล่งแสวงหาความสนุกสนานตื่นเต้นเร้าใจในชีวิต 4) เป็นพื้นที่ที่ “แฟนกีฬา” (fans) ใช้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตน และ 5) เป็นศาสนา/พิธีกรรม ด้วยผลแห่งพิธีกรรมดังกล่าวยังมีส่วนสำคัญในการสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อยู่อย่างแปลกแยกใน “สังคมมวลชน” แม้ว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นเพียงสายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นชั่วคราวก็ตาม

ส่วนงานของณัฐพงษ์ สุขโส (2548) ในเรื่อง “บทบาทการสื่อสารกับกระบวนการสร้างและสืบทอดวัฒนธรรมของแฟนบอลในสังคมไทย” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษากลุ่มแฟนฟุตบอล 3 กลุ่มได้แก่ แฟนสโมสรแมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ด แฟนสโมสรลิเวอร์พูล และแฟนฟุตบอลเยอรมัน ได้ค้นพบคุณลักษณะของการเป็นแฟนฟุตบอลส่วนใหญ่สอดคล้องกับ “ความเป็นแฟนกีฬา” ที่นักวิชาการตะวันตก เช่น Gantz and Wenner (1995), McPherson, Curtis & Loy (1989) ที่ได้ระบุเอาไว้เช่นเดียวกัน อาทิ การลงทุนเวลาและเงินทอง การแสวงหาข่าวสารอย่างมากที่สุด หลากหลายที่สุด มีความรู้เกี่ยวกับสโมสรและเรื่องฟุตบอล การมีอารมณ์ร่วม การมีความภักดีต่อสโมสร และมีการสนทนาในเรื่องฟุตบอล โดยที่คุณลักษณะดังกล่าวนี้อาจจะมีระดับเข้มข้นไม่มากนักในพื้นที่ชีวิตประจำวันปกติ หากทว่าจะมีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นมากในวันเวลาและพื้นที่พิเศษ เช่น วันที่มีการแข่งขันหรือวันที่มีการสังสรรค์ระหว่างสมาชิก นอกจากนั้นณัฐพงษ์ยังพบว่าในความเป็นจริงแล้ว “แฟนบอล” กลับเป็นผู้รับสารที่มีความกระตือรือร้น (active) มากกว่าเฉื่อยชา (passive) และในกรณีของ “เยอรมันแฟนคลับ” ที่มีกิจกรรมหลายอย่างของสมาชิกที่ร่วมกันทำ เช่น การไปเที่ยว การบริจาค กิจกรรมเหล่านี้สะท้อนร่องรอยให้เห็นว่าเป็นบทบาทของความเป็นแฟนฟุตบอลที่ปรากฏขึ้นในบริบทสังคมไทย

งานศึกษากลุ่มแฟนบอลในช่วงนี้เริ่มเป็นที่สนใจมากขึ้น นับจากที่หม่อมพระศึกษาการชมฟุตบอลในรูปแบบของ “เหตุการณ์ผ่านสื่อ” (media event) ที่เป็นช่วงเวลาพิเศษ ต่อมาดวงพร บุญกลมสวัสดิ์ (2549) ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการชมฟุตบอลต่างประเทศผ่านสื่อโทรทัศน์ของแฟนบอลชาวไทย” ที่ต้องการศึกษาว่าหากเป็นการชมฟุตบอลต่างประเทศโดยทั่วไป โดยเฉพาะฟุตบอลลีกที่มีให้ชมทุกสัปดาห์ผ่านสื่อโทรทัศน์ พฤติกรรมของแฟนบอลไทยจะเป็นอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า แฟนบอลชาวไทยนั้นสามารถจะแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีแง่มุมการเป็นแฟนที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมก่อน ระหว่างหรือหลังจากการชมฟุตบอล พฤติกรรมการใช้เวลากับฟุตบอลในชีวิตประจำวัน พฤติกรรมการเก็บของสะสม เป็นต้น ส่วนกลุ่มฟุตบอลทั้ง 4 กลุ่มนั้นได้แก่ 1) แฟนบอลพันธุ์แท้ 2) แฟนฟุตบอลทั่วไป 3) แฟนบอลขจร 4) แฟนพนันบอล

สำหรับการศึกษาในส่วนแฟนฟุตบอลสโมสรของไทยนั้น ปรากฏในงานของกุลวิชญ์ ส้าแดงเดช (2551) เรื่อง “การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอล จ.ชลบุรี กุลวิชญ์ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาลักษณะการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ เพื่อสร้างและธำรงรักษาตัวตนความเป็นแฟนบอลสโมสรชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า แฟนบอลชลบุรีมีการใช้สื่อที่หลากหลายในพื้นที่ในชีวิตประจำวัน เช่น สื่อมวลชน สื่อใหม่ สื่อวัตถุ สื่อบุคคล นอกไปจากนั้นในพื้นที่พิเศษที่แยกออกมาจากพื้นที่ประจำวันปกติ ก็มีการใช้สื่อกิจกรรมเพิ่มขึ้นนอกไปจากสื่อบุคคลและสื่อวัตถุเพื่อสร้างตัวตน ถอดอัตลักษณ์ และเชื่อมสัมพันธ์

เห็นได้ว่าแฟนบอลสโมสรชลบุรีมีความเป็นผู้กระทำที่กระตือรือร้นในการสร้างสื่อและพื้นที่การสื่อสารขึ้น เช่น การใช้สื่อใหม่และสื่อกิจกรรมในพื้นที่ของแฟนคลับเพื่อดำรงรักษาวัฒนธรรมของตนที่มีรากฐานจากความเป็นท้องถิ่นนิยม นอกจากนั้นแฟนทีมชลบุรีกับแฟนฟุตบอลต่างประเทศชาวไทยยังมีลักษณะคล้ายคลึงกันแตกต่างกันที่แนวคิด ซึ่งแฟนทีมชลบุรีเกือบทั้งหมดเป็นคนท้องถิ่นดังนั้นจึงสนับสนุนทีมเพราะเป็นทีมท้องถิ่น มีความรู้สึกเป็นเจ้าของทีม ส่วนแฟนฟุตบอลต่างประเทศ สนับสนุนทีมเพราะความชอบและไม่ปรากฏความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทีม

ขึ้นต่อมาเป็นงานของวรุตม์ โอนพรัตน์วิบูล (2553) เรื่อง "ปัจจัยการสื่อสารกับการก่อตัว และการดำรงรักษากลุ่มแฟนคลับของสโมสรฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีก" ซึ่งศึกษากลุ่มตัวอย่างแฟนบอล 4 ประเภท คือ องค์กรเอกชน องค์กรรัฐ จังหวัด/อำเภอ และสถาบันการศึกษา วัตถุประสงค์การวิจัยนี้ คือ (1) อธิบายส่วนผสมทางการตลาดของสโมสรฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีก (2) อธิบายการสื่อสารเพื่อบริหารจัดการภายในกลุ่มแฟนคลับของสโมสรฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีก และ (3) วิเคราะห์ปัจจัยการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการก่อตัวและการดำรงรักษากลุ่มแฟนคลับของสโมสรฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแฟนคลับของสโมสร 4 รูปแบบ ในการเก็บข้อมูล ผลการวิจัยพบว่าสโมสรฟุตบอลในไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกนั้นใช้การสื่อสารทางการตลาดของที่แตกต่างกันไป ซึ่งการจัดการสื่อสารที่เป็นระบบจะช่วยหล่อหลอมความเป็นเอกภาพในการรวมกลุ่มแฟนคลับให้แน่นแฟ้น และเชื้อต่อการทำตลาดของสโมสรมากขึ้นด้วย ทั้งนี้เนื้อหาที่ดึงดูดใจแฟนคลับของทุกสโมสร ได้แก่ เรื่องของพื้นที่ ข้อมูลสโมสร จำนวนแฟนคลับ แนวทางการเชียร์ และการจัดการที่ดีของสโมสร

ผลการวิเคราะห์บริบทด้านต่างๆ ของความเป็นกลุ่มแฟนบอลไทยจากงานวิจัยหลายชิ้น (เช่น กุลวิษญ์ สำแดงเดช, 2551 ; วรุตม์ โอนพรัตน์วิบูล, 2553 ; สายชล ปัญญชิต, 2553) พบว่า ในแง่ของการดำรงอยู่ของแฟนฟุตบอลไทย มิติเรื่องภูมิศาสตร์ และเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญโดยตรงต่อการรักษาความเป็นกลุ่มแฟนบอลไทยเอาไว้ เพราะแม้จะมีแรงปะทะจากสังคมภายนอกมาอย่างต่อเนื่อง แต่หากกลุ่มแฟนบอลยังคงดำรงรักษาพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เอาไว้และรับประกันความอยู่รอดของสนาม/สโมสรให้กับสมาชิกเอาไว้ได้แล้ว กลุ่มแฟนบอลก็สามารถสืบต่อชีวิตวัฒนธรรมของตนและกลุ่มเอาไว้ได้

สำหรับงานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มแฟนบอลที่น่าสนใจอื่นๆ อีก เช่น การสร้างกลุ่มแฟนบอลผ่านชุมชนเสมือนของกลุ่มวัฒนธรรมฟุตบอลในกระดานข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ของ ธนภูมิ เรืองวิทยานุกูล (2546) ที่พบว่า การสร้างชุมชนกลุ่มแฟนบอลออนไลน์แม้จะเป็นชุมชนเสมือน แต่ก็นำไปสู่การสื่อสารเพื่อก่อตัวชุมชนจริงเป็น

กลุ่มย่อยขึ้นได้ หรืองานศึกษาการสื่อสารผ่านเว็บไซต์กับการสร้างอัตลักษณ์และสัญญาณของกลุ่มแฟนคลับฟุตบอลต่างประเทศ : กรณีศึกษา: เรดอาร์มีแฟนคลับ ของโอห์ม สุขศรี (2550) ก็ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกัน คือ กลุ่มแฟนบอลที่ชื่นชอบสโมสรแมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ด ได้ใช้เว็บไซต์เป็นช่องทางติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทัศนคติต่างๆ ตลอดจนการทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่เนื้อหา ข่าวสารต่างๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็ถือเป็นการใช้พื้นที่ออนไลน์เพื่อสร้างอัตลักษณ์ร่วม เพราะสื่อออนไลน์มีคุณลักษณะที่เปิดเสรีต่อการสร้างและเข้าถึงได้มากกว่าสื่อกระแสหลักอย่างสื่อมวลชนนั่นเอง

2. แนวคิดกีฬากับการสื่อสาร

จากงานวิจัยเกี่ยวกับกีฬาฟุตบอล แฟนและความเป็นแฟนที่ผ่านมานั้น เมื่อเทียบกับโลกความเป็นจริง ที่กีฬาฟุตบอลได้เข้ามาลงหลักปักฐานตั้งแต่วัยปี พ.ศ. 2440 หรือเมื่อกว่าร้อยปีที่ผ่านมา กระทั่งกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยไปแล้วจะเห็นว่ามีสัดส่วนผลงานการศึกษากีฬาฟุตบอลที่มีปริมาณไม่มากนัก น่าสนใจว่า เพราะเหตุใดนักวิชาการด้านสื่อมองข้ามความสำคัญในการศึกษากีฬาฟุตบอล สำหรับทัศนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่าอาจมีเหตุผลเบื้องหลังอยู่สามประการใหญ่ ๆ คือ ทัศนะที่แบ่งแยก (bipolar/dichotomy) ระหว่างสาระกับบันเทิงที่ขาดออกจากกัน อีกทั้งยังให้คุณค่าแห่งความมีสาระที่เหนือกว่าความบันเทิง หรือการนิยามว่าเป็นวัฒนธรรมประชานิยมรูปแบบหนึ่ง ทำให้ไร้ประโยชน์หรือขาดความน่าสนใจที่จะศึกษา สำหรับเหตุผลประการที่สองอาจเกิดจากการขาดเครื่องมือ แนวคิด และแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ เช่น การใช้แต่แนวคิด ทฤษฎีเดิม ๆ โดยไม่ทดลองหรือประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ หรือวิธีวิทยาที่เหมาะสมในการศึกษา และเหตุผลประการสุดท้ายที่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่สุด ก็คือทัศนะที่มีต่อฟุตบอลว่าเป็นเพียงเนื้อหา/สาร (message) ตัวบท (text) หรือผลผลิตทางสังคมวัฒนธรรมเท่านั้น โดยที่มองข้ามว่า ฟุตบอลนั้นสามารถมีความเป็น “สื่อ” ได้ ซึ่งสื่อฟุตบอลที่ว่านี้สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่แห่งการสื่อสารที่เราหมกมุ่นเข้าไป

ทั้งนี้สำนักวัฒนธรรมศึกษามีจุดยืนที่แตกต่างไปจากการมองการสื่อสารเป็นเส้นตรงตาม “แบบจำลองการถ่ายทอดข่าวสาร” (Transmission Model) โดยมองการสื่อสารในรูปแบบการแลกเปลี่ยนความหมายร่วมกันของบุคคล และต่อมาได้รับการพัฒนาขึ้นเป็น “แบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรม” (Ritualistic Model) ภายใต้แบบจำลองดังกล่าว นักวัฒนธรรมศึกษาให้นิยามของ “สื่อ” ว่าเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมายร่วมกัน (shared meaning) ระหว่างผู้ส่งสาร/ผู้เข้ารหัส (encoder) กับผู้รับสาร/ผู้ถอดรหัส (decoder) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความหมายไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในตัวของ “สื่อ” หากแต่ความหมายจะเกิดขึ้นได้ก็

ต่อเมื่อผู้เข้ารหัสกับผู้ถอดรหัสมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันบนพื้นที่ของ “สื่อ” เช่น เสื้อผ้าสีแดงที่แฟนบอลสโมสรแมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ดสวมใส่ไปร่วมงานฉลองแชมป์ มิได้เป็นแค่เสื้อผ้าสีแดงธรรมดา หากแต่เป็นพื้นที่ของ “สื่อ” ที่ทุกคนที่สวมใส่อยู่ใช้สร้างความหมาย อารมณ์ และความรู้สึกร่วมกันว่า ตนเป็นสาวกผู้ภักดีในความเป็นแฟนบอลของสโมสร หรือการไปชมการแข่งขันฟุตบอลระหว่างสโมสรก็มิได้เป็นแค่ดูเกมเตะฟุตบอลกันธรรมดา ๆ เท่านั้น แต่ทว่าเป็นพื้นที่ของ “สื่อ” ที่ผู้คนเหล่านั้นใช้สร้างความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกร่วมกันถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคนจังหวัดเดียวกัน

จากความหมายของสื่อฟุตบอลที่ขยายออกไปเช่นนี้ เห็นได้ว่าฟุตบอลนั้นมิใช่เป็นเพียงแค่กีฬาชนิดหนึ่งเท่านั้น หากแต่มันเป็นที่ทั้ง “สื่อ” “เนื้อหา” และการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่มีคุณลักษณะโดดเด่นหลายประการ อาทิเช่น เป็นสื่อที่สร้างความบันเทิง เป็นสื่อที่สร้างสายสัมพันธ์ของผู้คน เป็นต้น

Finnegan (2002) เห็นว่า ในโลกของความเป็นจริง “การใช้สื่อของมนุษย์มีความซับซ้อนและมีผลที่หลากหลายตามมา” เช่น การรวมตัวเป็นกลุ่ม “แฟนคลับ” ของ “แฟนฟุตบอลเยอรมัน” มีการใช้สื่อหลายชนิด ตั้งแต่ สื่อบุคคล สื่อกิจกรรม (เช่น ไปเที่ยว ไปบริจาคสิ่งของ เล่นฟุตบอล) สื่อวิทยุ สื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต หรือแม้กระทั่งสื่อวัตถุหรือสื่อเฉพาะกิจอย่างเสื้อที่มีตราชมรม หมวก ผ้าพันคอ ธง โปสเตอร์ เป็นต้น สื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีหน้าที่หลอมรวมความรู้สึกถึงความเป็นตัวตนและกลุ่มของสมาชิกแต่ละคนเข้าไว้ด้วยกัน แต่สื่อในแต่ละชนิดต่างก็ทำหน้าที่ดังกล่าวที่แตกต่างกัน เช่น สื่อกิจกรรมเป็นสื่อที่ทำให้สมาชิกและ “แฟนฟุตบอล” ได้มาพบปะสื่อสารกัน ส่วนสื่อมวลชนเป็นตัวกลางในการส่งสารจากผู้ส่งสารเพียงคนสองคนไปสู่มวลชนสมาชิกและ “แฟนบอล” จำนวนมากที่ไม่รู้จักกัน หรือสื่อวัตถุก็ทำหน้าที่สื่อสารความเป็นตัวตนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์กับผู้ที่มีรสนิยมเดียวกัน (ณัฐสุพงศ์ สุขโสด, 2548)

จากที่กล่าวมาแล้ว ด้วยความที่ฟุตบอลจึงเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับชีวิตทางสังคมของผู้คนยุคร่วมสมัย อีกทั้งยังเป็นแหล่งอันอุดมไปด้วยความหมายต่าง ๆ โดยเฉพาะความบันเทิงที่พร้อม กีฬา ฟุตบอล จึงเป็นพื้นที่การสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมการเรียนรู้ วิธีคิด การกระทำและอารมณ์ของบุคคลอย่างแนบเนียน โดยที่ผู้คนอาจไม่ตระหนักเลยว่า “ความหมาย” ที่ปรากฏอยู่นี้เป็นสิ่งที่ประกอบสร้าง (constructed) ขึ้นจากกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่มีอำนาจในการกำหนดความหมายให้กับแฟนฟุตบอล แฟนคลับ และวัฒนธรรมความเป็นฟุตบอลในสังคมไทย

สำหรับในการศึกษาคำนี้ส่วนหนึ่งให้ความสนใจกับ “ความหมาย” ของแฟนฟุตบอลว่ามีลักษณะอย่างไร แต่ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ สิ่งที่แฝงมาในความหมายนั้นคืออะไร การสื่อสารความหมายทำได้อย่างไร และส่งผลอย่างไรต่อการรับรู้อย่างไร ซึ่งการตอบคำถามข้อสุดท้ายนี้ จำเป็นต้องให้แนวคิดเรื่องสัญวิทยาและการเข้ารหัสและถอดรหัสมาร่วมวิเคราะห์

โรแลนด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ในทัศนะของบาร์ตส์ ความหมายเป็นเรื่องของการปะทะประสาน (articulation) ระหว่างสัญญาณ ส่วนบทบาทหน้าที่ของภาษาคือการผ่า แบ่ง ตัดโลกแห่งความเป็นจริงออกเป็น ส่วนๆ เพื่อสร้างความไม่ต่อเนื่องให้เกิดขึ้น ทำให้สรรพสิ่งแยกออกจากกันเพื่อให้เกิดความหมาย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 93) การได้รับแรงบันดาลใจจากการศึกษาแนวคิดของโซซูร์ทำให้บาร์ตส์ได้ขยายแนวคิดในการศึกษาสัญญาณสู่แนวคิดที่ว่าด้วย “ลำดับชั้นของการสร้างความหมาย” (orders of signification) (Fiske, 1990: 85-98) ดังนี้

เดิมที โซซูร์ได้อธิบายเกี่ยวกับลำดับชั้นของการสร้างความหมายในขั้นต้น โดยอธิบายว่าความสัมพันธ์ในการสร้างความหมายนั้นประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมาย (signifier) กับสิ่งที่หมายถึง (signified) อันก่อให้เกิดการสร้างความหมายเชื่อมโยงไปสู่ความเป็นจริงภายนอก

บาร์ตส์อธิบายเพิ่มเติมว่าความหมายที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างความหมายนั้น เป็นความหมายที่เรียกว่าความหมายโดยอรรถ (denotative meaning) เป็นความหมายตามสามัญสำนึก เช่น คำว่า “ถนน” อาจมีความหมายโดยอรรถที่ทำให้ภาพในความคิดของผู้คนคล้ายคลึงกัน คือภาพของเส้นทางลาดยาง ซีเมนต์ หรือ คอนกรีต ที่ทอดผ่านพื้นที่ต่างๆ แต่ภาพถ่ายถนนเส้นเดิมภายใต้การเลือกสรรและจัดวางองค์ประกอบที่แตกต่าง กันจะทำให้เกิดความหมายอีกชั้นหนึ่งที่เรียกว่าความหมายโดยนัย (connotative meaning) เช่น หากเลือกถ่ายภาพถนนดังกล่าวในเวลากลางวัน ซึ่งมีผู้คนและรถราสัญจร มีเด็กๆ วิ่งเล่นอยู่ริมถนน โดยถ่ายเป็นภาพสี จะทำให้ถนนนี้มีความหมายโดยนัยว่าเป็นถนนที่ปลอดภัย น่าสัญจร แต่หากเลือกถ่ายภาพถนนดังกล่าวในเวลากลางคืน ไม่มีทั้งรถและผู้คน และถ่ายเป็นภาพขาวดำ ก็จะทำให้ถนนเส้นเดิมมีความหมายโดยนัยเปลี่ยนไปในทางอื่น จึงอาจกล่าวได้ว่าความหมายโดยนัยนั้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณ อารมณ์ของผู้รับสาร และการให้คุณค่าและบริบททางวัฒนธรรมของผู้รับสารแต่ละกลุ่มนั่นเอง ในกรณีของภาพถ่าย อาจกล่าวได้ว่า ความหมายโดยอรรถคือการตอบคำถามว่าภาพนั้นเป็นภาพ “อะไร” ส่วนความหมายโดยนัยคือการตอบคำถามว่าภาพนั้นถูกถ่าย “อย่างไร” นั่นเอง

และเนื่องจากความหมายโดยนัยเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในระดับอัตวิสัย (subjective level) คนส่วนมากจึงมักไม่ค่อยตระหนักในความหมายที่สร้างขึ้น (take for granted) และสิ่งที่ควรระมัดระวังก็คือความหมายโดยนัยที่ถูกสร้างขึ้นจากอัตวิสัยของคนบางกลุ่ม กลายเป็นความหมายโดยอรรถที่กลายเป็นความเข้าใจร่วมหรือได้รับการยอมรับจากสาธารณชน ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญก็คือประเด็นเรื่องของอำนาจ กล่าวคือ หากอำนาจอยู่ในกำกับควบคุมของคนกลุ่มใด คนกลุ่มนั้นก็จะสามารถผลิตและแพร่กระจายความหมายต่างๆ สู่ส่วนต่างๆ ของสังคมได้ตลอดเวลา

หากแต่การประกอบสร้างความหมายนั้นเป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มคนบางกลุ่มมีอำนาจเข้าไปกำกับ/ผลิต/เผยแพร่กระจายความหมายดังกล่าวออกไป เช่น ความเป็นนักฟุตบอลอาชีพถูกกำหนดความหมายว่าเป็นจุดสูงสุดของผู้เล่นฟุตบอล นักวัฒนธรรมศึกษาก็จะตั้งคำถามต่อว่า กลุ่มใดบ้างคือคนที่มีอำนาจในการสร้าง/เผยแพร่ความหมายดังกล่าวนี้ และก็จะพยายามวิเคราะห์ต่อไปว่า แล้วทำไมเขาจึงประกอบสร้างความหมายเอาไว้เช่นนั้น

สำหรับนักวิชาการสำนักวัฒนธรรมศึกษาคนสำคัญที่วางรากฐานการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารความหมายในแนวทางดังกล่าวก็คือ สจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) ในช่วงประมาณทศวรรษที่ 1980 เขาได้เสนอแนวคิดเรื่อง ‘การเข้ารหัส/การถอดรหัส’ (encoding/decoding) ขึ้นมา โดยที่ฮอลล์และนักวัฒนธรรมศึกษารุ่นหลัง ๆ จึงเริ่มตั้งคำถามว่าการผลิตและบริโภคความหมายในกระบวนการสื่อสารไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป ทั้งนี้เพราะความหมายมิได้ดำรงอยู่ในตัวบท (text) หากแต่ต้องผ่านการตีความ/ถอดรหัสโดยผู้รับสารเสียก่อน เพราะฉะนั้น สำหรับฮอลล์และนักวิชาการสำนักวัฒนธรรมศึกษาแล้ว การวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) เพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพออีกต่อไปแล้ว จำเป็นต้องขยายคำอธิบายไปยังผู้บริโภคมความหมายในกระบวนการสื่อสารด้วย เพราะผู้บริโภคมความหมายก็คือ “ผู้สร้าง/ผลิตความหมายลำดับที่สอง” หลังจากที่ “ผู้เข้ารหัส” ประกอบสร้างความหมายในขั้นที่หนึ่งแล้ว และที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารแต่ละครั้ง ไม่จำเป็นต้องมีความหมายเพียงหนึ่งเดียว หากแต่ด้วยการถอดรหัสจากจุดยืนและประสบการณ์ของผู้คนที่แตกต่างกัน ทำให้ความหมายที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมีความหลากหลาย (polysemy) ไปด้วย

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ขั้นแรกๆ คือการวิเคราะห์ความหมายประเภทต่างๆ ของของแฟน ความเป็นแฟนฟุตบอล โดยพิจารณาทั้งความหมายโดยอรรถว่าเป็นอย่างไร แต่ทว่าในความเป็นจริงนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็สามารถที่จะสร้างความหมายโดยนัยประหวัดได้อย่างแตกต่างหลากหลายออกไป ในลำดับถัดมาผู้วิจัยก็จะทำ การวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมาย (process of meaning construction)

ซึ่งแตกต่างจากโจทย์ในลำดับแรกที่ตั้งคำถามว่ามีความหมายอะไรบ้าง (what) ในขั้นที่สองนี้จะตั้งคำถามว่าความหมายเหล่านั้นถูกประกอบสร้างมาได้อย่างไร (How)

สืบเนื่องจากความหมายโดยนัยประหวัดนั้นเป็นความหมายที่ไม่หยุดนิ่ง ในปริมณฑลของความหมายโดยนัยประหวัดจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการต่อสู้เชิงความหมายไปด้วย นอกจากนั้นความหมายใดๆ ที่สร้างขึ้นมาแล้ว ความหมายนั้นก็สามารถที่แปรเปลี่ยนความหมาย ถูกหรือถอนความหมายเดิม (deconstruction) และสอดใส่ความหมายใหม่ (reconstruction) ได้เช่นกัน

สำหรับผลงานการศึกษาการสื่อสารโดยใช้เรื่องความหมาย การเข้ารหัสและและการถอดรหัสมีอยู่หลายชิ้น ดังในงานวิจัยของ อารยา ถาวรวันชัย (2540) เรื่องภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชนที่ใช้แนวคิดเรื่อง ‘การเข้ารหัส/การถอดรหัส’ ของฮอลล์ มาวิเคราะห์การนำเสนอภาพในสื่อมวลชนว่าด้วยกลุ่มผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนในลักษณะของ ‘วีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ’ ใน 2 กรณีจาก ดาราตลกที่เคยติดยาเสพติดอย่างกรณีของหนู เชิญยิ้ม หรือนักเขียนที่เคยติดคุกในคดีฆ่าคนตายอย่างสุริยัน ศักดิ์โธสง โดยให้กลุ่มผู้รับสาร 4 กลุ่มคือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา กลุ่มครูอาจารย์ และกลุ่มผู้คุมนักโทษ ซึ่งอารยาพบว่า การถอดรหัสของผู้รับสารที่ต่างกลุ่มสังคมจะตีความหมายของภาพดังกล่าวแตกต่างกัน ในขณะที่กลุ่มพระสงฆ์ที่มีฐานความเชื่อเรื่อง การให้อภัยผู้ที่สำนึกผิด (คล้าย ๆ กับกรณีขององค์ลีมาล) มีปฏิกิริยาตอบรับในทางบวกต่อภาพ ‘วีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ’ หรือเป็นจุดยืนแบบ preferred reading แต่กับกลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้คุมนักโทษ กลับมีความคลางแคลงใจในเรื่องการกลับใจของผู้ร้ายเป็นอย่างมาก หรือใช้จุดยืนแบบ alternative/oppositional reading ทั้งนี้เพราะประสบการณ์ตรงของผู้รับสารกลุ่มนี้ที่มีต่อผู้ที่มีความประพฤติเบี่ยงเบนนั่นเอง

งานศึกษาของวราภรณ์ ชื่อประดิษฐ์กุล (2540) เรื่อง “การนำเสนอประเด็น ‘สมรักษ์ คำสิงห์’” ที่ได้ศึกษากระบวนการนำเสนอของหนังสือพิมพ์รายวันไทย 3 ฉบับที่มีต่อนักกีฬาไทยคือสมรักษ์ คำสิงห์ พบว่าจุดยืนหรือรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างกันของหนังสือพิมพ์ แม้จะสร้างภาพวีรบุรุษให้กับนักกีฬาคนเดียวกัน ผลที่ออกมาก็必将มีความแตกต่างกันไป ขณะทำงานของ นันทธนา สุรเสวี (2551) ในเรื่อง “กระบวนการสร้างและขยายความมีชื่อเสียงให้กับนักกีฬาเทนนิสชายและหญิงของสื่อมวลชนไทย” ซึ่งได้วิเคราะห์การสร้างภาพยอมนักเทนนิสที่มีชื่อเสียงชาวต่างชาติของสื่อมวลชนไทยทั้งโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของแต่ละสื่อที่มีธรรมชาติหรือคุณลักษณะแตกต่างกัน และต้องการพิสูจน์การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไทย ในกระบวนการสร้างและขยายความมีชื่อเสียงของนักกีฬา ซึ่งบทบาทของสื่อมวลชน

ที่พบเรียงตามลำดับความสำคัญ คือ บทบาทในการนำเสนอ การคัดเลือก การให้ข้อมูลข่าวสาร การเป็นผู้ให้ความหมาย การประเมินคุณค่า การให้พื้นที่ข่าวและการเผยแพร่ และการเป็นเครื่องมือของการตลาด

สำหรับงานชิ้นต่อมาเป็นของสุชุม หวังพระธรรม (2553) ในเรื่อง “จากวีรบุรุษผู้มีชื่อเสียง: การสื่อสารกับการสร้างภาพลักษณ์ดาราฟุตบอลไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ของนักฟุตบอลไทย 3 กรณีคือ ปิยะพงษ์ ผิวอ่อน เกียรติศักดิ์ เสนาเมือง และธีรเทพ วิโนทัย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาของสุชุม พบว่า กว่าจะมาเป็น “ดาราฟุตบอล” ที่มีชื่อเสียงนั้น ไม่ได้เป็นเรื่องเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือเป็นไปตามธรรมชาติ หากแต่เป็นกระบวนการประกอบสร้างขึ้นด้วยฝีมือของสื่อ โดยเฉพาะสื่อมวลชน และสื่อใหม่ แต่สิ่งสำคัญจากงานชิ้นนี้ก็คือลักษณะสำคัญของการเป็น “ดาราฟุตบอล” ได้กลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่มีมูลค่าไม่แตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ ซึ่งเป้าหมายของสื่อในการประกอบสร้างความเป็น “ดาราฟุตบอล” นั้นก็เป็นไปเพื่อการขายเพื่อแสวงหาประโยชน์จากผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลงานการศึกษาของสุชุมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่อันทรงพลังของสื่อมวลชนในฐานะผู้ผลิตสาร/ผู้ส่งสารในการเข้ารหัสความหมายความสำเร็จในการเป็น “ดารา นักฟุตบอล”

งานของวราภรณ์ นันทธนา และสุชุม ช่วยให้เห็นกระบวนการทำงานของสื่อมวลชนไทยในการสร้างและขยายชื่อเสียงของบรรดานักกีฬาต่างๆ หากกล่าวโดยสรุป งานศึกษาการสร้างนักกีฬา “ฮีโร่” “วีรบุรุษ” หรือ “ผู้มีชื่อเสียง” โดยสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อมวลชนอย่างหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ ต่างพิสูจน์ให้เห็นบทบาทในการสร้างสถานภาพ (status conferral) ให้กับบุคคลที่แตกต่างกันไปตามธรรมชาติของสื่อ อย่างไรก็ตามสื่อก็ไม่ใช่ว่าจะเพียงผู้ผูกขาดการสร้างความจริง แต่ยังเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่นๆ อีกเช่น ตัวนักกีฬา ผู้จัดการส่วนตัว เจ้าของสื่อ เอเยนซี นักโฆษณา รวมถึงผู้ชม และที่สำคัญคือสื่อต่างๆ ยังต้องทำงานภายใต้บริบททางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของแต่ละสังคมอีก โดยสื่อมวลชนแต่ละช่วงสมัยมีรูปแบบและกระบวนการในการสร้างความหมายที่แตกต่างกันไป

บทบาทในการสร้างสถานภาพของสื่อมวลชน (และรวมถึงสื่ออื่นๆ) สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาประเด็นเรื่องการสร้างความหมายให้กับบทบาทและการกระทำของแฟนฟุตบอลไทย ทั้งนี้จะวิเคราะห์การทำงานของสื่อร่วมกับการทำงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ในการสร้างความหมาย รื้อถอนความหมายเดิมของแฟน แฟนคลับ และความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ทั้งนี้ในภาคการปฏิบัติการเพื่อสร้าง อารมณ์รักษากลุ่มแฟนฟุตบอลไทยนั้น การสื่อสารมีส่วนสำคัญยิ่งในกระบวนการดังกล่าว โดยในงานวิจัยชิ้นนี้จะให้ความสนใจความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการดำรงอยู่ของแฟนฟุตบอลและแฟนคลับ แนวคิดหลักที่ใช้เป็นแกนในการวิเคราะห์คือ แนวคิดของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม ซึ่งจะเน้นพิจารณาว่า มีเงื่อนไขใดที่จะเสริมศักยภาพของการดำรงอยู่ โดยเน้นที่ภาคปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (practice of everyday life) ซึ่งปฏิบัติการที่ผู้วิจัยให้ความสนใจคือ การทำงานของเครือข่ายการสื่อสาร (communication network)

เครือข่ายการสื่อสาร เป็นสายใยของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งแนวดิ่งและแนวนอน ที่เชื่อมโยงผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายคน ในหลายๆ รูปแบบและหลายๆ สถานการณ์ ทั้งนี้บทบาทหน้าที่ (function) ของเครือข่ายการสื่อสารนั้นอาจจำแนกกว้างๆ เป็น 2 ระดับประกอบด้วย ในระดับปัจเจกบุคคล โดยเครือข่ายการสื่อสารจะทำหน้าที่หลัก 4 ประการ คือหน้าที่ในการได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของปัจเจกบุคคล หน้าที่ในการเกื้อกูลกันทางสังคม หน้าที่ในการสนับสนุนให้ช่วยเหลือทางจิตใจ และหน้าที่ในการเป็นต้นทุนหรือแหล่งที่มาของโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ/สังคม ส่วนบทบาทหน้าที่ในระดับกลุ่ม/ชุมชนนั้นเครือข่ายการสื่อสารจะทำหน้าที่อย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน คือ หน้าที่ในการสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาสังคม หน้าที่ในการจัดสรรระดมทรัพยากรต่างๆ และหน้าที่ในการรักษารักษาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มชุมชน

ด้วยเหตุนี้ ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์แห่งแฟนฟุตบอลไทย เครือข่ายการสื่อสารจึงน่าจะเป็นคำตอบหนึ่งในการขับเคลื่อนแฟนฟุตบอลไทย ให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก เพื่อนำไปสู่การเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเพื่อดำรงอยู่และสร้างความเข้มแข็งของแฟนฟุตบอลไทย

โครงสร้างและการบริหารความสัมพันธ์ภายในกลุ่มแฟนคลับ

รูปแบบโครงสร้างและการบริหารความสัมพันธ์ภายในกลุ่มแฟนคลับนั้น จะขึ้นอยู่กับปัจจัยแรกคือที่มาของการจัดตั้งกลุ่ม เช่น หากเป็นกลุ่มแฟนคลับที่จัดตั้งขึ้นโดยฝ่ายผู้ผลิตสื่อ เช่น สโมสรกีฬาฟุตบอล หรือค่ายธุรกิจสื่อ วิธีการจัดโครงสร้างก็จะค่อนข้างเป็นทางการ (formal) มีระบบระเบียบที่แน่นอน เช่น ต้องมีการสมัครสมาชิก ต้องมีระเบียบที่ต้องปฏิบัติตาม ในโครงสร้างแบบองค์กรที่เป็นทางการนี้ ความสัมพันธ์ใน

แนวนอน (horizontal) ระหว่างสมาชิกอาจจะมีน้อย เนื่องจากความสัมพันธ์หลักจะเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical) ระหว่างผู้ผลิตกับกลุ่มแฟน ในโครงสร้างเช่นนี้สามารถจะบริหารจัดการสมาชิกได้จำนวนมาก เนื่องจากมีโครงสร้างที่มีระบบ (systematic)

แต่หากที่มาของกลุ่มแฟนคลับเกิดมาจากการริเริ่มจัดตั้งของกลุ่มแฟนคลับเอง รูปแบบของโครงสร้างจะแตกต่างจากแบบแรก กล่าวคือ รูปแบบของกลุ่มจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ ไม่มีการรวมศูนย์กลางแบบองค์กร หากทว่ามักจะเป็นรูปแบบของเครือข่าย (network) ที่ประกอบด้วยกลุ่มย่อยๆ ที่มีสมาชิกระหว่าง 5-10 คน แล้วกลุ่มย่อยๆ เหล่านี้ก็มาเชื่อมโยงกันเป็นตาข่ายใหญ่ๆ ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างแบบเครือข่ายนั้นเป็นรูปแบบที่ง่ายและอยู่ในขีดความสามารถของสมาชิกที่จะบริหารจัดการ

เนื่องจากกลุ่มแฟนคลับนั้นเป็น "กลุ่มสังคม" (social group) ประเภทหนึ่ง ดังนั้น ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มจึงมีทั้งความสัมพันธ์ด้านบวกและความสัมพันธ์ด้านลบ แม้ว่าจุดศูนย์รวมของสมาชิกหรือมูลเหตุจูงใจของสมาชิกกลุ่มนั้นจะเป็นจุดเดียวกันคือความรักความชื่นชมในผลงาน/ตัวดาราก็ตาม

สำหรับความสัมพันธ์ด้านบวกนั้นก็คือ รูปแบบความสัมพันธ์แบบครอบครัว/พี่น้อง/เพื่อนฝูง ที่มีเนื้อหาของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยขอบเขตของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นอาจจะเริ่มมีเนื้อหาตั้งแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับนักฟุตบอล/ความเป็นแฟนบอล ตัวอย่างเช่น สมาชิกของแฟนคลับสโมสรเมืองทองที่ได้เปลี่ยนสถานะจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสารด้วยการสร้างเว็บไซต์ขึ้นมาเพื่อกระจายข่าวสารให้แก่แฟนคลับคนอื่นๆ และสำหรับในบางกรณี ขอบเขตของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นอาจจะขยายออกไปสู่ด้านอื่นๆ ของชีวิต เช่น สายชล ปัญญชิต (2553: 93) อ้างถึงคำกล่าวของแฟนบอลเมืองทองไว้ว่า “กิจกรรมที่พวกเราทำคือเตะฟุตบอล และถ้ามีการแข่งขันที่ต่างจังหวัดเราก็จะไปเชียร์ด้วยกันทุกครั้ง ทำให้ตอนนี้ทุกคนสนิทกันมาก เรียกได้ว่าเป็นครอบครัวกันไปแล้วเพราะนอกจากเรื่องฟุตบอล ใครเดือดร้อนอะไร พวกเราก็จะช่วยเหลือกัน” เป็นต้น

ส่วนรูปแบบความสัมพันธ์ในแง่ลบนั้น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ด้านลบในกลุ่มสังคมทั่วไปที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง (conflict) ทั้งด้านความคิดเห็นหรือผลประโยชน์ (interest)

ทั้งนี้ งานวิจัยที่มีประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแฟนคลับมักจะค้นพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการแปรรูปความสัมพันธ์จากด้านบวกมาเป็นด้านลบนั้น มักจะเกิดมาจากปัจจัยใหญ่ๆ 2-3 ประการ ประการแรกคือ ขนาดของกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งเป็นภาวะย้อนแย้ง (paradox) ของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยเอง กล่าวคือในด้านหนึ่งเพื่อต้องการให้กลุ่มของตนเป็นที่ยอมรับ ก็มักจะเปิดขยายรับสมาชิกใหม่เข้ากลุ่มมาเรื่อยๆ แต่เมื่อคนมากขึ้น

ความคิดเห็น/ทัศนคติ/ความประพฤติ/ความเข้าใจต่อกลุ่มก็จะเริ่มแตกต่างหลากหลาย และเมื่อเป็นกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีศูนย์อำนาจ กฎระเบียบก็เป็นแบบ "รู้กันโดยนัย" ไม่มีบทลงโทษ ฯลฯ จึงทำให้การบริหารจัดการความสัมพันธ์ให้เป็นไปในทางบวกเป็นไปได้ยาก

สำหรับปัจจัยที่สองก็คือ การใช้สื่อใหม่ในการขยายและรวมกลุ่มสมาชิก ซึ่งก็เป็นภาวะย้อนแย้งเช่นเดียวกัน เนื่องจากกลุ่มแฟนคลับนั้นมักจะใช้สื่อใหม่ที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโครงสร้างแบบเครือข่าย แต่เนื่องจากสื่อใหม่เป็นสื่อเปิด/สาธารณะที่ง่ายต่อการเข้าถึง ดังนั้นการกลั่นกรองสมาชิกที่จะเข้ามาที่กลุ่มจึงเป็นไปได้ยาก

สำหรับในแต่ละกลุ่มสมาชิกแฟนคลับนั้น หากต้องการให้กลุ่มมีชีวิตยืนยาวต่อไป กลุ่มไม่แตกสลายก็ต้องมีกลไกบริหารจัดการให้ความสัมพันธ์ด้านบวกนั้นมากกว่าหรืออย่างน้อยสมดุลกับความสัมพันธ์ด้านลบ ซึ่งกลไกดังกล่าวก็เป็นกลไกที่ใช้จัดการกับความขัดแย้งในกลุ่มทุกๆ ไปนั่นเอง

การบริหารจัดการความสัมพันธ์กับกลุ่มแฟนคลับนั้นถือเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดของสื่อมวลชนให้สำคัญมากในปัจจุบัน ในกรณีของไทยก็เช่นงานวิจัยของนฤมล อังควฒนวิทย์ (2551) เรื่อง "การบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้าขององค์กรธุรกิจเพลงและความภักดีของแฟนคลับต่อศิลปิน" ที่พบว่าองค์กรธุรกิจเพลงไทยทั้ง 3 องค์กรที่ศึกษานั้นมิได้ปล่อยให้ความชื่นชอบของกลุ่มแฟนเพลงเป็นไปตามธรรมชาติหรือตามยถากรรม แต่ได้ถือว่าการบริหารความสัมพันธ์กับกลุ่มแฟนเพลงนั้นเป็นกลยุทธ์การตลาดที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยวางเป้าหมายของการบริหารความสัมพันธ์นั้นไว้ว่า จะต้องสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจให้แก่บรรดาแฟนคลับเพื่อให้รู้สึกว่าตนเองได้รับสิทธิพิเศษเหนือบุคคลอื่น หรือเป็นสมาชิกพิเศษขององค์กร ที่เป็นการสร้างภาพลักษณ์ทางบวกของแฟนคลับที่แตกต่างไปจากภาพลักษณ์ของผู้ที่มีปัญหาทางจิตใจหรือขาดแคลนสายสัมพันธ์ทางสังคมแบบทัศนะที่มองผู้รับสารเป็นมวลชนที่กล่าวมาแล้วแบบชาวกับด่า

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารความหมายและบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษา 1. บทบาทของแฟน แฟนคลับ และความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย 2. ความสัมพันธ์ระหว่างแฟนฟุตบอลไทยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารความหมายของแฟน/แฟนคลับ และความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกที่นำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ยิ่งขึ้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในงานวิจัยชิ้นนี้ที่นี้จะหมายรวมถึงประชากรในส่วนที่เป็นเอกสารและประชากรที่เป็นบุคคล สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วย 3 กลุ่ม ในส่วนของการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในส่วนนี้ 2 วิธีประกอบกันคือ วิธีแรกใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) และวิธีที่สองคือการใช้วิธี สโนว์บอล (snowball sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบุคคลดังกล่าวต้องยินยอมที่จะให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มประกอบด้วย

1. แฟนคลับและกลุ่มแฟนคลับ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้
 - 1) กลุ่มแฟนที่สโมสรจัดตั้ง (บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด)
 - 2) กลุ่มแฟนจัดตั้งเอง (ท่าเรือ ชลบุรี เมืองทอง)
 - 3) ระยะเวลาความเป็นแฟน (3 ช่วง ได้แก่ ช่วง 1-5 ปี} ช่วง 6-10 ปี, ช่วง 10 ปีขึ้นไป)
 - 4) ระดับความสำเร็จของสโมสร (3 ระดับ คือ พรีเมียร์ลีก, ดิวิชัน 1, ดิวิชัน 2)
2. สโมสรฟุตบอล หรือผู้บริหารหรือตัวแทนสโมสร
3. กลุ่มนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน และกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก

นักวิชาการ

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ในที่นี้ประกอบด้วย 4 ประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่

1) เอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือพิมพ์ หนังสือ นิตยสาร เว็บไซต์ และเว็บไซต์ที่เป็นทางการของ สโมสรฟุตบอลไทย รวมถึงตำรา เอกสารงานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และอื่นๆ รวมถึงตัวบทจาก สื่อมวลชน สื่อใหม่ และสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหมายและบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

1.2 แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการเพื่อสัมภาษณ์กับบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยใช้การนัดหมาย เพื่อเป็นการแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย ซึ่งประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ก็คือ 1) บทบาทที่เป็นอยู่ของแฟนฟุตบอลคืออะไร และบทบาทที่คาดหวังคืออะไร 2) ความหมายของการเป็นแฟนคืออะไร มีการสื่อสารความหมายอย่างไร โดยแบ่งบุคคลที่จะถูกสัมภาษณ์เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ที่เป็นแฟนคลับสโมสร/กลุ่มแกนนำแฟนคลับ
- 2) ผู้บริหารสโมสรหรือตัวแทนสโมสร
- 3) กลุ่มนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน
- 4) กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก ตัวแทนสโมสร นักวิชาการ

1.3 แหล่งข้อมูลจากการสังเกตการณ์ สำหรับพื้นที่ในการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยประกอบด้วยพื้นที่ในชีวิตประจำวันกับพื้นที่พิเศษ ซึ่งผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปคลุกคลีร่วมชมและเชียร์เกมการแข่งขันในสนามทั้งในนัดเหย้าและนัดเยือน ทั้งนี้ผู้วิจัยอาจเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ ที่กลุ่มแฟนฟุตบอล/กลุ่มแฟนคลับสโมสรหรือสโมสรเป็นผู้จัดขึ้น เพื่อสังเกตการสื่อสาร บทบาท และภาคปฏิบัติต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่างหรือของแฟนฟุตบอลต่างๆ ภายใต้บริบทที่เป็นจริง ซึ่งผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกและถ่ายภาพเพื่อนำมาประกอบช่วยให้ได้ข้อมูลที่เข้าใจมากยิ่งขึ้น

1.4 แหล่งข้อมูลจากการสนทนากลุ่มหรือเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเสวนา ผู้วิจัยอาจจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มหรือเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเสวนากับแฟนฟุตบอลและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ โดยจดบันทึกประเด็นแลกเปลี่ยน และแสวงหาข้อสรุปเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมและถอดเป็นบทเรียนสำหรับแนวทางในการจัดการและคืนข้อมูลให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเรียบเรียงข้อมูลสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งตามประเภทข้อมูลดังนี้

1. **ข้อมูลเอกสาร** ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร หนังสือพิมพ์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารมาเรียบเรียงการวิเคราะห์วิเคราะห์และเพื่อแนวทางในการทำแบบสัมภาษณ์ เพื่อทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องต่างๆ ต่อไป

2. **ข้อมูลบุคคล** ผู้วิจัยอาศัยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการหาข้อมูล โดยเลือกใช้การสัมภาษณ์ทั้งสามแบบ โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) อันประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสัมภาษณ์ที่ไม่กำหนดโครงสร้างไว้ล่วงหน้า ด้วยการประยุกต์ใช้การสัมภาษณ์ทั้งสามแบบสลับไปมาตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ เช่น ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในระยะแรกของการลงสนามเพื่อที่จะแสวงหาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น อายุ อาชีพ การศึกษา เป็นต้น ซึ่งภายหลังเมื่อผู้ให้ข้อมูลรู้สึกผ่อนคลายและรู้สึกไว้นั่นเองเชื่อใจผู้วิจัยแล้ว ก็จึงจะใช้การสัมภาษณ์ที่เหลืออีกสองประเภทต่อไป เนื่องจาก การสัมภาษณ์ทั้งสองแบบดังกล่าวมีลักษณะของความไม่เป็นทางการมากกว่าการสัมภาษณ์แบบแรก ดังนั้น เพื่อให้จะได้มาซึ่งข้อมูลในระดับลึกที่จำเป็นสำหรับตอบโจทย์วิจัยที่ได้กำหนดไว้ หรือเมื่อเห็นอย่างชัดเจนว่า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ยังไม่อาจครอบคลุมได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง

3. **ข้อมูลจากการสังเกตการณ์** ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยการใช้การจดบันทึกประเด็นและการถ่ายภาพเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่น่าสนใจที่พบเห็นจากการสังเกตการณ์ในแต่ละครั้งและจับประเด็นที่ยังเป็นข้อสงสัย เพื่อใช้เป็นคำถามในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวันและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น

4. **ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม/เวทีเสวนา (focus group)** โดยการใช้การจดบันทึกประเด็นแลกเปลี่ยนและแสวงหาข้อสรุป

วัตถุประสงค์การศึกษา	แหล่งข้อมูล	หมายเหตุ
ข้อ. 1 เพื่อศึกษาบทบาทของแฟนและแฟนคลับฟุตบอลในสังคมไทย	เว็บไซต์ เพจ เอกสารอื่นๆ สโมสรชัยนาท	สัมภาษณ์และข้อมูลภาคสนาม แฟนบอลชัยนาท -เบ้ (45) ช่างภาพฟรีแลนซ์ -ใหญ่ (45) ช่างเทคนิค
	เว็บไซต์ เพจ เอกสารอื่นๆ สโมสรเบงค็อก	สัมภาษณ์และข้อมูลภาคสนาม แฟนบอลเบงค็อก
	เว็บไซต์ เพจ เอกสารอื่นๆ สโมสรบุรีรัมย์	สัมภาษณ์และข้อมูลภาคสนาม แฟนบอลบุรีรัมย์
	เว็บไซต์ เพจ เอกสารอื่นๆ สโมสรเมืองทอง	สัมภาษณ์และข้อมูลภาคสนาม แฟนบอลเมืองทอง
ข้อ 2. เพื่อศึกษาความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย		
ข้อ 3. เพื่อศึกษาการสื่อสารความหมายของความเป็นแฟนฟุตบอลในสังคมไทย	หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ เว็บไซต์ เพจ เอกสารอื่นๆ	

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการเข้าถึงข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนา และการวิเคราะห์เอกสาร ดังนั้นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

1. ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือหลักสำคัญที่สุดในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. เครื่องบันทึกเสียงสำหรับบันทึกการสัมภาษณ์
3. ปากกาและสมุดบันทึกข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์
4. กล้องถ่ายรูปสำหรับบันทึกภาพกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์สำหรับการจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 4 สรุปผลการศึกษา

4.1 ประวัติกีฬาฟุตบอล สโมสรฟุตบอล และแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

ในสังคมไทยช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ต่อเนื่องกับสมัยรัชกาลที่ 5 ฟุตบอลเป็นที่รับรู้ว่าเป็นเกมการเล่นของชาวต่างชาติ แม้ว่าจะเริ่มมีคนไทยเริ่มรับรู้และเข้าใจในการเล่นอยู่บ้าง แต่ก็จำกัดอยู่ในแวดวงเล็ก ๆ โดยเฉพาะ

ฟุตบอลในสมัยรัชกาลที่ 4 จะเป็นเพียงการเล่นที่จำกัดอยู่ในแวดวงแคบๆ ในกลุ่มชาวตะวันตก ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่าฟุตบอลยังเป็นของใหม่มากสำหรับสังคมสยามขณะนั้น และไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีกฎกติกาในการเล่นอย่างไรบ้าง ทั้งนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่ากติกาในช่วงแรกนี้อาจยังไม่ได้กำหนดชัดเจนนัก ซึ่งบ่งบอกเป็นนัยว่าฟุตบอลเป็นเพียงการเล่นอย่างหนึ่งเท่านั้น ยังไม่ได้มีมาตรฐานเป็นกีฬาเหมือนในช่วงต่อมา

ในสังคมไทยช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ต่อเนื่องกับสมัยรัชกาลที่ 5 ฟุตบอลถือว่าเป็นเกมการเล่นของชาวต่างชาติ แม้ว่าจะเริ่มมีคนไทยเริ่มรับรู้และเข้าใจในการเล่นอยู่บ้างแต่ก็สันนิษฐานว่าคงมีจำนวนน้อยเต็มที ด้วยเหตุนี้เองผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการเล่น และความเข้าใจในกฎกติกาของการเล่นฟุตบอลส่วนใหญ่จึงเป็นชาวต่างชาติที่มาพำนักในพระนคร และเมื่อฟุตบอลได้ถูกจัดให้มีการแข่งขันอย่างจริงจังเป็นทางการครั้งแรก จึงมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยชาวต่างชาติที่รู้จักและคุ้นเคยกับการเล่นชนิดนี้มาทำหน้าที่เป็นกรรมการผู้ตัดสิน เพื่อให้เกมฟุตบอลสามารถดำเนินไปได้อย่างถูกต้องตามกฎกติกา

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การเล่นฟุตบอลสมัยเริ่มต้นของสยามในช่วงยุคราชสำนักนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจมีการเล่นกันเองเฉพาะในกลุ่มของชาวต่างชาติที่พำนักในสยาม ก็ไม่สามารถหาหลักฐานที่แน่นอนมายืนยันได้ หลังจากนั้นก็มีการจัดขึ้นในราชสำนักหรือเล่นกันในวัง ซึ่งเป็นการเล่นฟุตบอลกันเองภายในกลุ่มชนชั้นสูงในสังคมสมัยนั้น กล่าวคือเป็นการเล่นระหว่างพระมหากษัตริย์กับข้าราชการบริพาร นั่นสะท้อนให้เห็นว่า จุดเริ่มต้นของฟุตบอลในสังคมไทยอย่างแท้จริงเกิดจากชนชั้นสูง ดังที่ปรากฏในบันทึกไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงสนพระทัยในกีฬามาก ทรงเล่นฟุตบอลกับบรรดาขุนนาง และข้าราชการในพระราชสำนัก (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 39)

ต่อมาในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กระทรวงธรรมการเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการนำพลศึกษาเผยแพร่ผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียน มีหลักฐานว่าโรงเรียน

ราชวิทยาลัยเป็นโรงเรียนแห่งแรกที่มีการเรียนพลศึกษา และที่สำคัญคือเป็นโรงเรียนแห่งแรกในประเทศไทยที่มีการฝึกการเล่นกีฬาฟุตบอล (นักเลงฟุตบอลเล่ม 5, 2550: 9)

มีข้อความข่าวจากหนังสือพิมพ์บางกอก ไทมส์ (The Bangkok Times Vol. XX, No. 1462, Wednesday, 12th January 1898, อ้างถึงในสวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520: 8-9) กล่าวว่า นายดับเบิลยู ยี จอห์นสัน (Mr. W.C. Johnson) ที่ปรึกษากระทรวงธรรมการในเวลานั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญร่วมกับข้าราชการครูในกระทรวงธรรมการ ในฐานะกลุ่มบุคคลที่เข้ามาดำเนินการจัดการแข่งขันซึ่งเรียกว่า “การแข่งขันกรีฑา นักเรียน” จัดขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากการเสด็จประพาสยุโรปใน พ.ศ. 2440 (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 40) ซึ่งการแข่งขันกรีฑา นักเรียนนี้ กระทรวงธรรมการที่เป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขัน ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ อัญเชิญเสด็จพระราชดำเนินมาในงานแข่งขัน แต่ก็ยังไม่ได้นำฟุตบอลเข้ามาไว้ในการแข่งขันด้วย มีหลักฐานว่าฟุตบอลได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งในแข่งขันกรีฑา นักเรียนเมื่อปี พ.ศ. 2444 ภายหลังจากการแข่งขันนัดสำคัญระหว่างทีมศึกษาธิการกับทีมบางกอก (พ.ศ. 2443) ที่สนามหลวงเพียงปีเดียว

จากหลักฐานนี้พอจะเชื่อได้ว่า ฟุตบอลจะต้องมีมาชั่วยาวหนึ่งแล้ว จึงจะเริ่มจัดการแข่งขันขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในกรีฑา นักเรียนต่อหน้าพระที่นั่งได้ และถ้าหากจะต้องทำการแข่งขันต่อหน้าพระพักตร์ จะต้องมีการเตรียมมาเป็นเวลานาน นักเรียนจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนและฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เพื่อให้มีความรู้ในข้อบังคับและกติกาการเล่นและการแข่งขันอย่างดีและถูกต้องมาก่อน จึงจะมีความสามารถเล่นได้ถูกต้องพร้อมเพรียงก่อนที่จะแสดงความสามารถต่อหน้าพระพักตร์

สำหรับการแข่งขันฟุตบอลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสยาม เกิดขึ้นเมื่อวันเสาร์ที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2443 ณ ท้องสนามหลวง หนังสือพิมพ์บางกอก ไทมส์ ฉบับวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2443 ได้พิมพ์เผยแพร่ข่าวเป็นภาษาอังกฤษความว่า “การแข่งขันฟุตบอล ตามข้อบังคับของแอสโซซิเอชัน¹ จะได้จัดให้มีขึ้นในเวลาบ่ายวันเสาร์ จะเป็นระหว่างชุดบางกอกกับชุดกรมศึกษาธิการ และเล่นกันที่คิงส์คอลเลจ” (สวัสดิ์

¹ ที่ระบุข้อบังคับ “แอสโซซิเอชัน” นั้นเนื่องจากคำว่า football มีความหมายเป็นสองนัยคือ ฟุตบอลที่กำลังได้รับความนิยมในขณะนั้นคือ Association Football ส่วนฟุตบอลอีกอย่างหนึ่งคือรักบี้ เรียกว่า Rugby Football (สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520: 42)

เลขยานนท์, 2520: 41 - 42) แต่เมื่อถึงกำหนดวันแข่งขันจริงก็ได้ย้ายไปเล่นที่ท้องสนามหลวง เพราะอยู่ใจกลางพระนครและสามารถรองรับผู้ชมได้มากกว่า (นักเลงฟุตบอลเล่ม 1, 2550: 10)

การเล่นฟุตบอลอย่างเป็นทางการครั้งแรกประวัติศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2443 ระหว่างทีมศึกษาธิการกับทีมบางกอกนั้น มีการบันทึกรายชื่อผู้เล่นไว้ (เท่าที่ปรากฏ) ดังนี้ รายชื่อผู้เล่นทีมศึกษาธิการ มร. เออร์เนสต์ สเปนซ์ สมิธ (ชาวอังกฤษ) มร. ดับลิว ยี ยอนสัน (ชาวอังกฤษ) มร. วิลเลียม อัลเฟรด เรวูด (ชาวอังกฤษ) มร. เอล เอช ฟิลิปส์ มร. เอช อี สไปวีย์ นายจรัส เทพหัสดิน ณ อยุธยา (พลตรีเจ้าคุณพระยาอานุกาฬไตรภพ) นายสุตใจ สันธิโยธิน (คุณพระภักดีบรมนาถ) หม่อมหลวงคอย กุณชร และนายบุญตั้ง ส่วนรายชื่อผู้เล่นทีมบางกอกประกอบด้วย มร. อาร์ ดี เคิร์ก พันตำรวจเอก ซี บี ฟอลเล็ต และชาวต่างชาติอีก 9 คน (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, 2543: 6 – 7) การแข่งขันดังกล่าวปรากฏว่าทีมศึกษาธิการมีผู้เล่นเป็นคนไทยร่วมอยู่ด้วยเพียง 4 คนเท่านั้น ที่เหลืออีก 7 คนเป็นชาวต่างชาติ (ยุโรป) ทั้งสิ้น สำหรับนักฟุตบอลของทีมบางกอกเป็นคนอังกฤษที่พำนักอยู่ในพระนครขณะนั้น (นักเลงฟุตบอล ฉบับที่ 3, 2550: 9)

ในการแข่งขันฟุตบอลครั้งแรกนี้ กระทรวงธรรมการได้จัดทำกติกาการเล่นฟุตบอลขึ้นด้วยโดยใช้ชื่อว่า “กติกาฟุตบอล 119”² เป็นกติกาที่มีการกำหนดวิธีการเล่นฟุตบอลถึง 16 ข้อ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกติกาฟุตบอลที่เป็นรูปแบบฉบับแรกที่มีการประกาศให้ถือเป็นหลักปฏิบัติโดยทั่วไป

น่าสังเกตว่าการใช้ชื่อการนับปีแบบไทยมาไว้ในตอนท้ายชื่อกติกานี้แสดงว่ามีการปรับสู่ความเป็นไทยมากขึ้น แต่ก็ยังคงไว้ในกลุ่มชนชั้นสูงที่มีการศึกษา ซึ่งสันนิษฐานว่าการกำหนดข้อบังคับหรือกฎกติกาดังกล่าวน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากกติกาการเล่นฟุตบอลของประเทศอังกฤษ

สิ่งหนึ่งที่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความแพร่หลายของฟุตบอลก็คือ มีการกำหนดกติกาอย่างเป็นทางการเพื่อใช้บังคับ ตัดสิน และควบคุมการเล่นฟุตบอล เนื่องจากในปลายรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องกับรัชกาลที่ 6 มีผู้นิยมเล่นฟุตบอลกันมากขึ้น ทำให้ต้องกำหนดกติกาในการตัดสินอย่างเป็นทางการที่มีความเข้มงวดมากขึ้น ดังนั้นการกำหนดกติกาจะเป็นไปเพื่อสร้างความเป็นระเบียบให้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ความนิยมในการเล่นฟุตบอลทำให้มีการออกข้อบังคับหรือกติกาในการเล่นฟุตบอล เมื่อ พ.ศ. 2443 กติกานี้ได้กำหนดรายละเอียด

² ในสมัยนั้นใช้คำว่า “ฟุตบอล” หรือ “ฟุตบอลล์” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนมาใช้คำว่า “ฟุตบอล” ในภายหลัง

ในการเล่น โดยแยกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ว่าด้วยขนาดสนามสำหรับเล่น ตำแหน่งของผู้เล่น หน้าที่ของผู้เล่น และ ข้อบังคับวิธีเล่น

ผลจากการที่กระทรวงธรรมการได้ริเริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอล ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) ขึ้น อาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ก่อให้เกิดการเล่นฟุตบอลกันอย่างแพร่หลายในระยะต่อมา (สิทธิ รัตนราชี, 2540: 11) ต่อมาหลวงไพศาลศิลปศาสตร์ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) ที่ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยหัวหน้ากองตรวจ กรมศึกษาธิการ และทำหน้าที่สอนหนังสือในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (วิโรจน์ วงษ์พน, 2530: 11) ได้ทำการแปลกติกาการแข่งขันจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย เพื่อสร้างความเข้าใจแก่นักเรียนเกี่ยวกับกติกาเบื้องต้นในการเล่นฟุตบอล แล้วตีพิมพ์เผยแพร่ลงในวิทยาสาร เล่มที่ 1 ตอนที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2444 (จิรัฐ จันทะเสน, 2543: 10) การจัดพิมพ์กติกาในวิทยาสารดังกล่าวเป็นการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในสมัยนั้นคือการพิมพ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในฟุตบอลให้แพร่หลายส่วนหนึ่ง

ในปีเดียวกัน (พ.ศ. 2444) กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ได้ดำเนินการจัดการแข่งขันกรีฑานักเรียนขึ้นตามปกติ ทว่าในการแข่งขันได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแข่งขันฟุตบอลในระดับนักเรียนเป็นครั้งแรกในสยาม ทั้งนี้กระทรวงธรรมการได้ใช้กติกาชุดเดียวกันกับ “กติกาฟุตบอล 119” แต่ได้กำหนดเกณฑ์ของผู้เล่นว่าต้องเป็นนักเรียนชายมีอายุไม่เกิน 20 ปี ใช้กติกาการแข่งขันในรูปแบบแพ้คัดออกหรือแพ้ตกรอบ (knockout) และได้กำหนดความหมายของฟุตบอลว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพลศึกษาดังนี้

ฟุตบอล (เป็นการเล่นที่เปนพลศึกษาส่วนหนึ่งในการโรงเรียนกรีฑาคราวนี้ จะมีโล่ห์เงินสำหรับให้เปนเกียรติยศแก่โรงเรียนที่ชนะเปนที่ ๑ ในการเล่นฟุตบอล และจะให้รักษาไว้ปีหนึ่งจนกว่าจะถึงเวลาแข่งขัน มีผู้ชนะเอาไปอีก

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520: 24)

สำหรับทีมที่ชนะเลิศจะได้รางวัลเป็นโล่เงินของกรมศึกษาธิการ เป็นเวลา 1 ปีพร้อมทั้งการถูกจารึกชื่อไว้บนโล่ ในการแข่งขันมีทีมส่งเข้าร่วมจำนวน 9 โรงเรียน สำหรับสถานที่ทำการแข่งขันก็คือสนามหลวง โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก โรงเรียนราชบูรณะ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ และสนามหน้ากระทรวงธรรมการ ซึ่งโรงเรียนที่ชนะการแข่งขันในปีแรกนี้คือโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (สิทธิ รัตนราชี, 2540: 88, ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 44)

การแข่งขันฟุตบอลระหว่างนักเรียนครั้งแรกนี้ กระทรวงธรรมการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการแข่งขันสำหรับผู้เล่นคือ ใจนักเลง (แฟร์เพล) สามัคคี อาจหาญ ชันติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการกำกับความหมายของฟุตบอลสำหรับนักเรียนผู้เล่นฟุตบอลและรวมทั้งครูด้วย ในช่วงปลายยุคราชสำนัก ดั้งบันทึกของสวีสต์ เลชยานนท์ (2520: 52) ที่ว่า “นอกจากมีการแข่งขันกรีฑาระหว่างนักเรียนแล้ว ยังมีการแข่งขันฟุตบอลระหว่างนักเรียนอีกด้วย เป็นประเพณีเริ่มแรก โดยได้ระบุดิถีธรรมขึ้นสำหรับครูและนักเรียน³ ใส่ใจไว้ว่า ‘ในการเล่นของเราเช่นนี้ เราจะขัดเกลาสันดาน ให้เกิดคุณงามความดี ๔ อย่าง’

- 1) ใจนักเลง (แฟร์เพล) ต่อกันซึ่งหน้า ไม่ลอบ ไม่แฉ่ง ถึงแพ้ก็ไม่อาฆาพ ถึงชนะก็ไม่เย้ยเยาะ
- 2) สามัคคี หมายเอาไชยชนะด้วยการรวมกำลังกันทั้งพวก ไม่อวดดี หรือคิดเอาชนะลำพังตน
- 3) อาจหาญ การที่ได้หันหน้าเข้าสู่อันตรายอยู่บ้าง ย่อมกำจัดเสียซึ่งความขลาด
- 4) ชันติ ความเพื่องพล้ำแต่ต้นมือ ไม่ควรถือเป็นเหตุให้ท้อใจ ถึงแก่ปราไชยปลายมือ”

จากข้อมูลดังกล่าว เช่น การกำหนดอายุของผู้เล่นที่ต้องไม่เกิน 20 ปี ใช้รูปแบบการแข่งขันแบบแพ้คัดออก และการเป็นส่วนหนึ่งของพลศึกษา เป็นการเข้ารหัสความหมายใหม่ของฟุตบอล สะท้อนให้เห็นว่าฟุตบอลไม่ใช่เพียงแต่เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น หากแต่เริ่มกลายเป็นกีฬาที่มีการแข่งขันภายใต้กฎกติกาที่ชัดเจน เป็นมาตรฐาน โดยมีเป้าหมายการเอาชนะคู่แข่งเพื่อ “รางวัล” ที่เป็นวัตถุประสงค์ของ (ถ้วยรางวัล) แก่ผู้ชนะด้วย

ทว่าใน พ.ศ. 2445 - 2446 กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการได้งดเว้นการจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียน ด้วยเหตุผลอันใดไม่ปรากฏ หลังจากนั้นจึงได้จัดเริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนขึ้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2447 และดำเนินการจัดมาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ยกเว้นเฉพาะบางปีที่เกิดเหตุสุวิสัยไม่สามารถจัดการแข่งขันได้

เห็นได้ว่ากระทรวงธรรมการเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ปลูกฝังกีฬาฟุตบอลในสังคมไทยผ่านระบบการศึกษา โดยกำหนดข้อบังคับ กติกาการแข่งขันอย่างเป็นรูปธรรม และริเริ่มจัดการแข่งขันระหว่างโรงเรียน (สิทธิ รัตนวาณี, 2525) บทบาทดังกล่าวของกระทรวงธรรมการเป็นกลไกสำคัญในการ

³ ผู้วิจัยเข้าใจว่าครูในที่นี้หมายถึงนักเรียนของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์และหมายรวมถึงครูที่พานักเรียนมาร่วมการแข่งขันด้วย

สื่อสารจากกลุ่มชนชั้นสูงที่มีอำนาจในการสั่งการและสร้างความชอบธรรมในกับการละเล่นฟุตบอลสู่หมู่ชนชั้นกลางที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน ในสมัยนั้นโรงเรียนจะเป็นสถานที่ผลิตข้าราชการที่กล่าวได้ว่าเป็นชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นมาทดแทนชนชั้นไพร่ที่ล้มเลิกไป โรงเรียนที่นำฟุตบอลมาเป็นกีฬาหรืออยู่ในรูปการพลศึกษา เช่น โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนสวนกุหลาบ (อังกฤษ) โรงเรียนสวนกุหลาบ (ไทย) โรงเรียนราชการ โรงเรียนแผนที่ เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้มีที่ตั้งอยู่ในเขตพระนครที่เป็นเมืองหลวงทั้งสิ้น

แม้ว่าในช่วงที่ไม่มีการแข่งขันของกระทรวงธรรมการ ฟุตบอลก็เริ่มได้รับความนิยมไปสู่โรงเรียนระดับการเล่นฟุตบอลกันหลายโรงเรียน อีกทั้งยังมีการนัดหมายเพื่อแข่งขันอย่างไม่เป็นทางการอีกด้วย ดัง บันทึกความทรงจำของพระยาสุนทรพิพิธ เมื่อครั้งที่ท่านอายุราว 12 - 14 ปี (พ.ศ. 2446 - 2448) ขณะที่กำลังเรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนวัดนวลนรดิศ ความว่า “ที่โรงเรียนสมัยนั้น... กีฬาฟุตบอลเป็นที่นิยมเล่นกันมาก แม้ช่วงหยุดพักเที่ยงที่มีแดดร้อนจัดก็ยังมีนักเรียนเล่นกันอยู่... นอกจากนี้ยังมีฟุตบอลแข่งขันกันอีกด้วย เมื่อได้มีการเล่นด้วยกันจนชำนาญก็ให้ครูไปหาบาทหลวงโรงเรียนอื่น ๆ ใกล้เคียงมาแข่งขันกัน ซึ่งบางครั้งไม่มีกรรมการตัดสินจึงเล่นอย่างไม่มีการกติกา ต่อมาการแข่งขันกีฬาฟุตบอลระหว่างโรงเรียนใกล้เคียงก็ดีขึ้น...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2514, อ้างถึงในถนนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 58)

พระยาสุนทรพิพิธ ได้บรรยายสภาพการเล่นฟุตบอลของนักเรียนในห้วงเวลานั้น ไว้ที่น่าสนใจว่า (พ.ศ. 2446-2448)

ที่โรงเรียนสมัยนั้น (วัดนวลนรดิศ) มีสนามพอจะเป็นสนามฟุตบอลได้... กีฬาฟุตบอลเป็นที่นิยมเล่นกันมาก แม้ช่วงหยุดพักเที่ยงที่มีแดดร้อนจัดก็ยังมีนักเรียนเล่นกันอยู่ เกมอื่น ๆ ที่นักเรียนเล่นกันก็มีปิงปองและตะกร้อ การเล่นฟุตบอลสมัยนั้นใช้ลูกบอลขนาดเล็ก ๆ บ้าง ใช้ส้มโอขนาดย่อมมาคลึงให้นวมเป็นลูกบอลใช้เตะกัน เมื่อครูแฉ่งเห็นก็ซื้อลูกฟุตบอลให้ 1 ลูกเป็นที่สนุกและพึงพอใจมาก

(พระยาสุนทรพิพิธ, 2514, อ้างถึงในถนนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 58)

ในปี พ.ศ. 2448 กรมศึกษา กระทรวงธรรมการ ได้มีการจัดทำโปรแกรมการแข่งขันฟุตบอลเป็นครั้งแรก⁴ ภายในโปรแกรมหกข้อได้กำหนดวัน-เวลาของการแข่งขัน โรงเรียนคู่แข่ง สนามที่จะทำการแข่ง และรางวัลไว้อย่างชัดเจนเป็นระบบ ซึ่งโปรแกรมการแข่งขันฟุตบอลมีดังนี้

โปรแกรมการเล่นฟุตบอลแข่งขัน

ด้วยการเล่นฟุตบอลแข่งขัน สำหรับจะได้รับรางวัลโล่เงินในคราวกรีฑาปีนั้น ให้บรรดาโรงเรียนที่มีชื่อต่อไปนี้ไปเล่นแข่งขันตามกำหนดของโปรแกรมนี

ก. สถานที่โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก

ข. เวลา ลงมือเล่นตั้งแต่เวลาบ่าย 4 โมงครึ่งตรง

ค. กำหนดวันเวลาที่โรงเรียนที่จะได้แข่งขันกัน

(1) วันที่ 10 ธันวาคม ร.ศ. 124

โรงเรียนกล่อมพิทยากรกับโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก

(2) วันที่ 18 ธันวาคม ร.ศ. 124

โรงเรียนมัธยมสวนกุหลาบกับโรงเรียนมัธยมวัดสุทัศน์

(3) วันที่ 12 ธันวาคม ร.ศ. 124

โรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งที่ได้ไชยชนะในวันที่ 10 และ 18 เดือนนี้ แข่งขันกันต่อไป

(4) วันที่ 28 ธันวาคม ร.ศ. 124

โรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งที่ได้ไชยชนะในวันที่ 24 เดือนนี้ กับโรงเรียนมัธยมราชบูรณะ

เมื่อโรงเรียนใดได้ไชยชนะเป็นที่สุด ก็จะได้รับรางวัลโล่เงินเป็นเกียรติยศไว้สำหรับ

โรงเรียนนั้น

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520: 66-67)

และจากหลักฐานเท่าที่มีบันทึกถึงการเป็นผู้ชมอย่างเป็น “ทางการ” ครั้งแรกเกิดขึ้นที่ท้องสนามหลวงในเกมการแข่งขันระหว่างทีมศึกษาธิการกับทีมบางกอก ใน พ.ศ. 2443 และในการแข่งขันครั้งนี้ผู้ชมส่วนใหญ่ยังเป็นชาวต่างประเทศมากกว่าคนไทย (สิทธิ รัตนราช, 2540: 88) สันนิษฐานว่ากลุ่มคนไทยที่ไปชมการเล่นฟุตบอลครั้งนี้ น่าจะจำกัดอยู่แวดวงเล็ก ๆ ของชนชั้นสูงในสมัยนั้น

⁴ ต่อมาในพ.ศ. 2451 เปลี่ยนเป็น “กำหนดการ” กระทั่ง พ.ศ. 2461 ใช้คำ “สูจิบัตร” แทน ซึ่งเป็นคำที่ใช้มาจนถึงทุกวันนี้

หลังจากฟุตบอลนัดดังกล่าว ฟุตบอลเริ่มกลายเป็นที่สนใจของชนชั้นกลางในระบบการศึกษา เช่น ครู นักเรียน ผนวกกับเป็นช่วงที่กระทรวงธรรมการริเริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอลระดับโรงเรียนขึ้น ยิ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนในสังคมหันมาให้ความสนใจกับเกมการเล่นชนิดใหม่นี้ โดยเฉพาะในกลุ่มครู บิดามารดาของนักเรียน และตัวนักเรียนเอง

ต่อมาก็มีการบันทึก “สถิติ” ของจำนวนผู้ชมในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลครู เช่น การแข่งขันระหว่างครูแขวงวิสามมัญญกับครูแขวงมัธยมศึกษา พ.ศ. 2448 มีการบันทึกไว้ว่า “...มีผู้มาดูเป็นอันมาก นับทั้งสมาชิกและไม่ใช่สมาชิก มีหลายร้อยคน ...” (สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520: 58)

เห็นได้ว่าในมิติของการเป็นผู้ชมที่เริ่มจากชาวต่างชาติ พระมหากษัตริย์ และชนชั้นสูง ได้เริ่มแพร่หลายสู่ครู นักเรียนที่เป็นชนชั้นกลางในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 ซึ่งลักษณะของการชมฟุตบอลก็คงไม่แตกต่างไปจากการชมมหรสพอื่น ๆ ที่มีในสังคมขณะนั้น ก็คือการมารวมตัวกันในสถานที่แห่งเดียวกันในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นการรวมตัวที่เกิดขึ้นชั่วขณะหนึ่งที่มีการละเล่นฟุตบอล และเมื่อการแสดงสิ้นสุดลงก็ต่างแยกย้ายกันไป คนดูจึงเป็นเพียงกลุ่มคนที่เป็นผู้ดูผู้ชมฟุตบอลเท่านั้น การมีส่วนร่วมกับเกมและผู้เล่นยังแทบไม่มีเมื่อเทียบกับการเป็นผู้ชมฟุตบอลในยุคหลัง ๆ

ดังที่กล่าวแล้วว่า กติกาฟุตบอลเริ่มปรากฏขึ้นในสังคมสยามครั้งแรกใน พ.ศ. 2443 กติกา ดังกล่าวมีชื่อว่า “กติกาฟุตบอล 119” จนกระทั่งใน พ.ศ. 2453 ที่เป็นช่วงปีรอยต่อที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จดำรงสิริราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 6 สืบต่อจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีกติกากการเล่นฟุตบอลฉบับใหม่เกิดขึ้นชื่อ “กติกากการเล่นฟุตบอล ร.ศ. 129” โดยกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ทำการแก้ไขจากฉบับ “กติกาฟุตบอล 119”

ในกติกาฉบับใหม่นี้ กำหนดว่าเป็นการเล่นฟุตบอลอย่างแอสโซซิเอชัน และระบุอย่างชัดเจนว่าเป็นการแข่งขันระหว่างกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อการเอาชนะ ดังนี้

การเล่นฟุตบอล (อย่างแอสโซซิเอชัน) แก้ไขจากฉบับเดิมที่ได้ลงพิมพ์แล้วในวิทยาสาร ศก 119 การเล่นเช่นนี้เป็นการเล่นต่อสู้กันสองพวก ๆ ละ 11 คน ต่างพวกต่างเอาไชยชนะด้วยเตะ

ลูกบอลให้เข้าใกล้ของกันและกันมีคนกลางเป็นประธาน สำหรับอำนาจการและตัดสินชี้ขาดคนหนึ่ง รายละเอียดของการเล่นดังมีแจ้งต่อไปนี้

(สวัสดี เลขยานนท์, 2520: 29)

กติกาฟุตบอลในช่วงนี้เริ่มมีความชัดเจนรัดกุมมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการควบคุมการการเล่นฟุตบอลอย่างจริงจัง ฟุตบอลได้รับการสร้างความหมายว่าเป็นกิจกรรมหรือกีฬาที่ทำการการแข่งขัน ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับ ไม่ใช่เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานแล้ว

การจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนของกระทรวงธรรมการนั้น ได้ดำเนินการมาค่อนข้างต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. 2444, 2446 - 2452, 2454 - 2464 (พ.ศ. 2445 - 2446, 2453 งดการแข่งขัน) ใน พ.ศ. 2453 กระทรวงธรรมการได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อรับผิดชอบการจัดการแข่งขันโดยเฉพาะ และได้เปลี่ยนแปลงอายุของผู้เล่นจากเดิมที่กำหนดไว้ไม่เกิน 20 ปี มาเป็นไม่เกิน 18 ปี เปลี่ยนแปลงวิธีการแข่งขันจากเดิมแบบแพ้คัดออกมาเป็นแบบพบกันหมด (สิทธิ รัตนราช, 2540: 16) การแข่งขันฟุตบอลในรูปแบบพบกันหมดนั้นแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความยุติธรรมสำหรับผู้เล่น และที่สำคัญได้ออกข้อบังคับการเล่นฟุตบอลสำหรับนักเรียนมาฉบับหนึ่ง มีข้อกำหนดที่น่าสนใจ เช่น ในข้อ 11 “ผู้ใดประพฤติฝ่าฝืนกติกากการเล่นฟุตบอล หรือประพฤติโหดเหี้ยมเกร ซู่ตัดสินมีอำนาจตัดสินผู้นั้นออกเสียในระหว่างเวลาเล่นได้ และโรงเรียนที่ต้องถูกตัดนักเรียนออกเช่นนี้ ต้องเล่นขาดขาดไปตลอดเวลา” และข้อ 12 “โรงเรียนต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความประพฤติของนักเรียนของตน ถ้าปรากฏว่านักเรียนโรงเรียนใด ทำความประพฤติตัวให้เป็นที่น่ารังเกียจในการเล่นนี้ การเล่นคราวที่ปรากฏเหตุเสียหายเช่นนั้น จะนับเป็นแพ้และจะถึงแก่ห้ามไม่ให้โรงเรียนนั้นเข้าแข่งขันต่อไปอีกก็ได้ จนกว่าจะเชื่อได้ว่าประพฤติดีแล้ว หมดความรังเกียจ จึงจะยอมรับเข้าแข่งขันต่อไปอีก” (กนกทวี เกิดแก้ว, 2531: 6)

จากข้อบังคับที่ระบุไว้แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายของการแข่งขันฟุตบอลที่ผู้เล่นต้องปฏิบัติตามให้สมกับความเป็นนักกีฬา มีบทลงโทษสำหรับผู้เล่นที่ฝ่าฝืนกฎกติกา และรวมไปถึงบทบาทหน้าที่ของกรรมการผู้ตัดสินด้วย

ภายหลังจากที่กระทรวงธรรมการได้จัดแข่งขันฟุตบอลระดับนักเรียนมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ใน พ.ศ. 2452 ยังได้ริเริ่มให้มีการจัดการแข่งขันฟุตบอลสำหรับครูขึ้นเป็นครั้งแรกด้วย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูได้มี กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี และเพื่อเป็นการสร้างความชำนาญในการเล่น เพื่อที่จะนำไปฝึกซ้อมนักเรียนด้วย อย่างไรก็ตามการแข่งขันฟุตบอลระหว่างครู มีการแข่งขันอีกเพียง 2 ครั้ง ใน ปี พ.ศ. 2455 และ พ.ศ. 2456 ทั้งนี้สาเหตุที่งดไปน่าจะเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ที่รัชกาลที่ 5 ท่านเสด็จสวรรคต ในปี พ.ศ. 2453 ส่งผลให้การแข่งขันฟุตบอลทุกรายการยกเลิกไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง สำหรับฟุตบอลครูนั้นก็ใช้ ข้อบังคับและกติกการเล่นทำนองเดียวกับการแข่งขันของนักเรียน (สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520: 90)

ในสมัยรัชกาลที่ 6 การเล่นฟุตบอลจะยึดแนวทางการเล่นตาม “กติกการเล่นฟุตบอล ร.ศ. 129” เป็นหลัก ทำให้การเล่นฟุตบอลดำเนินไปอย่างมีมาตรฐานอยู่ภายใต้กฎกติกาชุดเดียวกัน อย่างไรก็ตามแต่ก็ยังมีการเล่นฟุตบอลในรูปแบบใหม่ ที่ส่วนหนึ่งเลียนแบบจากมาตรฐานที่เป็นอยู่ ในขณะเดียวกันก็ สร้างความแตกต่างไปจากเดิม ดังมีบันทึกว่า

ในช่วงปี พ.ศ. 2456 - 2458 เริ่มมีการเล่นฟุตบอลอีกชนิดหนึ่งเกิดขึ้นในโรงเรียนแพทยาลัย (คณะแพทย์ในปัจจุบัน) การเล่นฟุตบอลประเภทนี้นำเอาลูกตะกร้อมาใช้แทนต่างลูกฟุตบอล ลักษณะในการเล่นจะไม่มีระเบียบที่แน่นอน ปราศจากข้อบังคับในการเล่น ไม่จำกัดเวลาในการเล่น ไม่มีผู้ตัดสิน ไม่มีขอบเขตสนามที่แน่นอน สำหรับประตูใช้อิฐหรือขวดทำเป็นเสาประตู สำหรับใครที่ต้องการจะเล่นก็ขอให้ประกาศว่าตนจะอยู่ข้างใดเท่านั้น ดังนั้นการเล่นจึงเต็มไปด้วยความซุกมุ่นวุ่นวาย เมื่อลูกตะกร้อไปอยู่ที่ใด ผู้เล่นก็จะไปรวมตัวกันอยู่ที่นั่น ส่งผลให้ บริเวณหน้าแข้งของผู้เล่นเกิดความระบมกันถ้วนหน้า ฟุตบอลชนิดนี้มีชื่อเรียกว่า “ฟุตบอลจำป๋ม” หรือ “ฟุตบอลจำแข้ง

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520)

ต่อมาการเล่นฟุตบอลลักษณะนี้ได้รับความนิยมและแพร่หลายไปตามโรงเรียนต่างๆ ทั้งใน กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด และได้พัฒนากะทั่งกลายเป็น “ฟุตบอลรูหนู” หรือ “ฟุตบอลโต๊ะเล็ก” ที่เล่นกันอยู่ใน ทุกวันนี้ (กรมพลศึกษา, 2534) รูปแบบการเล่นฟุตบอลชนิดใหม่นี้เกิดจากโดยกลุ่มนักศึกษาแพทย์ที่เป็นชนชั้น กลางรุ่นใหม่ในสมัยนั้นที่มีลักษณะแตกต่างไปจากที่มีอยู่ เช่น ไม่ต้องมีกติกาข้อบังคับ ลูกฟุตบอลก็ประยุกต์ใช้ เท้าที่หาได้ เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการช่วงชิงต่อสู้ทางชนชั้นในฟุตบอล

นอกจากการแข่งขันฟุตบอลในระดับนักเรียน และระหว่างครูของกระทรวงธรรมการดังที่กล่าวมาแล้ว ในปี พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแข่งขันฟุตบอลระหว่างทหาร ตำรวจ และเสือป่า และพระราชทานถ้วยทองเป็นรางวัล การแข่งขันครั้งนี้มีชื่อเรียกว่า “การแข่งขันฟุตบอลสำหรับพระราชทานถ้วยทองของหลวง”⁵ หรือมักเรียกกันโดยย่อว่า “ฟุตบอลหน้าพระที่นั่ง” เพราะเหตุว่าพระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตรโดยลำดับแทบมิได้ขาด (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525: 120) การแข่งขันทุกคู่จัดขึ้นที่สนามเสือป่า ถนนหน้าพระลาน สวนดุสิต การแข่งขันครั้งนี้เป็นการเริ่มการแข่งขันยุคใหม่ คือเป็นการแข่งขันระหว่างผู้มีวิทยุฒิพ้นจากนักเรียนชั้นประถมและมัธยมไปแล้ว เป็นการแข่งขันในรูปสโมสร มีชุดเข้าแข่งขันทั้งหมด 12 ชุด (ทีม) ประกอบด้วย นักเรียนนายร้อยทหารบก นักเรียนนายเรือ นักเรียนนายตำรวจภูธร นักเรียนนายสารวัด กรมนักเรียนเสือป่าหลวง เสือป่าเสนากลาง เสือป่ากองพันพิเศษรักษาพระองค์ กรมเสือป่าราบหลวงรักษาพระองค์ กรมพรานหลวงรักษาพระองค์ กรมเสือป่าม้าหลวงรักษาพระองค์ กรมทหารมหาดเล็ก และกรมทหารรักษาวัง

การดำเนินการแข่งขันฟุตบอลรายการถ้วยทองของหลวงใน พ.ศ. 2458 ได้จัดตั้งให้คณะกรรมการจัดการแข่งขันจำนวน 21 คน ประกอบด้วยคณะกรรมการ 3 ฝ่ายคือ กรรมการที่ปรึกษา กรรมการจัดการ และกรรมการผู้ตัดสิน ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของคณะฟุตบอลของหลวง โดยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรงตำแหน่งสภานายกคณะฟุตบอลถ้วยทองของหลวง (จิรัฐ จันทะเสน, 2543: 16)

อนึ่งในการแข่งขันฟุตบอลถ้วยทองของหลวงใน พ.ศ. 2458 คณะกรรมการของคณะฟุตบอลถ้วยทอง ได้จัดพิมพ์ “สมุดระเบียบการแข่งขัน” ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเป็นการควบคุมความหมายของฟุตบอลให้เป็นที่ชัดเจนเข้าใจร่วมกัน

ในสมุดระเบียบการแข่งขันได้ระบุถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการจัดการแข่งขันเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งสรุปเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ (สิทธิ รัตนราช, 2540: 21-22) “ด้วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สังเกตเห็นว่าประชาชนชาวสยามในวันหนึ่งๆ ไม่ค่อยได้มีโอกาสที่จะได้**ทำกิจกรรมเพื่อสุขภาพและนันทนาการ** ซึ่งก่อให้เกิดการบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ อันอาจทำให้ประชาชนชาวสยาม

⁵ บางครั้งเรียกว่า “การแข่งขันชิงถ้วยทองนักรบของหลวง”

อ่อนแอ ก็จะส่งผลให้สังคมประเทศสยามอ่อนแอตามไปด้วย จากเหตุผลดังกล่าวนี้พระองค์จึงได้จัดการแข่งขันฟุตบอลขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์คือ

1. การแข่งขันฟุตบอลเป็นกีฬาที่มีการแข่งขันหรือต่อสู้กันอย่างเปิดเผย สามารถเห็นผลการแพ้หรือชนะได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้เล่นมีความเป็นนักกีฬาอย่างเต็มภาคภูมิ (ใจนักเลง)
2. การแข่งขันฟุตบอลนี้ทีมซึ่งเป็นฝ่ายชนะ จะต้องอาศัยความสามัคคีจากผู้เล่นในทีม ไม่สามารถเล่นคนเดียวให้ชนะได้ (สามัคคี)
3. การแข่งขันฟุตบอลนี้ผู้เล่นจะต้องมีความกล้า ไม่กลัวอุปสรรคใดๆ (หาญ)
4. การแข่งขันฟุตบอลนี้จะต้องอาศัยความอดทน เพื่อให้ทีมได้ชัยชนะ (อดทน)
5. กีฬาฟุตบอลทำให้ร่างกายแข็งแรง จากการวิ่งอย่างต่อเนื่องตลอดเกมการแข่งขัน

นอกจากนั้นในประกาศฉบับหนึ่งได้ทำการเปลี่ยนแปลงคำว่า “โกล์” เป็น “ประตู” แทน เพื่อความเข้าใจของคนไทยและกลายเป็นคำที่นิยมใช้กันมาจนถึงทุกวันนี้ (จิรัฐ จันทะเสน, 2543: 17)

ที่น่าสนใจก็คือ เวลาในการแข่งขันฟุตบอลมักเป็นช่วงหลังเลิกเรียน ดังเช่น สวัสดิ์ เลขยานนท์ (2520: 96) ได้บันทึกถึงฟุตบอลนักเรียน ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ไว้ว่า

การแข่งขัน 128 ซึ่งจัดแบบพบกันหมด 45 ครั้ง ได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นประกาศแจกจ่ายทราบทั่วกัน แข่งขันยังสนามเล่น 2 แห่งคือ สนามโรงเรียนราชบุรณะกับสนามโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ แต่เมื่อจะแข่งขันกันจริงบางครั้งติดขัด ต้องย้ายไปแข่งที่ท้องสนามหลวง กำหนดเริ่มแข่งขันไว้เวลาบ่าย 4 โมง หลายครั้งจำต้องล่าไปบ้าง เพราะสมัยนั้นโรงเรียนหยุดต่อเวลาเวลาบ่าย 3 โมงครึ่ง กว่าจะออกจากโรงเรียนไปสนามเล่นก็ต้องใช้เวลาอยู่บ้าง

นอกจากนั้นการเล่นฟุตบอลระดับสโมสรในการชิงถ้วยรางวัลต่าง ๆ เช่นรายการถ้วยทองของหลวง หรือแม้กระทั่งการแข่งขันของทีมชาติในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็จะเป็นช่วงเวลาเย็นทั้งสิ้น เช่น ในการแข่งขันระหว่างทีมชาติสยามกับสมาชิกลีสโมสรราชกรีฑา ใน พ.ศ. 2458 มีการบันทึกไว้ความว่า

ครั้นแล้ววันสำคัญก็มาถึง คือวันอังคารที่ 23 พฤศจิกายน 2458 เวลาบ่าย 4 โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับยังพลับพลาสนามราชกรีฑาสโมสร ถนนสนามม้า ปทุมวัน... เพื่อทอดพระเนตรการแข่งขันฟุตบอลระหว่างชุดสยามกับชุด

ราชกรีฑาสโมสร...” (สวัสต์ เลขยานนท์, 2520: 292) ดังนั้นผู้เล่นจึงต้องมีความสามารถในการเล่นฟุตบอล (ทุนวัฒนธรรม) และเวลาที่ว่าง (ทุนเวลา) มากเพียงพอ

การเล่นฟุตบอลในพระนครช่วง พ.ศ. 2458 ก้าวหน้าไปอย่างมาก ปรากฏว่ามีการแข่งขันแบบไปมาหาสู่กันในลักษณะทีมเหย้ากับทีมเยือน โดยมากราชกรีฑาสโมสรจะเป็นทีมเหย้า เพราะมีสนามดีได้มาตรฐาน มีห้องเปลี่ยนเสื้อผ้าที่สะอาด และมีน้ำหวานเลี้ยงอีกด้วย (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 120) ทำให้มีหลาย ๆ ทีมติดต่อขอไปเล่นกับทีมสโมสรราชกรีฑาสโมสรเป็นประจำ ด้วยความแตกต่างของสนามราชกรีฑาสโมสรกับสนามฟุตบอลอื่น ๆ ไม่ใช่เพียงแค่มีการมีสนามฟุตบอลที่เป็นมาตรฐานเท่านั้น หากแต่เริ่มมีความเป็น “ชนชั้น” ที่ดีกว่าหรือเหนือกว่าของสนามฟุตบอล

นอกจากความแพร่หลายในพระนครแล้ว ฟุตบอลก็ได้กระจายความนิยมสู่ต่างจังหวัด เช่น นครปฐม ราชบุรี นครศรีธรรมราช และที่ภูเก็ต ส่วนภาคเหนือที่มณฑลพายัพมีการจัดการแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยของคณะนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 137)

ด้วยเหตุนี้สนามฟุตบอลจึงเป็นพื้นที่สำหรับนักเรียน ผู้เล่น คู่แข่งขัน ในฐานะของพื้นที่แห่ง “เวลาว่าง” จากหน้าที่การงานในชีวิตปกติประจำวัน และสนามฟุตบอลก็ไม่ได้มีแต่ในพระนครเท่านั้น หากแต่ก็มีอยู่ในหัวเมือง/ต่างจังหวัดด้วย

สืบเนื่องจากปลายสมัยรัชกาลที่ 5 สู่ในช่วงรัชสมัย รัชกาลที่ 6 นับเป็นช่วงสำคัญของการปรับปรุงฟุตบอลให้มีความเป็น “กีฬา” อย่างเต็มตัว สิ่งสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงดำเนินการก็คือ การก่อตั้ง “คณะฟุตบอลแห่งสยาม” เพื่อจัดการแข่งขันและกำหนดกฎกติกาฟุตบอลให้มีมาตรฐานเดียวกัน

ภายหลังจากการแข่งขันฟุตบอลถ้วยทองของหลวงครั้งแรกเสร็จสิ้นลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่าประเทศไทยควรมีหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดและดำเนินการแข่งขันฟุตบอล จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่เป็นกรรมการในคณะฟุตบอลถ้วยทองของหลวง ได้เปลี่ยนสภาพเป็น “กรรมการคณะฟุตบอลแห่งสยาม” หรือที่นิยมเรียกว่า “คณะฟุตบอลแห่งสยาม” โดยพระองค์ทรงเป็นประธาน ในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 ดังมีรายชื่อคณะกรรมการฟุตบอลแห่งสยาม ดังนี้ (สวัสต์ เลขยานนท์, 2520, สิทธิ รัตนราช, 2540: 23)

1. พระยาประสิทธิ์ศุภการ (หม่อมหลวงเพื้อ พึ่งบุญ)	นายก
2. หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร	อุปนายก
3. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร	กรรมการ
4. หม่อมเจ้าเขจรวิสุทธิ กฤดากร	กรรมการ
5. พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (รื่น ศยามานนท์)	กรรมการ
6. พระยาบริหารราชมานพ (เนียน สาคริก)	กรรมการ
7. พระราชดรุณรักษ์ (เสรีญ บัญญารชุน)	กรรมการ

ประกาศนี้ นายพลตรี นายพลเสือป่า พระยาประสิทธิ์ศุภการ (หม่อมหลวงเพื้อ พึ่งบุญ) นายกสมาคมเป็นผู้ลงนาม

เห็นได้ว่าในคณะกรรมการฟุตบอลแห่งประเทศไทยเป็นกลไกใหม่ที่รัชกาลที่ 6 ทรงแต่งตั้งขึ้นเพื่อใช้ในการควบคุมการสื่อสารความหมายของฟุตบอลไปยังผู้คน ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวแล้วแต่เป็นกลุ่มบุคคลชนชั้นสูงที่มีบรรดาศักดิ์และราชทินนามทั้งสิ้น ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าในช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 6 สถาบันที่มีบทบาทในฟุตบอลคือ กระทรวงธรรมการ (ต่อเนื่องมาแต่ครั้งสมัยปลายรัชกาลที่ 5) และคณะฟุตบอลแห่งประเทศไทย รวมถึงพระองค์เอง ซึ่งเป็นสถาบันและกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจมากที่สุดในการกำหนดการแข่งขันต่าง ๆ และควบคุมจัดการการแข่งขันฟุตบอลในสังคมไทย

สำหรับงานแรกของคณะกรรมการ ฯ คือการคัดเลือกนักฟุตบอลเพื่อเป็นตัวแทนทีมชาติสยาม (ทีมชาติสยามชุดแรก) เพื่อแข่งขันกับชาวยุโรปที่เข้ามาอาศัยและรับราชการอยู่ในแผ่นดินสยามขณะนั้น ภายหลังจากนั้น รัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้คณะฟุตบอลแห่งประเทศไทย จัดตั้ง “สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยสยาม” ขึ้น เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2459 และพระองค์ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในฐานะสมาคมเพื่อควบคุมการเล่นชิงถ้วยต่าง ๆ คือถ้วยใหญ่ ถ้วยน้อย และถ้วยนักรบ (ถนัดมวงค์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525: 84) และจากการกำหนด “ข้อบังคับลักษณะการปกครองคณะฟุตบอลแห่งประเทศไทยพระพุทศักราช 2459” ทำให้กรมกองต่างๆ แสดงความจำนงสมัครเข้าเป็นสมาชิกคณะฟุตบอลสยาม เช่น ข้าราชการในพระราชสำนัก

กรมวัง ภายใต้การบังคับบัญชาของเจ้าพระยาธรรมาธินธิปดี เสนาบดีกระทรวงวัง (วิริยยุทธ ศรีสุวรรณกิจ, 2549: 90)

ต่อมาคณะฟุตบอลแห่งสยามภายใต้การสนับสนุนของรัชกาลที่ 6 ได้จัดการแข่งขันฟุตบอลเพิ่มขึ้นจากเดิม ตามประกาศของพระยาประสิทธิศุภการ (นายกคณะฟุตบอลแห่งสยาม) ที่ว่า

การแข่งขันฟุตบอลของไทยเราซึ่งได้จัดเป็นระเบียบแล้วในเวลานี้ นอกจากการแข่งขันสำหรับถ้วยทองหลวงกับการแข่งขันสำหรับโล่ห์เงินของกรมศึกษาธิการก็ยังมี คณะฟุตบอลแห่งสยามจึงดำริที่จะให้มีการแข่งขันขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ด้วยความประสงค์ที่จะให้การเล่นฟุตบอลแพร่หลายยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยังไม่ชำนาญได้ฝึกฝนให้ชำนาญขึ้น...เพื่อจะให้ผู้เล่นมากสโมสรที่สุดที่จะมีได้ จึงเปิดโอกาสให้สโมสรฟุตบอลของกรมทหาร และกรมในกระทรวงต่างๆ กับบริษัททำการค้าขาย และสโมสรฟุตบอลอื่นๆ ...ส่งผู้เข้าเล่นได้สโมสรละสำหรับ...ถ้วยนี้ให้เรียกว่า “ถ้วยของคณะฟุตบอลแห่งสยาม” (ต่อมาเรียกการแข่งขันนี้ว่าเป็นการแข่งขันเพื่อชิง “ถ้วยใหญ่”) โดยการเล่นสำหรับการแข่งขันครั้งนี้จะเล่นอย่างวิธีแพ้แล้วออก

(วิริยยุทธ ศรีสุวรรณกิจ, 2549: 90 - 91)

ในการแข่งขันฟุตบอลรายการถ้วยของคณะฟุตบอลแห่งสยามดังกล่าว ไม่อนุญาตให้ผู้เล่นที่เคยแข่งขันในรอบสุดท้ายของการแข่งขันฟุตบอลรายการถ้วยทองของหลวง พ.ศ. 2458 เข้าร่วมในการแข่งขัน และไม่อนุญาตให้ผู้เล่นที่เป็นนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันอีกด้วย (สิทธิ รัตนราช, 2540: 94) กล่าวได้ว่าการแข่งขันครั้งนี้เป็นโอกาสให้ข้าราชการ ทหาร พนักงาน คนชั้นกลางต่าง ๆ ได้มีโอกาสเข้าร่วมการแข่งขันอย่างเป็นทางการครั้งแรกในประเทศไทย ซึ่งในการแข่งขันมีสโมสรเข้าร่วมสมัครเป็นจำนวนมาก ทำให้คณะฟุตบอลแห่งสยามได้จัดการแข่งขันออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ ชุดถ้วยใหญ่และชุดถ้วยน้อย ซึ่งการแข่งขันฟุตบอลภายใต้การควบคุมของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยรายการนี้ดำเนินการแข่งขันอย่างต่อเนื่อง แต่ได้หยุดไปในช่วง พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2490 เนื่องจากเหตุการณ์บ้านเมืองและสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากนั้นก็มีการแข่งขันมาตลอดจนปัจจุบันและเปลี่ยนชื่อเป็น การแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทานประเภท ก และ ข

การก่อตั้งองค์กรที่ว่านี้น่าจะเป็นการได้รับอิทธิพลตามแบบอย่างประเทศอังกฤษเพื่อเป็นองค์กรที่แยกตัวออกมาเป็นกลไกการควบคุมการแข่งขันฟุตบอลในอีกระดับหนึ่งคือกลุ่มผู้ใหญ่ ที่แบ่งแยกจากการทำหน้าที่ของกระทรวงธรรมการที่ควบคุมกำกับการแข่งขันฟุตบอลเฉพาะระดับโรงเรียน

ใน พ.ศ. 2465 ได้มีการตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้นมาทำหน้าที่แทนกระทรวงธรรมการ และยังคงจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนประจำปีอย่างต่อเนื่อง ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนสืบทอดเหมือนเช่นในปีที่ผ่านมา จากการแข่งขันเท่าที่ผ่านมา นักเรียนบางโรงเรียนเห็นแก่ชัยชนะจนลืมนึกคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นนักกีฬาที่ดี ดังความเห็นของคณะกรรมการจัดการแข่งขัน พ.ศ. 2466 ที่ว่า “...โรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าเล่นควรจะคิดถึงเรื่องฝึกหัดเด็กให้เป็นนักกีฬามากขึ้น ไม่ควรคิดแต่จะเอาชนะเท่านั้น เช่น นักเรียนที่มีฝีมือในเชิงการเล่น แต่เล่นเกรดด้วย โรงเรียนไม่ควรจะเอาเข้ามาเล่นเลยเป็นอันขาด โรงเรียนควรจะคิดว่านักเรียนของตัวเล่นเกรดนั้นยอมขายหน้า และเสื่อมเสียเกียรติยศมากกว่าที่จะเล่นแพ้เขาในเชิงนักกีฬาแท้...”

เนื่องจากฟุตบอลนักเรียนปีที่ผ่านมา ๆ มายังคงประสบกับปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนผู้เล่นและผู้ชม ด้วยเหตุนี้ทางคณะกรรมการจัดการแข่งขันจึงได้กำหนดให้ทุกโรงเรียนที่เข้าร่วมการแข่งขัน ต้องจัดหาครูผู้ควบคุมกีฬา 1 คน ครูผู้ควบคุมนักเรียนที่มาเชียร์ 1 คน เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้น (สิทธิ รัตนราช, 2540: 31) นอกจากนั้นยังกำหนดให้มีหมายเลขตามหน้าที่กัลดติดที่ด้านหลัง และผู้รักษาประตูให้สวมใส่เสื้อที่มีสีแตกต่างจากผู้เล่นคนอื่นๆ ในทีม เพื่อให้เป็นไปตามสากลยิ่งขึ้น (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 16/20) ดังนี้

ขอประกาศให้ทราบว่าการแข่งขันฟุตบอลทุกรุ่นและทุกครั้ง โรงเรียนที่เข้าแข่งขันต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ต้องนำลูกบอลมาหนึ่งลูก
2. ต้องจัดครูที่ไว้ใจได้ควบคุมผู้เล่นกำกับมาคนหนึ่ง
3. ต้องจัดครูที่ไว้ใจได้ควบคุมดูแลนักเรียนที่มาดูการแข่งขัน
4. ต้องจัดผู้เดินเส้นที่รู้จักกติกาดี ซึ่งอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนได้รับรองแล้ว
5. ต้องจัดหมายเลขตามหน้าที่ของผู้เล่นกัลดติดกับเสื้อทางด้านหลัง
6. คนรักษาประตูต้องใส่เสื้อที่มีสีแตกต่างจากผู้เล่นหน้าอื่น

7. ผู้เล่นทุกคนต้องลงลายมือของตนต่อหน้าเจ้าของสนาม

ใน พ.ศ. 2471 กระทรวงศึกษาธิการได้ใช้กติกาการเล่นฟุตบอลของคณะฟุตบอลแห่งประเทศไทยเป็นแนวทางการปฏิบัติ อีกทั้งยังได้ขยายสนามให้กว้างและยาวมากขึ้น แต่ยังไม่ได้มาตรฐานนัก (สุนทร แมนสงวน, 2532) จนกระทั่งล่วงเข้าสู่ พ.ศ. 2475 เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองและความไม่สงบของบ้านเมือง ส่งผลให้คณะกรรมการฟุตบอลแห่งประเทศไทย งดเว้นการดำเนินการแข่งขันฟุตบอลทุกรายการ และกว่าที่คณะกรรมการฟุตบอลแห่งประเทศไทยจะกลับมาทำหน้าที่จัดการแข่งขันก็กินเวลาถึง 15 ปีเลยทีเดียว

ภายหลังเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งกรมพลศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507) โดยมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการแข่งขันกีฬานักเรียนและประชาชนทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศและร่วมมือกับสมาคมกีฬาด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2510) นอกจากนี้ในส่วนของกีฬานักเรียนส่วนภูมิภาคให้ศึกษาธิการจังหวัดศึกษาธิการอำเภอ รับผิดชอบในการจัดการแข่งขัน (พระยาศรีวิสารวาจา, 2509) ฟุตบอลได้ถูกกระจายเข้าสู่การศึกษาในระดับสูงขึ้น เช่นมหาวิทยาลัย มีสถาบันการศึกษาที่อบรมครูกีฬา (ฟุตบอล) และบุคลากรเหล่านี้ต่างก็แยกย้ายไปสอนกับเด็กๆ ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา ซึ่งเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากเมืองหลวงไปสู่ต่างจังหวัดทั่วประเทศ ที่กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมการเล่นและชมกีฬาฟุตบอลได้เริ่มกระจายไปสู่ชนชั้นล่างอย่างจริงจัง

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นความแตกต่างของวัฒนธรรมฟุตบอลระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษอย่างชัดเจนกล่าวคือ ฟุตบอลในประเทศอังกฤษได้รับการพัฒนาให้เป็นมาตรฐานจากชนชั้นกลางที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย แต่สำหรับในสังคมไทยฟุตบอลได้พัฒนามาจากโรงเรียนในสังกัดกรมศึกษาธิการ จากนั้นจึงขยายมาสู่กลุ่มข้าราชการที่กำกับดูแลกรมพลศึกษา และมาสู่ในระดับมหาวิทยาลัยในภายหลัง

ต่อมาใน พ.ศ. 2477 กรมพลศึกษา ได้ควบคุมและจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลระหว่างนักเรียนแทนกระทรวงธรรมการเป็นปีแรก และได้จัดและดำเนินแข่งขันมาจนถึงทุกวันนี้และในปีเดียวกันนี้ พ.ศ. 2477 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ริเริ่มให้มีการจัดการแข่งขันฟุตบอลประเพณีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและน่ายินดีเพื่อการกุศล นำสังเกตว่าได้เกิดการสร้างความหมายใหม่ให้กับฟุตบอลอันเป็นการแปรรูปความหมายฟุตบอลจากยุคราชสำนัก ที่ว่าฟุตบอลเป็น

เครื่องมือการสร้างควมสามัคคีระหว่างชนชั้นสูงกับชาวต่างชาติมาเป็นระหว่างชนชั้นกลางที่เป็นคนไทยด้วยกัน

การแข่งขันฟุตบอลประเพณีกำหนดให้มีการแข่งขันเป็นประจำทุกปี ยกเว้นเฉพาะบางปีที่ไม่สามารถจัดได้ นับได้ว่าการแข่งขันฟุตบอลรายการนี้เป็นการสนับสนุนให้กีฬาฟุตบอลได้แพร่หลายมากยิ่งขึ้นในหมู่นิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นกำลังของชาติสืบไปในอนาคต (จุฬา – ธรรมศาสตร์, 2540) ซึ่งในการแข่งขันก็มีขบวนการแสดงต่างๆ ซึ่งประชาชนจำนวนมากก็ได้ให้ความสนใจกับการแข่งขันฟุตบอลรายการนี้เสมอมา (ฟอง เกิดแก้ว, 2520) และเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการแข่งขันฟุตบอลในระดับมหาวิทยาลัยในสมัยหลังๆ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 พระองค์ทรงรับสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2468 ในปีเดียวกันนี้เอง สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกสมาพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ (Federation International de Football Association) หรือ (FIFA) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมสหพันธ์ฟุตบอลของทุก ๆ ประเทศทั่วโลก

การเข้าเป็นสมาชิกสมาพันธ์ฟุตบอลนานาชาติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากีฬาฟุตบอลนั้นได้แพร่หลายไปแล้วทั่วโลก ซึ่งประเทศไทยก็ต้องการให้ประเทศอื่น ๆ ได้รับความรู้เกี่ยวกับการมีตัวตนของประเทศไทย อีกทั้งยังสร้างความรู้สึกการเป็นส่วนหนึ่งในประชาคมโลกผ่านกีฬาฟุตบอล ในแง่นี้จึงเป็นการใช้ฟุตบอลในความหมายที่ต่อเนื่องจากความหมายเดิมในยุคราชสำนักที่ฟุตบอลเป็นเครื่องหมายของยกระดับสร้างความทัดเทียมกับชาวต่างประเทศอื่น ๆ หลังจากนั้นสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับหลายครั้ง เช่น พ.ศ. 2471 พ.ศ. 2493 พ.ศ. 2499 พ.ศ. 2512 (พงศธร เพิ่มพานิช, 2552: 8) จากการปรับเปลี่ยนกติกาดังกล่าวก็ยิ่งทำให้เห็นว่าฟุตบอลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างประเทศไทยกับองค์กรที่มีอำนาจในการกำกับดูแลการแข่งขันฟุตบอล โดยที่องค์กรฟุตบอลต่างชาตินี้มีอิทธิพลและอำนาจที่เหนือกว่าองค์กรฟุตบอลในประเทศไทย

สำหรับการดำเนินงานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ก็ได้ดำเนินการสืบต่อจนกระทั่งปี พ.ศ. 2474 จึงได้งดเว้นการแข่งขันฟุตบอลถ้วยน้อย ต่อมาฟุตบอลถ้วยใหญ่เริ่มงดเว้นใน พ.ศ. 2475 ทั้งนี้สืบเนื่องจากสภาพสังคมที่มีภาวะความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกษัตริย์กับกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง (คณะราษฎร) เกิดความไม่สงบและเหตุการณ์ทางบ้านเมืองหลายครั้ง ประกอบกับการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้การแข่งขันฟุตบอลที่มีการจัดแข่งขันต้องยกเลิกไปชั่วคราว อย่างไรก็ตาม ในส่วนของฟุตบอลนักเรียนยังดำเนินการ

แข่งขันอยู่ ยกเว้นแต่ในบางปีเท่านั้น เห็นได้ว่า สถานการณ์และบริบททางสังคมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวงการฟุตบอลในประเทศไทย

ในสมัยรัชกาลที่ 8 กรมพลศึกษา ได้ออกระเบียบควบคุมมารยาทนักกีฬา และมีการพิจารณาให้รางวัลแก่นักกีฬาที่มีมารยาทและมีฝีมือ ซึ่งมีทั้งเสื้อสามารถ หมวกสามารถ และเข็มสามารถ รวมไปถึงผู้ตัดสินด้วยถ้ามีความรู้ความสามารถในการตัดสินดี มีแผนเป็นของสมนาคุณ (ช่วย มาลีงาม, 2513) ปี พ.ศ. 2480 กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกระเบียบข้อบังคับการแข่งขันกีฬานักเรียนเป็นฉบับแรก ใช้เป็นข้อบังคับควบคุม ความประพฤตินักเรียนที่มาดูกีฬา การประท้วง การแต่งกาย การแบ่งรุ่นนักกีฬาและการส่งนักกีฬาเข้าแข่งขัน

นอกจากนั้นกรมพลศึกษายังได้ออกประกาศที่มีความสำคัญอย่างมาก คือข้อบังคับกรมพลศึกษาว่าด้วยสถานภาพนักกีฬาสมัครเล่นพุทธศักราช 2481 ซึ่งเป็นข้อบังคับเกี่ยวกับสถานภาพของผู้เล่นที่เป็นนักเรียนที่จะร่วมในการแข่งขันกีฬาของนักเรียนของกรมพลศึกษาไว้ว่า ควรจะมีลักษณะเป็นนักกีฬาสมัครเล่น (กรมพลศึกษา, 2481) สะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันกีฬาของกรมพลศึกษานั้นจะเป็นในลักษณะ “สมัครเล่น” กล่าวคือ ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อเงินรางวัล เช่นในข้อ 1 ระบุว่า “นักกีฬาสมัครเล่น คือบุคคลซึ่งแข่งขันกีฬาด้วยใจรัก” และในข้อ 2 “การแข่งขันโดยเห็นแก่เงินหรือรางวัลอย่างอื่น ที่มีมูลค่าเป็นเงินในการกีฬาอย่างหนึ่งอย่างใด จะทำให้ผู้แข่งขันเป็นนักกีฬาอาชีพในการกีฬาทุกอย่าง” และในข้อ 6 “ผู้ใดกลายเป็นนักกีฬาอาชีพโดยรู้ตัว ผู้นั้นจะกลับเป็นนักกีฬาสมัครเล่นไม่ได้” นับว่าเป็นข้อบังคับฉบับแรกที่ได้กล่าวถึงสภาพของนักกีฬาสมัครเล่นและกีฬาอาชีพในประเทศไทย (สิทธิ รัตนราช, 2540: 34)

เห็นได้ว่าในยุคราชสำนักสู่สามัญชน กระทรวงศึกษาธิการยังคงเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลในการกำหนดกติกาการเล่นฟุตบอล แต่ก็มียุคใหม่ ๆ เกิดขึ้น เช่น สมาคมฟุตบอล กรมพลศึกษา ซึ่งการเกิดขึ้นขององค์กรเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าฟุตบอลมีความแพร่หลายมากยิ่งขึ้นในสังคมไทย

ดังที่กล่าวแล้วว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงก่อตั้งคณะฟุตบอลแห่งสยามขึ้นเพื่อกำหนดกติกา ควบคุมและจัดการแข่งขัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สโมสรฟุตบอลต่าง ๆ เช่น สโมสรของกรมทหาร กระทรวง ทบวง และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ มีโอกาสได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของคณะฟุตบอลแห่งสยามแบบเดียวกับการเข้าเป็นสมาชิกสมาคมฟุตบอลของอังกฤษ โดยริเริ่มการแข่งขันในรูปแบบฟุตบอลถ้วยที่แบ่ง

ออกเป็นสองลักษณะคือ การแข่งขันฟุตบอลด้วยใหญ่ (ถ้วย ก.) กับการแข่งขันฟุตบอลด้วยน้อย (ถ้วย ข.) ซึ่งต่อมาได้เพิ่มถ้วย ค. และถ้วย ง. ในปี พ.ศ. 2505

การจัดรูปแบบการแข่งขันในลักษณะฟุตบอลด้วยดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากการแข่งขันฟุตบอลของประเทศอังกฤษที่มีการแบ่งชั้นของทีมที่แข่งขันที่เรียกว่า “ดิวิชั่น” ยิ่งแสดงให้เห็นว่าการรับวัฒนธรรมฟุตบอลมาจากประเทศอังกฤษสู่ไทยนั้น มีทั้งรูปแบบการเล่น การจัดการ องค์กร และรูปแบบการดำเนินการแข่งขัน และนำการเล่นฟุตบอลไปสู่ “สถาบัน” นอกจากนั้นกติกาการแข่งขันที่เป็นทางการก็ใช้ตามแบบของประเทศอังกฤษ แม้กระทั่งลักษณะการเล่นและชมเองก็มีการวางกรอบไว้เป็นแนวทางตามแบบ “ผู้ดีอังกฤษ” ไว้ดังบทความของ “ครูทอง” ที่เขียนเรื่อง “จรรยาของผู้เล่นและผู้ดูฟุตบอล” ที่ปรากฏในวิทยาสาร ฉบับ พ.ศ. 2457 – 2458 ดังนี้

จะขอกล่าวแต่พวกเล่นหรือพวกดูว่า ข้อที่ท่านควรปฏิบัติให้เป็นที่ถูกต้องตามระเบียบนั้นคือ จะทำอะไร หรือจะว่าถ้าท่านเล่นหรือท่านดูท่านควรรักษาจรรยาอะไรบ้าง ท่านไม่ต้องสงสัย แม้แต่เป็นใจก็ต้องมีจรรยาเหมือนกัน เหตุฉะนั้นการเล่นฟุตบอลหรือดูฟุตบอลก็จำเป็นต้องมีจรรยา

บทความดังกล่าวมีนัยยะแสดงให้เห็นว่ากีฬาฟุตบอลได้มีการยกระดับทั้งผู้เล่น ผู้ชม และตัวฟุตบอลเองผ่านการสร้างกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน และจริยธรรม นั้นหมายถึงว่าการเล่นและชมฟุตบอลไม่ได้หมายถึงการเสพความบันเทิงเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นพื้นที่การสื่อสารเชิงวัฒนธรรมที่สื่อสารส่งต่อไปยังผู้คนในสังคมให้ตระหนักและยอมรับถึงสิ่งที่ “เหมาะสม” ไม่ว่าจะเป็นการเป็น “ผู้เล่น” หรือ “ผู้ชม”

ทั้งนี้การกำหนดกิริยามารยาท บรรทัดฐานต่างๆ ดังกล่าวเป็นอำนาจที่อยู่ในการกำกับควบคุมของกลุ่มบุคคลชนชั้นสูงหรือกลุ่มชนชั้นนำทางวัฒนธรรม (the cultural elite) จากนั้นจึงค่อยสื่อสารส่งต่อไปยังกลุ่มชนชั้นอื่น ๆ อันเป็นการสร้างมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติในการบริโภควัฒนธรรมฟุตบอล เพื่อสร้างความชอบธรรมในการควบคุมให้มวลชนเกิดสำนึกคล้อยตามความคิด โลกทัศน์ และอุดมการณ์ของคนกลุ่มชนชั้นสูงกลุ่มนี้

ในการเล่นฟุตบอลในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ถึงต้นรัชกาลที่ 6 ก็ไม่ได้เน้นเพื่อชัยชนะมากนัก หากแต่จะเน้นให้เป็นสุขภาพบุรุษที่มีจิตใจเป็นนักกีฬามากกว่า ในช่วงนี้ผู้ที่มีความสามารถในการเล่นฟุตบอลจะได้รับการเรียกว่า “นักเลงฟุตบอล” ที่มีลักษณะเป็นสุขภาพบุรุษนักกีฬา ทั้งนี้ในการแข่งขันนัดชิงชนะเลิศของ

กระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2453 ทีมโรงเรียนสวนกุหลาบได้รับพระราชทานรางวัลจากล้นเกล้ารัชกาลที่ 6 ที่สโมสรสมาคมอาจารย์เป็นเหรียญเงิน เป็นรูปคนเล่นฟุตบอล สลักชื่อสำหรับติดหน้าอก โดยจารึกว่า “เล่นเป็นใจนักเลง” (สวนกุหลาบอนุสรณ์, 2499)

นอกจากนั้นในรายงานการแข่งขันนัดแรกของฟุตบอลโรงเรียนที่จัดโดยกระทรวงธรรมการ ปี พ.ศ. 2452 ได้ชื่นชมผู้ที่เล่นอย่างใจนักเลงไว้ว่า

ทั้งสองฝ่ายก็ควรได้รับความชมเชยในวิธีเล่น ซึ่งไม่ค่อยมีการเกะกะก้าวร้าว ตั้งแต่ต้นจนจบ และในความพยายามสู้กันอย่างเข้มแข็งจนหมดเวลา หาได้ห้อยถอยไม่ การแข่งขันในวันแรกนี้ ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย ไม่มีความยุ่งยากและอันตรายเกิดขึ้นเลย ทั้งไม่มีใครแสดงความออดแอตในเรื่องความสะดุ้งด้วย ผ่นฟ้าอากาศนี้ ทำให้เรามีความหวังว่า จะเป็นตัวอย่างให้โรงเรียนอื่น ๆ ที่จะเข้าเล่นต่อไป ดำเนินไปในทางที่ดีเช่นเดียวกัน จะเป็นการฝึกหัดขัดเกลา สันดานให้เกิดคุณความดี 4 อย่างคือ 1. ใจนักเลง 2. สามัคคี 3. อาจหาญ 4. ขันติ สำเร็จตามความมุ่งหมายของการเล่นแผนกนี้

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2519 อ้างถึงในกนกวดี เกิดแก้ว, 2531: 28)

แต่ในยุคต่อ ๆ มามีตีความหมายของฟุตบอลที่เน้นให้ผู้เล่นเป็นสุภาพบุรุษนักกีฬาเริ่มค่อย ๆ พรวนเลือนไป โดยมีติชัชชนะเริ่มมีนัยสำคัญมากขึ้นและเข้ามาแทนที่ไปแทบทั้งสิ้น และในข้อบังคับการแข่งขันฟุตบอลของกระทรวงธรรมการ ในปี พ.ศ. 2452 ได้เน้นเรื่องความประพฤติของนักเรียน ดังในข้อบังคับที่ 11 “ผู้ใดประพฤติฝ่าฝืนกติกาการเล่นฟุตบอล หรือประพฤติโหดเหี้ยมเกรเว ผู้ตัดสินมีอำนาจคัดผู้นั้นออกเสียในระหว่างเวลาเล่นได้ และโรงเรียนที่ต้องถูกคัดนักเรียนออกเช่นนี้ ต้องเล่นขาดขาดไปตลอดเวลา” นอกจากนี้ในการแข่งขันฟุตบอลกระทรวงธรรมการยังได้แต่งตั้งให้มีผู้สังเกตการณ์ในการแข่งขันทุกครั้ง เพื่อดูแลและสรุปผลการแข่งขัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบของการเล่น ความสามารถของผู้เล่น ตลอดจนกิจกรรมารยาทของผู้เล่นด้วย เช่น ในรายงานการแข่งขันระหว่างโรงเรียนราชบูรณะกับโรงเรียนอนงค์ เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2453 มีรายงานดังนี้

ผู้เล่นที่ดี คือ ทั้งกล้าหาญ ทั้งคล่องแคล่ว และทั้งเล่นเรียบร้อย นายกอง ชมเชยก็มีคือ นาย ชุบ ปีกขวาของอนงค์คนหนึ่ง ตามที่สังเกตดูนั้นเห็น นายชุบ เล่นโดยมุ่งหมายจะเข้าไปแย่งเอา ลูกบอลไป มิได้คิดที่จะทำให้ใครเจ็บปวด ถึงจะถูกโดนล้มคว่ำไปก็ดี ถูกแย่งข้างหลัง ถูกเตะ ตันชาก็ดี นายชุบหาได้แสดงว่าโกรธหรือกลัวผู้หนึ่งไม่ ยังเล่นแข็งแรงเป็นปรกติอยู่ตลอดเวลา ตามสายตาคนดูอดไม่ได้ ต่างพูดสรรเสริญความสามารถและอัธยาศัยใจคอ นายชุบ ว่าเขา เป็นนักเลงฟุตบอลแท้คนหนึ่ง” ผู้จดรายงานนี้คือ หลวงพิทักษ์พัสดุการะ (หยัด สรจัตถ)

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2519 อ้างถึงในกนกวดี เกิดแก้ว, 2531: 7)

หรือในรายงานแข่งขันฟุตบอลโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนราชวิทยาลัยกับโรงเรียนราชแพทยา

ลัษ พ.ศ. 2452

การเล่นในวันนี้ทั้งเก่งทั้งเรียบร้อย ทั้งสองฝ่ายได้สู้กันอย่างสามารถและอย่างนักเลงจริง ไม่มี โกรธ ไม่มีแกล้งกันเลย ฝ่ายแพ้ก็ไม่หงุดหงิด มีแต่คิดแก้ตัวตามความยุติธรรมอย่างเดียว ฝ่าย ชนะก็ไม่อึกเขม เมื่อโดนกันล้มก็ขอโทษกันโดยสุภาพ น่าชมแท้ ๆ การเล่นทุก ๆ คราว ถ้าผู้เล่น เป็นนักเลงด้วยกันทั้งสองฝ่ายเช่นนี้ ความประสงค์ของกรมพลศึกษา คงสำเร็จเป็นแน่ ผู้เขียน ขาวนี้มีความมั่นใจอยู่ว่า ตัวอย่างอันดีนี้ควรจะเป็นเครื่องส่งเสริมผู้เล่นและผู้ดูฟุตบอล ทั้งครู และนักเรียนที่ใจเป็นนักเลงอยู่แล้ว ให้แสดงสุภาพสมเป็นนักเลงยิ่งขึ้น ส่วนผู้เล่นและผู้ดูที่ใจ ยังอ่อน ยังไม่เป็นนักเลงแท้ ก็จะได้มีความละอายระวังตัวให้ตั้งอยู่ในความสุภาพเสมอ อย่า ต้องได้มีวีแววว่าถูกตีในข่าวการเล่นแต่ครั้งใดครั้งหนึ่ง เอนี่แหละจะเป็นการเล่นที่ดี การจริงก็ ดี ให้รู้จักแพ้อย่างนักเลง และชนะอย่างนักเลงเช่นนี้สิ จึงควรชม

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2519 อ้างถึงในกนกวดี เกิดแก้ว, 2531: 29)

ภายหลังจากที่กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการได้จัดแข่งขันฟุตบอลระดับนักเรียนมาช่วง ระยะเวลาหนึ่ง ใน พ.ศ. 2452 กรมศึกษาธิการยังได้ริเริ่มให้มีการจัดการแข่งขันฟุตบอลสำหรับครูขึ้นเป็นครั้งแรกด้วย เพื่อชิงโล่รางวัลของอธิบดีกรมศึกษาธิการสมัยนั้น ซึ่งก็คือเจ้าพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ในส่วนของโล่มี แพรแถบที่ปรากฏข้อความว่า “วิสารโท จ สามัคคี ชันติ ขโม กิทัตถโก” ที่มีความหมายว่า “ประโยชน์ของการ กีฬา คือความกล้าหาญ ความสามัคคี ความอดทน ความอดกลั้น” และในการแข่งขันได้มีการวางวัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูได้มีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเป็นการแสดงน้ำใจของผู้เล่น อีกทั้งเพื่อให้ครูมีประสบการณ์ในการ

เล่นฟุตบอล (ทุนความรู้หรือทุนวัฒนธรรม) เพื่อที่จะนำไปฝึกสอนนักเรียน ดังรายงานการประชุมกรรมการ
 สามัคยาจารย์สมาคมบันทึกไว้ว่า “เพื่อให้ครูจะได้เป็นผู้ชำนาญในการเล่น สำหรับได้ไปฝึกซ้อมนักเรียนต่อไป”
 (สิทธิ รัตนวารี, 2540: 15, สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520: 89)

สมัยรอยต่อระหว่างรัชกาลที่ 6 กับรัชกาลที่ 7 ปรากฏว่ามีคนเล่นที่เป็นนักศึกษาแพทย์ ดังจาก
 บันทึกในวัยเรียนของนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล ที่ว่า

การกีฬาที่นิยมกันมากในเวลานั้น คือ ฟุตบอล ส่วนมากเล่นเป็นทั้งนั้นและมีหลายคนในการเล่นได้
 ดีจนเข้าอยู่ในทีมของมหาวิทยาลัย เหตุที่นักเรียนแพทย์รุ่นนี้เล่นฟุตบอลกันมากก็เพราะว่ามี
 สนามอยู่ใกล้หอ และเป็นกีฬาที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก นอกจากนั้นในเวลาหยุดพักกลางวัน
 2 ชั่วโมง คือ ตั้งแต่เที่ยงถึงบ่าย 2 โมง นักเรียนแพทย์มักจะเล่นฟุตบอลกันชั่วโมงหนึ่งก่อน จึง
 จะรับประทานอาหารกลางวันแล้วเข้าห้องปฏิบัติการจนเลิก 5 โมงเย็น ยิ่งวันไหนมีพวกนิสิต
 หญิงมาเยือนดูอยู่ริมสนามด้วยแล้วยิ่งมีคนลงสนามกันมาก ข้างหนึ่งบางทีมมีถึง 20 คน เล่นกัน
 แทบทุกวันจนกระทั่งมีทีมฟุตบอลทีมหนึ่งเกิดขึ้นเรียกว่า “ทีมกลางวัน” (Mid-day team) ซึ่ง
 เคยไปแข่งขันกับทีมอื่น ๆ นอกมหาวิทยาลัยและชนะเสมอ บางวันถ้าแดดร้อนจัดก็จะเล่นกัน
 ได้ฤกษ์ห่อซึ่งมีเสาระเกะระกะ ฟาดแข่งกับเสาไปตามเรื่อง การกีฬานอกจากนี้ก็มีเทนนิส
 แบดมินตัน ตะกร้อ หมากรุก ปิงปอง และบิลเลียด

จากบันทึกดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะสำคัญยิ่งของฟุตบอลคือ เป็นการเล่นที่เสีย
 ค่าใช้จ่าย (ทุนเศรษฐกิจ) น้อย นั่นทำให้การกระจายสู่ชนชั้นอื่น ๆ โดยเฉพาะชนชั้นล่างเป็นไปได้ง่ายตาย
 ยิ่งขึ้น

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แม้พระองค์จะไม่ได้มีหลักฐานว่า
 ทรงเล่นฟุตบอลเหมือนกับรัชกาลที่ 6 แต่ก็ปรากฏหลักฐานยืนยันว่าพระองค์ทรงเสด็จไปทอดพระเนตรและ
 พระราชทานรางวัลแก่ผู้ชนะอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งพระองค์ยังทรงเล็งเห็นความสำคัญของฟุตบอล จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ รับคณะฟุตบอลแห่งสยามไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2425: 150)

ในสมัยรัชกาลที่ 7 นอกจากการเล่นฟุตบอลภายในประเทศแล้ว ยังได้มีการขยายวงออกไปยัง
 นอกประเทศ เพื่อเป็นเครื่องมือในการประกาศถึงความทันสมัยมีอารยะของประเทศ ดังมีรายงานข่าวว่า มีการ
 แข่งขันระหว่างชาวสยามกับประเทศซึ่งเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศสดังนี้ “...เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม ผู้ว่า

ราชการจังหวัดท่าแขกในอินโดจีนของฝรั่งเศสได้เชิญพระยาศักรารักษ์และข้าราชการทุกแผนกในจังหวัดนครพนม มณฑลอุดร เข้าไปแสดงความสามัคคีมิตร ในการแข่งขันฟุตบอลระหว่างคณะท่าแขกกับนครพนม ...” ฟุตบอลได้กลายเป็นเครื่องเชิดชูความศิวิไลซ์ของชาติสยาม ดังการเล่นฟุตบอลกับชาวต่างชาติในนัดประวัติศาสตร์ที่กรุงเทพ ปีพ.ศ. 2458 ที่เปรียบเสมือนการทำสงครามเชิงสัญลักษณ์ที่ประกาศศักดาเหนือชาวตะวันตก นอกจากนั้นการเดินทางไปเล่นที่เวียดนามในสมัยรัชกาลที่ 7 ก็เป็นการพิสูจน์ถึงความศิวิไลซ์ในดินแดนต่างๆ ได้รับรู้ผ่านการเล่นกีฬาฟุตบอล

สำหรับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2477 ณ สนามหลวง มีการแข่งขันฟุตบอลเพื่อการกุศลและเพื่อความสามัคคีระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เคยเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ต่อมากลายเป็นจุดเริ่มต้นของฟุตบอลประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ และจัดขึ้นเป็นประจำเกือบทุกปีจนปัจจุบัน

สรุปได้ว่าผู้เล่นในยุคนี้มีความหลากหลายมาก ไม่ว่าจะเป็น กษัตริย์ ข้าราชการ ข้าราชการ ทหาร นักเรียน นักศึกษา (แพทย์) จุฬา/ธรรมศาสตร์ รวมถึงชาวต่างชาติในพระนคร แต่ก็ปรากฏว่าจำนวนผู้เล่นชนชั้นสูงเริ่มมีน้อยลงกว่าเดิม นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่าการก่อตั้งสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย (ทีมชาติไทย) มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 รวมทั้งการเดินทางไปแข่งขันกับต่างประเทศ อย่างประเทศ เวียดนาม ลาว (ท่าแขก) ได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์ของฟุตบอลที่สื่อสารในมิติของความทันสมัย ไม่แพ้ประเทศใดๆ และชัยชนะที่ได้รับมานั้นก็เป็นการประกาศความยิ่งใหญ่ของประเทศในอีกทางหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นช่องทางเกิดพระเกียรติของพระมหากษัตริย์และประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักและยอมรับในความสามารถในเวทีต่างประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วเห็นได้ว่า พัฒนาการของฟุตบอลในสยามจะเริ่มจากการสร้างผู้เล่นก่อน จากนั้นจึงส่งเสริมให้เกิดผู้ชมขึ้นมา ซึ่งจะเห็นว่าผู้ชมนั้นเริ่มเพิ่มมากขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะในการแข่งขันฟุตบอลระดับนักเรียนของกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2452 ตัวอย่างเช่น การแข่งขันระหว่างโรงเรียน กล่อมพิทยากับโรงเรียนเบญจมบพิตร มีการบันทึกไว้ว่า “...การเล่นวันนี้เป็นไปอย่างสนุก มีคนดูราวห้าร้อยเศษ หลวงบำเหน็จวรญาณ (พระยาโอวาทวรกิจ) (เหม ผลพันธ์) ซึ่งเป็นนักเลงคนหนึ่ง ได้นำพวงมาลัยสวมคอให้นายจำลองเป็นรางวัลด้วยพวงหนึ่ง...” (สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2519: 135) สิ่งที่น่าสนใจก็คือในรายงานการแข่งขันดังกล่าว เริ่มมีการบันทึก “สถิติ” จำนวนผู้ดูผู้ชม และยังมีรายงานอีกหลายครั้งว่ามีจำนวนผู้ชม 200 คน

บ้าง 400 คนบ้าง กระทั่งมีถึง 2,000 คนเลยทีเดียว เช่น “...การเล่นในวันนี้เรียบร้อยดีมาก เมื่อโดนกันล้มก็ขอโทษแสดงความสุภาพต่อกัน คงเป็นเครื่องสอนใจคนดูประมาณ 2,000 คน บ้างไม่มากนักน้อยเป็นแน่...” (สวัสดี เลขยานนท์, 2519: 125)

นับแต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จนิวัติพระนครหลังจากการสำเร็จการศึกษาใน พ.ศ. 2445 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อวงการฟุตบอลสยาม สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การที่พระองค์ส่งเสริมสนับสนุนฟุตบอล ดังที่พระองค์ท่านทรงพระราชนิพนธ์ถึงกีฬาฟุตบอลไว้ตอนหนึ่งว่า “...ข้าพเจ้าต้องขอแสดงตนว่า เป็นผู้หนึ่งซึ่งเห็นชอบด้วยกับการเล่นของอังกฤษชนิดนี้และมีความปรารถนาจะให้ได้แพร่หลายต่อไป...” (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, 2543: 9)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ท่านเป็นทั้งผู้เล่นและผู้ชม พระองค์ท่านได้เสด็จพระราชดำเนินประทับทอดพระเนตรการแข่งขันฟุตบอลเป็นพระราชกิจวัตรเสมอมา จากหนังสือเจ้าชีวิตของพระองค์เจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดกีฬาฟุตบอล โดยจะเสด็จทอดพระเนตรการแข่งขัน ณ สนามเสือป่า อยู่เนืองนิตย์ (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, 2543:28) ดังปรากฏว่าราษฎรเรียกชื่อการแข่งขันฟุตบอลพระราชทานถ้วยทองของหลวงกันทั่วไปว่า “ฟุตบอลหน้าพระที่นั่ง” เพราะเหตุว่าพระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตรโดยลำดับแทบมิได้ขาด (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525: 120)

ในการแข่งขันฟุตบอลถ้วยทองของหลวงใน พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จทอดพระเนตรดังเช่นทุกครั้งที่ผ่านมา พร้อมด้วยเจ้านายหลายพระองค์ อาทิเช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ที่ทรงแต่งพระองค์ด้วยเครื่องยศนายทหารเรือ นอกจากนั้นบรรดาผู้ดูชมจำนวนมากที่สวมใส่สวมหมวก และมีผ้าเช็ดหน้า อันบ่งบอกถึงสถานะความเป็นชนชั้นสูงในสังคมสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ส่วนหนึ่ง ดังที่ปรากฏในโคลงที่ว่า “เสียงแซ่ตบมือมี หมวกแกว่ง” (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525: 122)

ในห้วงเวลาที่มีการแข่งขันฟุตบอลถ้วยทองของหลวง เป็นช่วงที่ชาวสยามตื่นตัวและให้ความสนใจกับฟุตบอลรายการดังกล่าว ดังที่หลวงกายวิภาคบรรยาย (แถม ประภาสวดี) เขียนบรรยายไว้ตอนหนึ่งว่า “แต่วัน แต่วัน ไปดูการแข่งขันฟุตบอลถ้วยทอง ถ้วยทองเป็นของราชะ ถ้าใครชนะจะได้รับถ้วยทอง” (สวัสดี เลขยานนท์, 2520: 144)

การแข่งขันถ้วยทองของหลวงเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2458 มีผู้เข้าชมประมาณ 8,000 คน (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 67) และที่น่าสนใจก็คือ พระราชเทวี พระพันปีหลวงเสวยภาء่องศรีในรัชกาลที่ 5 เสด็จทอดพระเนตรด้วย และทรงซักถามถึงวิธีการเล่นอยู่ตลอดเวลา แสดงความจริงให้เห็นว่าทรงสนพระทัยการเล่นกีฬา แต่มีอาจแสดงออกได้ (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร, 2525: 122) แม้ฟุตบอลจะได้รับความนิยมมากขึ้นในสังคมไทย แต่ก็ยังเป็นพื้นที่ที่จำกัดไว้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น แม้กระทั่งสุภาพสตรีชนชั้นสูงก็สามารถมีส่วนร่วมกับการฟุตบอลได้บ้าง ๆ ในฐานะผู้เข้ามาชมเท่านั้น

อีกทั้งในการแข่งขันถ้วยทองของหลวงครั้งนี้มีการเก็บค่าชมเป็นครั้งแรก ซึ่งอัตราการเก็บค่าเข้าชมจะเป็นไปตามตำแหน่งที่นั่ง โดยกำหนดไว้ดังนี้

ชั้นที่ 1 นั่งเก้าอี้ ระหว่างกลางสนาม 1.00 บาท

ชั้นที่ 2 นั่งอ้อมจันทร์ ระหว่างกลางสนาม 50 สตางค์

ชั้นที่ 3 รอบเส้นข้าง และเส้นโกล์ทางเหนือ 10 สตางค์

สำหรับพลทหาร พลตระเวน พลตำรวจ ลูกเสือ และนักเรียนในเครื่องแบบเก็บ 1 สตางค์ (สิทธิ รัตนราช, 2540: 22) ราคาค่าชมและตำแหน่งที่นั่งในสนามดังกล่าวในด้านหนึ่งได้สะท้อนความหมายการจำแนกแยกแยะสถานภาพ ศักดิ์ฐานะ และอำนาจของผู้เข้าชม ส่วนอีกด้านหนึ่งน่าจะเป็นเรื่องค่านิยมใหม่ในการจับจ่ายเพื่อซื้อความบันเทิง

การเรียกเก็บค่าชมจากผู้ดู สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมการชมฟุตบอลกำลังเป็นที่แพร่หลาย ฟุตบอลได้รับความนิยมจนสามารถเก็บค่าชมเพื่อแสวงหารายได้ หรือกล่าวให้ชัดเจนขึ้นก็คือฟุตบอลเริ่มเป็นสินค้าความบันเทิง เพราะคนดูยินดีจะเสียค่าชมเพื่อให้ได้มาซึ่งความเพลิดเพลิน อย่างไรก็ตามการเก็บค่าชมในช่วงนี้กลายเป็นพื้นที่ที่แบ่งแยกไว้สำหรับคนชั้นสูงและกลางของสังคมด้วยข้อจำกัดในเรื่องค่าเข้าชมที่สูง คนธรรมดาสามัญอาจไม่สามารถจ่ายได้ (แต่สำหรับเด็กนักเรียนที่จ่ายถูก ก็จะถูกจัดแบ่งไปอยู่ในบริเวณเฉพาะไม่สามารถมาปะปนกับชนชั้นสูงได้) การชมฟุตบอลจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการชมการแสดง มหรสพต่าง ๆ กลายเป็นค่านิยมใหม่ที่ยินดีเสียค่าใช้จ่ายเงินเพื่อแสวงหาความสำราญ ซึ่งแตกต่างไปจากสังคมสมัยก่อนหน้าที่ต้องอดทนรอคอยความสำราญที่ไม่ต้องเสียค่าชมจากงานบุญ งานพิธีต่าง ๆ

การแข่งขันฟุตบอลระหว่างชาติระหว่างคณะฟุตบอลสยาม (ทีมชาติสยาม) กับทีมสปอร์ตคลับนั้น มีบทอรรถาธิบายจากหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525: 125 - 126) สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมและการสนทนากีฬาฟุตบอลที่แพร่หลายได้เป็นอย่างดี

“โคลงฟุตบอล”

ปางนี้ ความก็กก้อง	ในนคร
อะไรจะสู้ “ฟุตบอล”	เล่าเนื้อ
ไทยฝรั่งเจ็กจีนมอญ	หลายชาติ
ดูเล่นคุยเอ้อเอื้อ	สนุกล้ำเลยฝัน
ลู่วันฤกษ์เสร็จสร้าง	สโมสร
คือ “ราชกรีฑา” ขจร	ชื่ออ้าง
ก็มีเล่นฟุตบอล	เป็นพิเศษ
ถึงกับแบงก์ห้างร้าน	ปิดให้บางสถาน

จากโคลงฟุตบอลดังกล่าว นอกจากเป็นการยืนยันถึงความนิยมในกีฬาฟุตบอลสมัยนั้นแล้วยังพบว่ามี ความหมายในแง่ความสนุกสนานบันเทิงสำหรับผู้ดูผู้ชมไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใดก็ตาม จนกระทั่ง “แบงก์ห้างร้าน” ในบางที่ยังต้องปิดเพื่อเปิดทางให้คนทำงานได้เข้าไปมีส่วนร่วม ชาวฝรั่ง ชาวจีน ชาวมอญ ไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด ๆ ก็ตามก็เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเสมอภาคเช่นเดียวกับคนไทย

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของผู้ชมได้สื่อสารความเป็นตัวตนและกลุ่มที่สังกัดได้ นอกจากนั้นหมวกและผ้าเช็ดหน้ายังสามารถเป็นตัวบ่งบอกถึงสถานภาพทางชนชั้นตนเองได้อีกด้วย ดังข่าวการแข่งขันฟุตบอลระหว่างทีมชาติสยามกับทีมราชกรีฑาสโมสรเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 โดยเฉพาะการเชียร์ของผู้ดีสมัยนั้นที่เป็นไปอย่างสุภาพ เสียงคนดูตบมือ การแกว่งหมวก และผ้าเช็ดหน้าที่โยนแสดงความยินดีรอบสนาม การเล่นเกมชั้นมิต

ในยุครัชกาลที่ 6 ฟุตบอลยังกลายเป็นสื่อกลางในการบ่มเพาะสอนใจผู้ดูให้มีความเป็นสุภาพบุรุษที่มีน้ำใจนักกีฬาด้วย เช่น ในกรณีการแข่งขันฟุตบอลโรงเรียนระหว่างโรงเรียนปทุมคงคากับอุดม มีรายงานถึงความประพฤติของผู้ชมที่ไม่สุภาพ กล่าวคือ

ในการเล่นคราวนี้ เรียบร้อยดีกันทั้งสองฝ่าย... แต่น่าตลกคนดูอยู่บ้าง ที่ออกเสียงปลาดอาจชวนให้คนเล่นปั่นเพื่อนได้ ผู้จดยานนี้ขอเตือนว่า พวกเราที่อยู่นอกวง ควรรักษาการियाให้ดี ถึงไม่ใช่ผู้เล่นก็เล่นก็เป็นผู้เล่นดู ควรทำใจให้เป็นนักเลงจริงสักหน่อย ร่าเริง ชมเวลาที่เขาเตะลูกเก่ง ๆ น่าดูก็ควรอยู่ แต่ร่าเริงหัวเราะเยาะเวลาเขาโดนกันล้มไม่เข้าที่ ไม่ใช่ผู้เล่นเป็นแน่

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2519 อ้างถึงในกนกทวี เกิดแก้ว, 2531: 30)

นอกจากนั้นยังปรากฏว่ามีบทความเรื่องจรรยาผู้เล่นและผู้ดูฟุตบอลของ “ครูทอง” ซึ่งเป็นนามปากกาของเจ้าคุณพระยาโอวาทวรกิจ (เหม ผลพันธุ์) ใน พ.ศ. 2457 ได้สะท้อนให้เห็นว่าการชมฟุตบอลก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการบ่มเพาะความเป็นสุภาพบุรุษนักกีฬาให้กับผู้ชมได้ดังนี้

จะเป็นพวกข้างใดข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้หรือผู้ดูเป็นของกลางจริง ๆ แต่ไม่ควรที่จะมีกริยาวาจาสื่อให้เห็นว่าตนทุจริตประการใดประการหนึ่ง เช่น บอกให้ผู้เล่นโดนผิดกติกา หรือเยาะเย้ยศัตรู ในเวลาล้มหรือเตะผิดหรือแพ้ จะช่วยด้วยการบอกที่ดีหรือท่าทางที่ดี ไม่เป็นการห้ามปราม เช่น บอกให้เตะไกล บอกให้หลบ บอกเตะแรง ให้นำให้ตาได้ การผิดกติกาของการเล่น บางคราวผู้ดูบางคนที่เป็นฝ่ายพวกเล่น มักจะส่งเสริม คนชนิดนี้ได้ชื่อว่า ไม่ใช่ผู้เล่น

(สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2519 อ้างถึงในกนกทวี เกิดแก้ว, 2531: 22)

และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ฟุตบอลเริ่มกลายเป็นเครื่องมือในการพนัน กล่าวคือมีการนำผลแพ้ชนะในการแข่งขันฟุตบอลมาใช้เพื่อการพนันขันต่อ ซึ่งพระองค์ได้ใช้นามแฝงว่า “อัสวพานุ” แสดงความคิดเห็นผ่านทางหน้าหนังสือพิมพ์เพื่อเตือนสติผู้ชมไม่ให้หลงใหลไปกับการพนันชนิดใหม่ดังนี้

ข้าพเจ้าได้เคยนึกเสียใจมานานแล้วที่รู้สึกว่าการพนันดูเป็นของที่เข้าเลือดชาวไทยเราเสียจริง ๆ จนน่าอนาถใจ... เมื่อเริ่มมีการเล่นฟุตบอลสำหรับรางวัลถ้วยทองข้าพเจ้าหวังอยู่ว่าจะได้เห็นการเล่นอย่างสนุกเกิดขึ้นในเมืองไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งจะไม่มีการพนัน พร้อมด้วยผลร้ายต่าง

ๆ แห่งการพนัน...แต่ครั้งเมื่อเริ่มเล่นไปได้หน่อยก็มีข่าวกระทบหูข้าพเจ้ามากขึ้นทุกที ว่ามีการพนันต่อรองกันอย่างมาก ๆ เช่น มีราย 1 แห่ง พนันเอาเบียร์ 1 ขวดต่อ 10 หีบ ว่าพวกนักเรียนนายเรือจะชนะครั้งนี้เป็นต้น เมื่อพนันอย่างรุนแรงเช่นนี้ก็ไม่เป็นการอศจรรยอันใด ที่ผู้แพ้พนันจะต้องโกรธเคือง จนล้มความเปนนักเลงกรีทาและสมบัติผู้ดี!... เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าหวังใจว่า บรรดาคนไทยที่ชอบดูฟุตบอลในเชิงนักเลงกรีทาแท้ๆ จะช่วยเปล่งเสียงให้ดังพร้อมกัน ดีเถียนคนที่จะมาเอาสนามฟุตบอลเป็นบ่อนหรือที่ชุมนุมชองจรจัดและนักเลงหัวไม้ ถ้าไม่ตัดรอนเสียแต่เดี๋ยวนี้ ในไม่ช้าจะไม่ได้ดูฟุตบอลดีจริง ๆ

(สจข. ร. 6 น. 20. 18/45 “ระวังผีพนันจะสิงคนดู”)

หลักฐานประวัติศาสตร์ระบุว่า เมื่อ พ.ศ. 2468 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกสมาพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมสหพันธ์ฟุตบอลของทุกๆ ประเทศทั่วโลก หลังจากนั้นสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ (กติกา) หลายครั้ง เช่น พ.ศ. 2471 พ.ศ. 2493 พ.ศ. 2499 พ.ศ. 2512 (พงศธร เพิ่มพานิช, 2552: 8)

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อปี พ.ศ. 2499 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยต้องจัดการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับเป็นครั้งที่ 3 และเรียกว่าข้อบังคับลักษณะปกครองของสมาคม และเปลี่ยนแปลงชื่อสมาคมเสียใหม่เป็น “สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์” ในปีเดียวกันนี้ทางสมาคมฟุตบอลฯ ได้ส่งทีมฟุตบอลชาติไทยเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ครั้งที่ 16 ที่ประเทศออสเตรเลีย นับเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีสิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขัน จากนั้น พ.ศ. 2500 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นหนึ่งในภาคีสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (Asian Football Confederation / A.F.C.)

ซึ่งในยุคนี้เห็นได้ว่าอำนาจในการกำหนดกติกาและการแข่งขันที่จากเดิมในยุคที่แล้วอยู่ในมือของชนชั้นสูงและกลางได้คลี่คลายสู่ชนชั้นกลางอย่างเต็มตัว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือฟุตบอลเป็นพื้นที่ในการต่อสู้ทางชนชั้น

สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยจึงเป็นผู้นำในการกำหนดกติกาและการแข่งขันที่ใช้ในประเทศไทยซึ่งกฎกติกาการแข่งขันจะเป็นไปตามมาตรฐานของสมาพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ (FIFA) และสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (AFC) เป็นหลัก

ทั้งนี้สมาคมฟุตบอลนานาชาติ ได้มีการปรับปรุงกติกาเป็นระยะให้เหมาะสมกับกาลสมัยเสมอ เช่น การทำฟาวล์ การล้ำหน้า การเพิ่มกรรมการผู้ตัดสิน ฯลฯ ส่วนหนึ่งเป็นการทำให้เกมมีความยุติธรรมและความสนุกสนานมากขึ้น แต่ที่สำคัญในบางกติกาที่เปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกมฟุตบอลมีจุดสิ้นสุด เพื่อสร้างความตื่นเต้นเร้าใจให้กับผู้ดู เช่น การต่อเวลา การยิงลูกโทษตัดสิน กฎ “ประตูทอง” (เมื่อหมดเวลาการแข่งขันแล้ว หาก 2 ทีมยังเสมอกัน ก็จะต่อเวลาพิเศษ 30 นาที หากทีมใดทำประตูได้ในช่วงเวลาพิเศษนี้ก่อนจะเป็นฝ่ายชนะและเกมจะสิ้นสุดลงทันที โดยไม่ต้องรอจนครบ 30 นาที) ผลจากการที่ฟุตบอลได้กลายเป็นอุตสาหกรรมกีฬาระดับโลก และเป็นธุรกิจความบันเทิงที่มีมูลค่ามหาศาลในทุกวันนี้ การปรับกติกาเหล่านี้ส่วนหนึ่งก็เพื่อต่อธุรกิจฟุตบอลด้วย เช่น กติกาที่ไม่ให้ผู้รักษาประตูถือลูกเกิน 6 วินาที

ใน พ.ศ. 2491 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ได้เริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอลด้วยใหญ่และด้วยน้อยอีกครั้ง ภายหลังที่หยุดไปในช่วง พ.ศ. 2475-2490 และได้ส่งทีมเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาระดับโลกอย่างเช่น กีฬาโอลิมปิก ระดับทวีป เช่น เอเชียเกมส์ อีกตลอดจนส่งทีมเข้าร่วมในการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย เช่น กีฬาแหลมทอง ฟุตบอลเยาวชนชิงชนะเลิศแห่งเอเชีย เป็นต้น

ในช่วง พ.ศ. 2505 - 2525 ยุคนี้ฟุตบอลในประเทศไทยได้มีการพัฒนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ได้มีการจัดและดำเนินการแข่งขันฟุตบอลในประเทศไทยตามอย่างสากลยิ่งขึ้น โดยได้จัดการแข่งขันโดยแบ่งเป็นประเภท หรือที่เรียกว่า “ดิวิชั่น” เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ คือ จัดเป็นประเภทถ้วยพระราชทาน ก ข ค และ ง และยังจัดการแข่งขันประเภทอื่น ๆ อีก เช่น ฟุตบอลเยาวชน ฟุตบอลเอฟ.เอ.คัพ ฟุตบอลควีนส์คัพ และฟุตบอลคิงส์คัพ เป็นต้น ฯลฯ นอกจากนี้ ยังได้จัดการแข่งขันและส่งทีมเข้าร่วมแข่งขันกับทีมนานาชาติมากมาย

นอกจากนั้นกรมพลศึกษาและเทศบาลนครกรุงเทพ ก็ยังจัดและดำเนินการแข่งขันเป็นประจำทุกปี ที่น่าสนใจคือ กรมพลศึกษาร่วมกับภาคเอกชน (บริษัทโคคาโคล่า เอ็กซ์สปอร์ต) ได้จัดการแข่งขันฟุตบอลเยาวชนอายุไม่เกิน 16 ปี ใน พ.ศ. 2524 อีกทั้งในส่วนของเทศบาลนครกรุงเทพยังได้มีการเพิ่มประเภทให้มากขึ้น นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานอื่นๆ เช่น กองทัพอากาศ ได้เริ่มมีการจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2514 กลุ่มโรงเรียนฟุตบอลจตุรมิตรสามัคคี ที่เริ่มใน พ.ศ. 2507 องค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทย (การกีฬาแห่งประเทศไทย) ได้มีการจัดการแข่งขันฟุตบอลในกีฬาแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้น ซึ่งองค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทยได้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2507 และมีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมและเผยแพร่กีฬา

สำหรับประชาชนทั่วประเทศ อีกทั้งได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ทำหน้าที่ในการจัดสรรงบประมาณในการอุดหนุนสมาคมกีฬาต่างๆ รวมทั้งสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยแทนกรมพลศึกษาด้วย

พ.ศ. 2418 ได้เริ่มมีการแข่งขันฟุตบอลหญิงในระดับเอเชียขึ้น ซึ่งประเทศไทยก็ส่งทีมเข้าร่วมด้วย หลังจากนั้นเพียงไม่นานก็มีการจัดการแข่งขันฟุตบอลหญิงอาเซียนขึ้นใน พ.ศ. 2523 ซึ่งประเทศไทยรับหน้าที่เป็นเจ้าภาพในการแข่งขัน

ทั้งนี้สุพจน์ ไชยรงค์ (2528: 3-4) ระบุว่า อันที่จริงฟุตบอลหญิงของไทยมีมานานแล้ว ซึ่งเดิมการแข่งขันฟุตบอลหญิงจะเป็นเพียงคู่ประกอบรายการฟุตบอลการกุศลหรือฟุตบอลนัดพิเศษต่าง ๆ โดยเริ่มจากนักศึกษานักเรียนวิทยาลัยพลศึกษาและทหารอากาศ จากนั้นจึงได้เริ่มก่อตั้งชมรมฟุตบอลหญิงขึ้นใน พ.ศ. 2514 มีคณะกรรมการคอยควบคุมดูแล ในการแข่งขันจะใช้กติกาตามแบบมาตรฐานสากล ซึ่งแตกต่างกับกติกาของผู้ชายเพียงเล็กน้อย ตรงที่ใช้เวลาในการแข่งขันครั้งละ 30 นาที พัก 5 นาที สำหรับวัตถุประสงค์ของชมรมฟุตบอลหญิงก็คือ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่กีฬาฟุตบอลหญิงให้กว้างขวางขึ้น และเพื่อส่งเสริมความสามัคคีระหว่างสมาชิกและวงการกีฬาทั่วไป รวมทั้งเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับสมาคมกีฬาฟุตบอลหญิงนานาชาติ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นยุครุ่งเรืองของกีฬาฟุตบอลในประเทศไทย มีการจัดการแข่งขันฟุตบอลรายการต่าง ๆ หลายรายการ ทั้งที่เป็นรายการที่เคยมีการจัดเป็นประจำปีและรายการใหม่ ๆ ซึ่งนอกจากสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ กรมพลศึกษา เทศบาลนครกรุงเทพเป็นผู้จัดแล้ว ในยุคนี้ได้มีหน่วยงานอื่นๆ เข้ามามีบทบาทในการจัดการแข่งขันอีกหลายรายการที่ได้รับความนิยมจากนักฟุตบอลและประชาชน ทำให้กีฬาฟุตบอลในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักฟุตบอลในสโมสรต่างๆ มีรายการแข่งขันมากขึ้นและมีการแข่งขันตลอดปี ยิ่งไปกว่านั้นยังมีรายได้จากรางวัลในการแข่งขันมากขึ้นด้วย ซึ่งบางรายการมีรางวัลนับล้านบาท ทำให้สมาคมฟุตบอล และสโมสรต่างๆ มีความต้องการจะพัฒนาการกีฬาฟุตบอลในประเทศไทยให้ไปสู่ฟุตบอลอาชีพ เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ที่มีการพัฒนางานฟุตบอลภายในประเทศของตนด้วยการได้จัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพขึ้น เห็นได้จากในยุคอดีตที่รางวัลของนักฟุตบอลจะเป็นเพียงวัตถุสิ่งของ เช่น โล่หรือถ้วยรางวัล เหรียญรางวัล หมวก เป็นต้น แต่ในวันนี้ฟุตบอลได้ถูกเข้ารหัสว่าเป็นกีฬาที่มีการแข่งขันเพื่อชิง “เงิน” รางวัลแล้ว

พ.ศ. 2526 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ร่วมกับชมรมฟุตบอลจังหวัดต่างๆ จัดให้มีการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์คัพขึ้นเป็นครั้งแรก (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น การแข่งขันฟุตบอลยามาฮ่าไทยแลนด์ คัพ ในการแข่งขันครั้งที่ 4) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กีฬาฟุตบอลได้มีการกระจายและแพร่หลายไปสู่ต่างจังหวัดมากยิ่งขึ้น การแข่งขันแบ่งออกเป็น 5 ภาค โดยให้แต่ละภาคจัดแข่งขันเพื่อหาทีมชนะเลิศประจำภาคก่อน จากนั้นจึงจะได้มีการแข่งขันชิงชนะเลิศอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2527 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ได้จัดการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ชอคเกอร์ลีกเป็นครั้งแรก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะพัฒนาการจัดการแข่งขันในรูปแบบลีก และพัฒนามาตรฐานกีฬาฟุตบอลในประเทศไทย ซึ่งการแข่งขันฟุตบอลรายการนี้ มีรูปแบบการจัดการแข่งขันเหมือนกับฟุตบอลอาชีพในประเทศอังกฤษ คือ การแข่งขันในลักษณะเหย้า-เยือน และเก็บคะแนนสะสม และทีมใช้สนามของตนจัดการแข่งขันเมื่อเป็นทีมเหย้า แต่ในประเทศไทยมีการปรับรูปแบบการแข่งขันคือ สำหรับทีมที่อยู่กรุงเทพฯ จะใช้สนามกลางในการแข่งขัน อีกทั้งเมื่อแข่งขันจนครบแล้วให้นำทีมที่ได้คะแนนสูงสุด 1-4 มาแข่งขันในรอบรองเพื่อหาคู่ชิงชนะเลิศอีกครั้ง แต่การแข่งขันฟุตบอลรายการนี้มีการจัดเพียง 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2527 และ พ.ศ. 2528 แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้จัดอีก เนื่องจากประสบปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณในการจัดดำเนินการ การเลื่อนการแข่งขัน อีกทั้งปัญหาบางทีมไม่ยอมเป็นทีมเหย้า เนื่องจากทีมของตนเองจะต้องใช้งบประมาณในการจัดค่อนข้างสูงและทีมของตนไม่สามารถจะเข้ารอบไปแข่งขันในรอบรองชนะเลิศได้ เป็นต้น นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2528 การกีฬาแห่งประเทศไทย ได้เริ่มจัดการแข่งขันกีฬาเยาวชนแห่งชาติขึ้น โดยมีฟุตบอลเป็นหนึ่งในกีฬาที่บรรจุในการแข่งขัน พ.ศ. 2530 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ร่วมกับบริษัทโตโยต้ามอเตอร์ประเทศไทย จำกัด ไททศน์สีกองทัพบกช่อง 7 และบริษัทเดนซีแห่งประเทศไทย จำกัด ได้จัดการแข่งขันฟุตบอลโตโยต้าคัพขึ้น ซึ่งเป็นการแข่งขันฟุตบอลรายการหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก แต่การแข่งขันฟุตบอลรายการนี้ได้จัดจนถึงปี พ.ศ. 2536 จึงมิได้มีการแข่งขันอีก ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละปีสมาคมฯ มีการแข่งฟุตบอลหลายรายการ ทำให้ฟุตบอลรายการนี้งดจัดการแข่งขันไปในที่สุด นอกจากนั้นก็มีการแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (ม.ว.ก. คัพ) การแข่งขันฟุตบอลมหาวิทยาลัย ชอคเกอร์ ลีก (ต่อมาครั้งที่สองได้เปลี่ยนชื่อเป็น การแข่งขันฟุตบอลมหาวิทยาลัยแทน เป็นต้น

เห็นได้ว่า การพัฒนากีฬาฟุตบอลในช่วงนี้มีก้าวหน้าไปอย่างมาก แม้อาจมีปัญหาระบบงบประมาณ ค่าใช้จ่ายและเงินรางวัลอยู่บ้างก็ตาม อย่างไรก็ตาม ใ้การกีฬาได้มีการจัดการแข่งขันฟุตบอลหลายรายการ ทั้งเป็นรายการที่สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดเอง บางรายการก็ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการจัด และ

บางรายการหน่วยงานอื่น ๆ ทำหน้าที่เป็นผู้จัดและดำเนินการเอง อีกทั้งรายการฟุตบอลในขณะนี้ก็มีเงินรางวัลจำนวนมากเป็นสิ่งจูงใจในการแข่งขัน ทำให้สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ สโมสรต่าง ๆ มีความต้องการที่จะพัฒนากีฬาฟุตบอลในประเทศให้มีมาตรฐานตามรูปแบบฟุตบอลอาชีพเฉกเช่นประเทศอื่น ๆ

ในปี พ.ศ. 2534 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ร่วมกับภาคเอกชนได้จัดดำเนินการแข่งขันฟุตบอลกึ่งอาชีพขึ้นเป็นครั้งแรก ที่มีชื่อว่า “การแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์เซมิโพรลีก” มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะยกระดับมาตรฐานกีฬาฟุตบอลในประเทศไทย อีกทั้งเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนากีฬาฟุตบอลไปสู่กีฬาอาชีพของประเทศ ทั้งนี้เป็นการสอดคล้องกับแผนพัฒนากีฬาแห่งชาติฉบับที่ 1 ซึ่งจัดทำโดยการกีฬาแห่งประเทศไทยได้จัดทำขึ้น และทางคณะรัฐมนตรีได้ประกาศใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 ซึ่งมุ่งจะพัฒนาการกีฬาของประเทศ ตั้งแต่การพัฒนากีฬาขั้นพื้นฐานจนได้มีการพัฒนาไปสู่การเป็นกีฬาอาชีพ อีกทั้งเห็นว่าการจัดฟุตบอลอาชีพนั้นยังจะมีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับวงการฟุตบอลสมัครเล่นเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะฟุตบอลอาชีพมีการเล่นที่สวยงาม และชัยชนะหมายถึงรายได้ของสโมสรและนักกีฬาที่ดีขึ้น ดังนั้นผู้เล่น ผู้ฝึกสอน ผู้จัดการทีม และสโมสร จะต้องร่วมมือกันอย่างเต็มที่ จึงทำให้มาตรฐานการเล่นฟุตบอลดีขึ้นอย่างรวดเร็ว และผลของการพัฒนานี้ก็จะทำให้ผู้ที่ชม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักฟุตบอลสมัครเล่นได้มีโอกาสเห็นการเล่นของผู้เล่นและทีมดี ๆ อยู่เสมอ อีกทั้งได้รับความรู้และประสบการณ์มากขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2536-2538 ทางสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย มิได้มีการจัดและดำเนินการแข่งขันฟุตบอลในลักษณะที่เรียกว่า “ฟุตบอลอาชีพ” เนื่องจากการจัดและดำเนินการแข่งขันฟุตบอลในลักษณะนี้ จะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก และการจัดการแข่งขันในครั้ง (ครั้งที่ 2) ก่อนประสบกับปัญหาด้านงบประมาณเป็นอย่างมาก และประชาชนยังให้ความสนใจน้อย ประกอบกับมีโปรแกรมการแข่งขันฟุตบอลรายการอื่น ๆ อีกมาก เช่น ฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทาน ประเภท ก, ข, ค, ง รายการไทยแลนด์คัพ รายการโตโยต้าคัพ รายการ ม.ว.ก. คัพ เป็นต้น ซึ่งมีการแข่งขันตลอดทั้งปี จนทำให้บางรายการต้องงดจัดไป หรือถ้าบางรายการยังมีการแข่งขันอยู่ก็จะแข่งขันในช่วงระยะเวลาที่ติด ๆ กันมาก ทำให้ส่งผลต่อการพัฒนากีฬาฟุตบอลในประเทศเป็นอย่างมาก

(สิทธิ รัตนราช, 2540: 216) และต่อมาในปี พ.ศ. 2539 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้จัดและดำเนินการแข่งขันฟุตบอลอาชีพขึ้นในประเทศไทย (สิทธิ รัตนราช, 2540: 120-121, 213-218)

การจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในครั้งนี้ใช้ชื่อว่า “การแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ลีก พ.ศ. 2539” หรือ “จอห์นนี่ วอล์กเกอร์ ไทยแลนด์ลีก” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชน คือ ริชมอนด์ และไอ.จี.เอ็ม โดยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในการจัดการแข่งขันฟุตบอลระดับอาชีพเข้ามาช่วย ในการจัดการแข่งขันมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและยกระดับสโมสร ผู้ฝึกสอน และนักฟุตบอลให้ขึ้นสู่ระดับฟุตบอลลีก เพื่อพัฒนามาตรฐานการจัดการแข่งขันฟุตบอลของประเทศไทย ให้สามารถเทียบเคียงนานาชาติอารยะประเทศ เพื่อสร้างความศรัทธาของผู้ชม และผู้สนับสนุนกีฬาฟุตบอลให้มีความรักและนิยมมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างโอกาสให้นักฟุตบอล ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาทักษะของนักฟุตบอล การแข่งขันครั้งนี้ ประกอบด้วยสโมสรในระดับถ้วยพระราชทานประเภท ก 18 สโมสร ใช้รูปแบบการแข่งขันในแบบเหย้า-เยือน พบกันหมด 18 ทีม เพื่อเก็บคะแนนสะสม ชนะได้ 3 คะแนน เสมอได้ 1 คะแนน แพ้ไม่มีคะแนน ทีมที่ได้คะแนนรวมได้อันดับ 1-4 ได้เข้าไปแข่งขันในรอบรองชนะเลิศ และหาผู้ชนะเข้าไปแข่งขันในรอบชิงชนะเลิศ สำหรับผู้เล่น สมาคมฟุตบอล ไม่ได้มีการจดทะเบียนเหมือนอย่างการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกที่เคยมีมา ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันทางสมาพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ ได้ให้สิทธิแก่นักฟุตบอลอาชีพได้เล่นฟุตบอลรายการต่าง ๆ ที่สมาพันธ์ฟุตบอลนานาชาติจัดขึ้นได้ นอกจากนั้นการแข่งขันครั้งนี้สโมสรต่างๆ สามารถจัดหาผู้เล่นต่างชาติเข้าร่วมทีมเพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจแก่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น และเป็นการพัฒนามาตรฐานการเล่นของนักฟุตบอลไทยไปในตัว อย่างไรก็ตามก็ยังกำหนดว่าแต่ละสโมสรจะมีผู้เล่นต่างชาติได้ไม่เกิน 10 คน ซึ่งสามารถลงสนามได้ไม่เกิน 5 คน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้นักฟุตบอลไทยได้ร่วมทีมในการแข่งขัน

จากพัฒนาการฟุตบอลในสังคมไทย สำหรับสถานที่ที่ใช้ในการเล่นฟุตบอลสมัยแรกเริ่มแต่ครั้งอดีตกาลนี้คือในพระราชวัง สนามหลวง ต่อมาปรากฏว่ามีการเล่นฟุตบอลกันในสนามหลายแห่ง เช่น สนามของโรงเรียน สนามราชกรีฑาสโมสร เป็นต้น จนทุกวันนี้สามารถพบเห็นสนามฟุตบอลได้มากมาย เช่น สนามศุภชลาศัย สนามราชมั่งคั่งกีฬาสถาน สนามของสโมสรฟุตบอล ฯลฯ

ปัจจุบันสนามฟุตบอลมีความหมายอย่างเป็นทางการคือ บริเวณที่ใช้การเล่นฟุตบอล ซึ่งเป็นสนามรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความยาว 100 – 130 หลา และมีความกว้าง 50 -100 หลา สำหรับการแข่งขันระดับประเทศกำหนดไว้ว่า ขนาดสนามจะต้องมีความยาว 100 - 110 หลา กว้าง 70 - 80 หลา แต่จะด้วยกรณีใดก็

ตาม ความยาวทางด้านยาวของสนามจะต้องยาวกว่าความยาวของทางด้านกว้างเสมอ (ฟุตบอล, 2545: 21) พื้นสนามเป็นหญ้า โดยบนสนามจะมีเส้นสีขาวแสดงถึงขอบเขตของสนาม โดยเส้นสีเขียวรอบนอกจะเป็นเส้นขอบสนาม วงกลมตรงกลางสนามจะเป็นจุดเริ่มต้นของการแข่งขัน ลูกฟุตบอลจะถูกวางไว้ตรงจุดศูนย์กลางของวงกลม สำหรับกรอบสี่เหลี่ยมที่อยู่ปลายทั้งสองข้างของสนามคือ กรอบเขตโทษ และจะมีจุดโทษอยู่ภายในสำหรับวางตำแหน่งของลูกฟุตบอลในการยิงลูกโทษ

ในการแข่งขันฟุตบอลระดับอาชีพนั้น สโมสรฟุตบอลจะต้องมีสนามเป็นของตัวเอง มีสนามแข่งขันที่ได้มาตรฐาน ตามกติกาและข้อบังคับของฝ่ายจัดการแข่งขันไว้เป็นทีมเหย้า มีสนามสำหรับทำการฝึกซ้อม ที่ตั้งของสนามควรอยู่ในทำเลที่สะดวกแก่การเดินทาง มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น พื้นที่จอดรถ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอ นอกจากนี้สโมสรยังต้องมีอาคารสถานที่สำหรับเป็นศูนย์รวมในการพบปะสังสรรค์ของสมาชิกและประชาชนในชุมชน สโมสรฟุตบอลอาชีพต้องมีศูนย์กีฬา (academy) สำหรับส่งเสริมและพัฒนาทักษะกีฬาให้กับเยาวชนเพื่อสร้างนักกีฬารุ่นใหม่ๆ ขึ้นมาทดแทนนักฟุตบอลที่มีอยู่ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีมีมาตรฐานเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้สมาชิกเกิดความรัก ความผูกพัน มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสโมสร สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนากีฬาฟุตบอลไปสู่ความเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง (พงศธร เพิ่มพานิช, 2552: 70)

หากสนามไม่ได้มาตรฐานก็จะไม่ถูกเลือกใช้อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะการแข่งขันระดับประเทศอย่างไทยลีก และถ้าต้องการไปแข่ง ACL ที่เป็นถ้วยใหญ่ที่สุดในทวีปเอเชีย ก็ต้องทำให้มีสนามระดับ A-Class ในประเทศ 4 สนาม เพื่อใช้ในการแข่งขัน ACL สนามขนาดสากลยาว 105-110 เมตร (115.5-120 หลา) กว้าง 64-75 เมตร (74.8-77 หลา) มีระบบระบายป้องกันน้ำท่วม พื้นผิวเป็นหญ้าธรรมชาติหรือหญ้าเทียมก็ได้แต่ต้องเป็นสีเขียว มีพื้นที่วอร์มอัฟสำหรับนักกีฬาตัวสำรอง ไฟสนามต้องสว่างด้วยแสงไม่ต่ำกว่า 1,200 ลักซ์ มีจอแสดงผล ห้องแต่งตัวนักกีฬา ห้องแต่งตัวกรรมการ ห้องพยาบาล และสนามต้องจุคนดูได้ไม่น้อยกว่า 3,000 คน มีห้องพิเศษสำหรับผู้ชมไม่ต่ำกว่า 50 ที่นั่ง (VIP Box) และที่นั่งสำหรับสื่อมวลชน เป็นต้น (a day 2553: 75)

4.2 บทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทย

กลุ่มแฟนฟุตบอลนั้นมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และความเจริญก้าวหน้าของทีมฟุตบอลแต่ละทีมเป็นอย่างมาก ดังที่มีคำกล่าวเปรียบเทียบกับว่า "แฟนบอลคือผู้เล่นคนที่ 12" ของทีมเลยทีเดียว และในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทีมฟุตบอลทุกทีมก็ได้พิสูจน์ให้เห็นความสำคัญดังกล่าวของแฟนบอลมาแล้วว่า ไม่มีทีมฟุตบอลใดจะแข็งแกร่งไปได้หากปราศจากการสนับสนุนของแฟนบอลทั้งพลังเชียร์และเงินสนับสนุน ข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้สถานะของแฟนบอลกลายเป็นส่วนเลี้ยวหนึ่งหรือองค์ประกอบหนึ่งอันจะขาดเสียมิได้ของกีฬาฟุตบอล

ในเวลา 100 ปีเศษ ของวัฒนธรรมฟุตบอลกีฬาฟุตบอลหรือชาวสยามมักเรียกกันติดปากว่า "หมากเตะ" ที่เข้ามาสู่สังคมไทยในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) จะเห็นได้ถึงพัฒนาการของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในมิติของการชมและเชียร์กีฬาฟุตบอลในหลายประการ (ดูงานของเนตรนภา ประกอบกิจ, 2545 เพิ่มเติม)

กลุ่มผู้ชมหรือบรรดาแฟนกีฬาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกีฬาฟุตบอลรวมทั้งกีฬาอื่น ๆ สโมสรหรือนักกีฬาต่างก็ต้องการเสียงเชียร์และแรงใจที่ผู้ชมในเกมการแข่งขันที่ไม่ว่าผลแข่งขันนั้นจะแพ้หรือชนะก็ตามที่

ทุกวันนี้ผู้ชมฟุตบอลมีจำนวนมากมายทั่วประเทศ มีสถิติระบุว่าคนไทยชอบดูกีฬาฟุตบอลเป็นอันดับหนึ่ง ในขณะที่ฟุตบอลต่างประเทศได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ฟุตบอลภายในประเทศกลับได้รับความสนใจน้อยลง โดยข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของสถาบันราชภัฏสวนดุสิตที่เปรียบเทียบฟุตบอลลีกไทยกับฟุตบอลลีกต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2546 สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างชอบฟุตบอลลีกต่างประเทศถึงร้อยละ 82.58 โดยมีเหตุผลว่า สนุกกว่า มั่นกว่า คุ้มค่า มาตรฐานการเล่นดี มีชื่อเสียง ฯลฯ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ชอบฟุตบอลลีกไทยมีเพียงร้อยละ 9.79 โดยมีเหตุผลว่า ให้กำลังใจคนไทยด้วยกัน อยากให้ฟุตบอลไทยสามารถพัฒนาให้แข่งขันกับต่างประเทศได้ เป็นคนไทยต้องเชียร์ทีมไทย เป็นต้น หรือแม้แต่ฟุตบอลรายการคิงส์คัพ ที่ถือว่าเป็นรายการฟุตบอลที่มีผู้ติดตามมากที่สุดก็ยังได้รับความสนใจน้อยลง (พิเชญ สุ่มประดิษฐ์, 2549: 8 - 9)

ภายหลังจากฟุตบอลอาชีพของไทยได้ถือกำเนิดขึ้น ก็ประสบกับปัญหาล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการแข่งขันที่ซ้ำซ้อน ปัญหาความสามารถของนักเตะ เป็นต้น จนกระทั่ง พ.ศ.

2551 -2552 ที่ฟุตบอลระดับอาชีพของไทยจะรุ่งเรืองมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ได้มีการให้ภาพฟุตบอลอาชีพของประเทศไทยที่ผ่านมาว่า

“ไทยลีก เริ่มต้นฤดูกาลแรกเมื่อ พ.ศ. 2539 เพื่อเป็นถ้วยสูงสุดของระดับสโมสรไทยแทนที่ถ้วยพระราชทานประเภท ก นานนับทศวรรษที่เงียบเหงา คนร่างอ้วนจันทน์รูปแบบการจัดการไม่มีคุณภาพ สภาพเกมไม่น่าดู นับเป็นลีกฟุตบอลป่วยขั้นโคม่าในห้องอนาถาไร้การเหลียวแล บอลไทยกลายเป็นค่านาเบื้อ ที่ใครได้ยินเป็นต้องส่ายหัว เด็กคนไหนอยากเป็นนักฟุตบอลอาชีพในไทย นับว่าเป็นเด็กช่างจินตนาการ มีความใฝ่ฝันระดับแฟนตาซี ในนาที่ที่ไม่มีใครรู้จักคิด ฟุตบอลไทยฟรีเมียร์ลีกถูกปลูกอย่างเต็มตา ภาพอ้วนจันทน์เต็มไปด้วยสีสันจากคนดูนับหมื่น บรรยากาศเชียร์โอาจจริงโอาจจัง การเข้ามาของนักเตะต่างชาติ และเกิดคำว่า นักฟุตบอลอาชีพ ความสนใจของสื่อที่แสดงออกบนเนื้อที่โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ความคืบหน้าที่สามารถติดตามได้อย่างไม่ยากเย็น และเป็นหนึ่งในเรื่องทอล์ก ออฟ เดอะ ไทยตลอดช่วงปีที่ผ่านมา – บอลไทยเนี่ยนะ!”

(a day เดือนพฤษภาคม, 2553: 70)

ในการแข่งขันฟุตบอลระดับอาชีพ องค์กรหรือบริษัทฟุตบอลอาชีพจะต้องมีรายได้สำหรับใช้ดำเนินการจัดการแข่งขัน แหล่งรายได้จะต้องมีภาคเอกชนให้การสนับสนุนในรูปแบบของการอุปถัมภ์ (sponsor) หรือจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ได้รับการสนับสนุนจากสหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ หน่วยงานภาครัฐบาล เป็นต้น สำหรับสโมสรฟุตบอลอาชีพก็จำเป็นต้องมีรายได้ในการบริหารจัดการเช่นกัน รายได้ของสโมสรสามารถหาได้จากการจำหน่ายบัตรเข้าชม การขายของที่ระลึกของสโมสร การซื้อขายตัวนักฟุตบอล การขายหุ้น การสนับสนุนของสินค้าและบริการต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากการใช้ชื่อสินค้ามาเป็นชื่อของการแข่งขันแล้ว สินค้าและบริการต่างๆ ยังเข้ามาเป็นสปอนเซอร์สนับสนุนการแข่งขันฟุตบอลในส่วนอื่น ๆ อีกเช่น ป้ายโฆษณาที่ขอบสนาม บนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายชุดแข่งขัน ชื่อสนามแข่งขัน (เช่น ยามาฮ่า สเตเดียม) หรือแม้กระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อสโมสร (เช่น เอสซีจี สมุทรสงคราม, อินทรีเพื่อนตำรวจ, ศรีราชา ชูชุกี เอฟซี เป็นต้น)

นับวันกลุ่มธุรกิจจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในวัฒนธรรมฟุตบอล โดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น สยามสปอร์ต วัฏจักร เคเบิลทีวี ฯลฯ ที่มีการดำเนินธุรกิจกีฬาอย่างเต็มที่ กลุ่มธุรกิจสื่อเหล่านี้เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีส่วนผลักดันฟุตบอลอาชีพของไทยให้กลายเป็นอุตสาหกรรมหรือธุรกิจความบันเทิงขนาดใหญ่

หลังจากนั้น ก็เริ่มมีกลุ่มนักการเมืองที่เข้ามามีบทบาทในวงการฟุตบอลมากขึ้นโดยได้เข้ามาเป็นเบื้องหลังสโมสรฟุตบอลไทยทั้งในระดับพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 เช่น นายเนวิน ชิดชอบกับสโมสรบุรีรัมย์ เอฟซี ฟีน้องครอบครัวปริศนานันทกุลกับสโมสรอ่างทอง ตระกูลศิลปอาชากับสุพรรณบุรี เอฟซี ฯลฯ

“เริ่มต้นจากผม (ภราดร ปริศนานันทกุล ส.ส. อ่างทอง เขต 2) และแชมป์ (กรวิทย์ ปริศนานันทกุล) บ้าบอล คนอ่างทองก็เรียกร็องเยอะ อยากจะเห็นว่าอ่างทองบ้านเรา ควรจะมีทีมเชียร์ของจังหวัดเรา ก็เลยคิดว่า ทำสักที ลองดู ปีที่แล้วเลยเริ่ม แต่ไม่ประสบความสำเร็จ...อยากจะให้เด็กที่มีฝีมือ มีที่ทางให้เขาเล่น คนชอบฟุตบอลเยอะ...” (กรุงเทพธุรกิจ ปีที่ 24 ฉบับที่ 8179 13 กุมภาพันธ์, 2554: 2)

จากจุดเปลี่ยนแปลงวงการฟุตบอลอาชีพของไทยดังที่กล่าวมาแล้ว ส่งผลให้มียอดผู้ชมในสนามของรายการไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกประจำปี 2552 เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด เช่น จำนวนผู้ชมระหว่างทีมเมืองทองยูไนเต็ดกับทีมชลบุรี มีถึง 20,000 คน มีข้อมูลสถิติของฟุตบอลไทยรายการอาชีพที่น่าสนใจ เช่น นับตั้งแต่การแข่งขัน 2552 เป็นต้นมา มียอดผู้ชมในสนามเฉลี่ยมากกว่าหนึ่งล้านคนต่อฤดูกาล จำนวนผู้ชมในสนามเฉลี่ยต่อนัดเกือบ 5,000 คน และมีรายได้จากค่าบัตรเข้าชมโดยรวมในฤดูกาลแข่งขัน 2555 ประมาณ 119 ล้านบาทเศษ (อาจินต์ อยู่คง, 2556: 174)

เบื้องหลังความสำเร็จของฟุตบอลลีกอาชีพระดับโลกอย่างพรีเมียร์ลีก ของประเทศอังกฤษ นอกจากจะมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในทุกมิติแล้ว การเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของกลุ่มแฟนคลับแต่ละสโมสรก็มีส่วนผลักดันความสำเร็จของพรีเมียร์ลีกอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับ “เจลีก” ฟุตบอลลีกอาชีพของญี่ปุ่น ที่นับว่าเป็นต้นแบบความสำเร็จของฟุตบอลลีกอาชีพในประเศย่านเอเชีย ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากกลุ่มแฟนคลับ (ทิฆัมพร เขี่ยมเรไร, 2554) การสร้างและธำรงรักษากลุ่มแฟนคลับสโมสรฟุตบอลอาชีพ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการผลักดันฟุตบอลลีกอาชีพในต่างประเทศให้ประสบความสำเร็จ

ฟุตบอลลีกของไทยเองก็เตรียมความพร้อมในการวางแนวทางการสร้างลีกอาชีพ โดยไม่มีม็องค์ประกอบสำคัญในการสร้างกลุ่มแฟนคลับเช่นกัน เพราะนับตั้งแต่มีรายการฟุตบอลอาชีพไทยแลนด์ลีกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ก็เพิ่งจะมาประสบความสำเร็จอย่างสูงเป็นครั้งแรกในการปรับปรุงลีกอาชีพครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2549 หรืออีก 10 ปีถัดมา เมื่อเกิดปรากฏการณ์กลุ่มแฟนคลับ “ฉลามชล” ของทีมชลบุรี เอฟซี ที่ติดตามเชียร์ทีมโปรดประจำจังหวัดทุกครั้งที่ยิงแข่งจนแน่นสนาม (กุลวิชัย สำแดงเดช, 2551) จนเกิดกระแสการสร้างกลุ่มแฟนคลับของสโมสรอื่นๆ ตามมา และทำให้ฟุตบอลรายการไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก กลายเป็นลีกอาชีพที่ได้รับการกล่าวขานไปทั่วประเทศ มีการยกระดับปรับปรุงลีกอาชีพและเริ่มเก็บเกี่ยวความสำเร็จอย่างในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามแฟนบอลของแต่ละสโมสรนั้นไม่จำเป็นต้องมีเพียงกลุ่มเดียวเสมอไป แฟนบอลจำนวนหนึ่งที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนหรือ “แฟนคลับ” โดยแฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีการรวมตัวเป็นกลุ่มก่อนอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น แฟนบอลของสโมสรเมืองทองฯ มีอยู่สองกลุ่มหลักคือ กลุ่ม “อุลตรา เมืองทอง” และกลุ่ม “N-zone” โดยกลุ่มอุลตราเมืองทองจะประกอบไปด้วยทั้งเพศหญิงและชาย หลากหลายอายุ มีการแสดงออกที่เป็นระบบระเบียบ เน้นการร้องเพลงเชียร์ตลอดการแข่งขัน อย่างที่พวกเขานิยามหรือเรียกตัวเองว่าเป็น “อารยชนคนเมืองทอง” ซึ่งต่างไปจากกลุ่ม N-zone ที่สมาชิก ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีการส่งเสียงรบกวนฝ่ายตรงข้ามควบคู่ไปกับการร้องเพลงเชียร์ในลักษณะที่ดูดุเดือดมากกว่า หรือในกรณีของแฟนสโมสรการทำเรือฯ ที่มีกลุ่ม “โซนดี” ที่มีลักษณะต่างออกไปจากแฟนทำเรือฯ กลุ่มอื่นๆ ปรากฏขึ้นมา แฟนบอลแต่ละกลุ่มเหล่านี้ล้วนแต่มีลักษณะที่แตกต่างกันไป (ทั้งต่างสโมสรและกระทั่งในสโมสรเดียวกัน) ทั้งในด้านการแสดงออกในสนาม ธรรมเนียมปฏิบัติ เพลงเชียร์ที่ใช้ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม หรือมุมมองที่มีต่อสโมสร การปรากฏขึ้นมาของกลุ่มแฟนต่างๆ ในฐานะ “ชุมชนแฟน” เหล่านี้เป็นสะท้อนให้เห็นว่า การเป็นแฟนบอลนั้นไม่ใช่กิจกรรมที่ตายตัว แต่มีความหลากหลายของความเป็นแฟนที่ไม่จำเป็นจะต้องขึ้นอยู่กับสโมสรเพียงด้านเดียว ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแฟนเองด้วย (อาจินต์ ทองอยู่คง, 2555)

ด้วยการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกที่มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี ทำให้กระแสความนิยมฟุตบอล ไทยกลับมาพุ่งทะยานขึ้นสูงขึ้นอีกครั้ง รวมทั้งความแพร่หลายของแฟนฟุตบอลไทยในโลกของความเป็นจริงได้ปรากฏให้เห็นทั้งในเชิง “ปริมาณ” และในเชิง “คุณภาพ” สำหรับเชิงปริมาณก็เช่น จำนวนแฟนที่มาก

ขึ้น กว้างขวางขึ้นกระจายไปทั่วประเทศ โดยไม่ใช่มีแค่โมสรใหญ่ๆ ในกรุงเทพฯ เท่านั้น มีความหลากหลายขึ้น ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้หญิง หลายหลากอาชีพและระดับการศึกษา ส่วนในเชิงคุณภาพ เช่น ความเข้มข้นในการเรียนรู้ ความฉับแน่นภายในกลุ่ม ความรอบรู้ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

สถิติผู้ชมทั้งหมดไทยลีกส์ 2561

อันดับ	ทีม	รวม	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	เปลี่ยนแปลง
1	บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด	203,374	32,538	7,597	13,558	+4.3%
2	นครราชสีมา มาสด้า	185,813	22,555	3,615	12,388	+69.2%
3	เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด	136,501	12,942	5,452	9,100	+15.0%
4	สุพรรณบุรี	97,656	13,655	2,339	6,531	+22.6%
5	การทำเรือ	76,312	7,960	2,478	5,087	+27.6%
8	ชลบุรี	71,345	8,450	1,845	4,756	+10.5%
7	ราชบุรี มิตรผล	73,134	8,415	3,397	4,876	+36.7%
9	ทูลเกล้าฯ ค็อก ยูไนเต็ด	65,673	15,155	1,278	4,378	+50.5%
6	เชียงใหม่ ยูไนเต็ด	75,778	10,814	2,765	5,052	+44.1%

อันดับ	ทีม	รวม	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	เปลี่ยนแปลง
10	ชัยนาท ฮอรันบิล	60,194	6,092	2,309	4,013	+31.1%
11	ตราด	59,039	4,955	2,541	3,936	+184.2% [†]
12	พีทีที ระยอง	57,159	10,822	2,108	3,811	+99.4% [†]
13	สุโขทัย	56,464	7,995	2,266	3,764	-18.3%
14	พีที ประจวบ	53,747	4,655	2,490	3,583	-6.7%
16	สมุทรปราการ ซิตี้	42,950	4,932	1,429	2,863	+7.9%
15	เชียงใหม่	42,950	12,796	443	3,488	+117.2% [†]
	รวม	1,367,681	32,538	443	5,699	+27.6%

เมื่อโลกแห่งความจริงมีการก่อตัวของกลุ่มแฟนฟุตบอล ในโลกแห่งวิชาการไทยเองก็มีการตอบสนอง จึงเกิดงานศึกษาแฟนฟุตบอลอังกฤษ กลุ่มแฟนคลับเยอรมัน แฟนฟุตบอลไทยอยู่หลายชิ้น แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ในระยะเริ่มแรกของการศึกษานั้น งานศึกษากลุ่มแฟนเหล่านี้ได้ให้คำตอบเกี่ยวกับเป็นแฟนฟุตบอลแล้ว "ได้" อะไร? ในภาพรวมไว้อย่างน่าสนใจหลายประการ เช่น ได้รับความบันเทิง ได้พื้นที่หลบเลี่ยงความน่าเบื่อ

ข้าซาก ได้เลือกตัวตนตามที่ต้องการ ได้เพื่อนและสายสัมพันธ์กับคนแบบเดียวกัน เป็นต้น (ณัฐสุพงษ์ สุขโสต, 2548; กุลวิชญ์ สำแดงเดช, 2551) แต่ไม่มีการตั้งคำถามให้ยาวไกลไปกว่าเมื่อเป็นแฟนฟุตบอลแล้วได้ “ให้” อะไรได้บ้างหรือแสดงบทบาทอะไร? และอย่างไร? ทั้งต่อสโมสร ต่อบริษัทฟุตบอลและต่อสังคมไทยโดยรวม

บทบาทของบรรดาแฟน ๆ มิได้มีอย่างผิวเผิน หากแต่มีหลายบทบาท ด้วยเหตุนี้ในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการสร้างและบริหารจัดการภาพลักษณ์และความหมายของแฟนฟุตบอลและแฟนคลับให้ดีขึ้นนั้น จำเป็นต้องตอบคำถามเบื้องต้นก่อนว่า แฟนฟุตบอลคือใคร และแฟนฟุตบอลสามารถจะทำอะไรได้บ้าง หรือคือคำถามที่ว่าบทบาทต่างๆที่แฟนฟุตบอลมีต่อสังคมไทยคืออะไร

หากตอบคำถามข้างต้นโดยใช้สามัญสำนึก ก็อาจคิดแต่เพียงว่า แฟนฟุตบอลก็คือคนที่มีมานั่งอยู่ในสนามแข่งขันหรือหน้าจอโทรทัศน์ อย่างไรก็ตาม เราก็ไม่ควรจะพูดถึง “แฟนฟุตบอล” แบบเป็นนามธรรมทั่วไป หรือคิดว่า “แฟนฟุตบอลที่ไหนก็เหมือนกัน” หากทว่า เราควรจะมองดูแฟนฟุตบอลอย่างเป็นรูปธรรมจริงๆว่าเป็นแฟนฟุตบอลกลุ่มใด ที่ไหน มีความเข้มข้นของความเป็นแฟนมากน้อยเพียงใด มีการแสดงบทบาทของความเป็นแฟนออกมาอย่างไร ประกอบด้วยเสมอ ซึ่งหากพิจารณาอย่างละเอียดก็อาจจะต้องเปลี่ยนคำตอบที่ได้มาจากสามัญสำนึกเหล่านี้

เมื่อครั้งในอดีตกลุ่มคนดูการละเล่นและการแสดงต่าง ๆ มักจะมารวมตัวกันในสถานที่แห่งเดียวกันในห้วงเวลาเดียวกัน เป็นการรวมตัวที่เกิดขึ้นชั่วขณะหนึ่งที่มีการละเล่นหรือการแสดงเหล่านี้ และเมื่อการแสดงสิ้นสุดลง กลุ่มคนดูจึงเป็นเพียงผู้ดู (spectator) หรือเป็นฝ่ายรับรู้ (receiver) สิ่งที่น่าสนใจแสดงเท่านั้น (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์และคณะ, 2547: 520) แต่สำหรับแฟนฟุตบอลไทยแล้ว พวกเขาไม่เพียงแค่มารวมตัวกันเฉพาะแค่ในสนามเท่านั้น อันที่จริง แฟนฟุตบอลได้แสดงบทบาทได้มากกว่าจะเป็น “ผู้ดูผู้ชมผู้เชียร์” ในยามที่ทีมรักทำการแข่งขันเท่านั้น พื้นที่นอกสนามก็มีกิจกรรมต่างๆที่แฟนบอลเหล่านี้ให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน กล่าวคือบรรดาแฟนบอลเหล่านี้จะมีการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับนักฟุตบอลหรือเกมการแข่งขันที่ผ่านมา มีการนัดหมายทำอุปกรณ์การเชียร์ หรือแม้แต่การรณรงค์วิธีเชียร์ในลักษณะ “การเชียร์แบบไม่รุนแรง” ด้วยการแจกใบปลิว หรือการที่แฟนบอลสโมสรเมืองทองฯ ตราข้อตกลงร่วมกันเหมือนเป็น “ธรรมนูญแฟน” ที่ทุกคนต้องทำ หรือการไปทำกิจกรรมสาธารณะกุศลร่วมกันในต่างจังหวัด และที่น่าสนใจก็คือมีการรวมตัวเตะบอลกันระหว่างแฟนทีมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสายความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของตน

จากการศึกษา ผู้เขียนพบว่าบทบาทของแฟนฟุตบอลในสังคมไทยอาจมีได้หลายบทบาททั้งในระดับกลุ่ม สโมสร วงการฟุตบอลไทย ไม่ว่าจะเป็นบทบาททางตรงหรือทางอ้อม เป็นบทบาทที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม หรืออาจเป็นบทบาททั้งตอนที่ในสนามแข่งขันหรือในยามที่อยู่นอกสนามแข่งขัน รวมๆ กันอย่างน้อย 9 บทบาท ดังนี้

1. บทบาทในการเป็นผู้รับสาร

กีฬาในสังคมสมัยใหม่มีบทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือ การเป็นแหล่งความบันเทิงให้กับผู้คนในยามที่ว่างเว้นจากภารกิจหน้าที่การงานประจำวัน กล่าวคือ ฟุตบอลถูกใช้เป็นพื้นที่ในการบรรเทาผ่อนคลายความตึงเครียดกดดัน

ในโลกทุนนิยมจะถือว่าโทรทัศน์เป็นระบบอุตสาหกรรมชนิดหนึ่ง ที่มีการลงทุนเพื่อแสวงหาผลกำไร โทรทัศน์เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างเกมกีฬากับสถาบันธุรกิจ มันเป็นดังสะพานที่นำโลกของกีฬาไปสู่ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้ชม ดังนั้นผู้ชมกีฬาผ่านสื่อโทรทัศน์จึงมีความหมายและความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะ “ตลาด” (market) ในการดำเนินธุรกิจของโทรทัศน์

ในแง่การขายการฟุตบอลที่ถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์จึงเป็นการร่วมมือของสถานี รายการ และเจ้าของลิขสิทธิ์ที่นำเสนอสู่สายตาผู้ดูผู้ชมที่เป็นแฟนฟุตบอล ซึ่งบรรดาแฟนเหล่านี้ไม่ได้เป็นผู้ที่ซื้อรายการฟุตบอลโดยตรง (เช่น กรณีฟรีทีวี) แต่ทว่า “ปริมาณของผู้ชมที่เป็นแฟน” ดังกล่าวได้กลายเป็น “สินค้า” ประเภทหนึ่งที่สถานีและเจ้าของรายการนำไปขายให้กับผู้สนับสนุนและผู้อุปถัมภ์ (sponsor) รายการต่าง ๆ อีกทอดหนึ่ง

แม้ว่าผู้รับสารที่เป็นผู้ชมนั้นไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายในการซื้อฟุตบอลทางโทรทัศน์ในลักษณะที่เป็นสินค้าโดยตรง แต่ว่าผู้สนับสนุนรายการเป็นผู้จ่ายแทน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าผู้รับสารเหล่านี้จะไม่ได้จ่ายอะไรเลย หากแต่เป็นการจ่ายทางอ้อม ซึ่งปริมาณความสนใจในการรับชมของผู้ชมที่เป็นแฟนเหล่านี้เองที่ทางสถานีหรือผู้ผลิตรายการจะนำไปขายให้กับผู้โฆษณา ผู้สนับสนุนรายการ และเจ้าของสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่เรารู้จักกันดีก็คือ “อัตราความนิยมของผู้ชม” (rating) นั่นเอง ซึ่งหมายความว่า ผู้ชมนั้นได้กลายเป็น “สินค้า” ที่ผู้ผลิตรายการและสถานีโทรทัศน์นำไปขายให้กับเจ้าของสินค้าและบริการ และผู้สนับสนุนรายการอื่น ๆ นั่นเอง

นอกเหนือจากนั้น จากมิติการเป็นรับสารหรือผู้ชมเฉย ๆ ในอดีตได้ก้าวขึ้นมาอีกขั้นด้วยการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน ในลักษณะกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีรสนิยมความชื่นชอบแบบเดียวกัน ทั้งนี้ D. Merskin (2008) ได้นิยามไว้ว่า แฟนก็คือผู้รับสารประเภทหนึ่งๆ ที่แตกต่างจากผู้รับสารทั่วไปตรงที่มี “การลงทุนมือทำ” (doing) กิจกรรมอื่นๆ

นอกเหนือจากการบริโภคสื่อเท่านั้น การลงมือทำอะไรบางอย่างสะท้อนให้เห็นความผูกพันทางอารมณ์ (emotional involvement) กับผลงาน/ตัวบุคคลในสื่ออื่นๆ ในขณะที่ "fandom/fan club" นั่นก็คือชุมชน/การรวมตัวของผู้ที่เป็แฟนที่มีความสนใจร่วมกัน มีความกระตือรือร้นร่วมกัน และมีการสื่อสารกันแบบ "คนคอเดียวกัน" (camaraderie) (กาญจนา แก้วเทพ, 2555) ดังตัวอย่างบทสนทนาทางเว็บไซต์ของแฟนบอลสโมสรเมืองทอง

“ผมว่าให้เวลายอร์คกำลังไปได้”

“เสียตาย ย็อกกำลัง น่าจะให้โอกาสอีกสักหน่อย ผมว่าสิ่งแรกที่จะต้องเปลี่ยนน่าจะเป็น รณฤทธิ์ ซื่อวาจา นะ”

“เรียกได้ว่าปิดโอกาสและแทรกแซงการทำงานเลยครับน่า โค้ชเมืองทองที่ผมคิดว่าน่าจะมี สัญญาระยะยาว 3 ปีขึ้นไป มี โค้ชย็อค กับ โค้ชผู้พันคาลิสได้ (ความจริงอยากให้โค้ชเด็ก บ้องกันแซมปีอีกปีด้วยซ้ำ) แต่นี่อะไร ได้แซมปีก็แล้ว รูปเกมดีก็แล้ว เพียงเสมอนิด แพ้หน่อย ก็ ไล่ออก”

“ทำไมเราเห็นตรงกันครับ 555”

และเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้น ได้มีการนำเอาสื่อใหม่ ๆ อย่างอย่างอินเทอร์เน็ต มาเป็นสื่อกลางในการรวมกลุ่มผู้ที่มีความชื่นชอบในฟุตบอล จากศึกษาของธนภูมิ เรืองวิทยานุกูล (2546) พบว่าปัจจุบันสื่ออินเทอร์เน็ตมีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มวัฒนธรรมฟุตบอลขึ้นในลักษณะชุมชนเสมือน (virtual community) มากไปกว่านั้นกลุ่มวัฒนธรรมฟุตบอลบางกลุ่มที่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม “แฟนคลับ” ก็ได้นำสายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความชื่นชอบแบบเดียวกันมาใช้ในชีวิตประจำวันในลักษณะของกลุ่มสาธารณะ และมีการดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่มากไปกว่า “การชมฟุตบอล” เช่น การเล่นเกมฟุตบอลด้วยกันของ แฟนคลับสโมสรเมืองทองที่ระบุไว้ว่า

“การจัดฟุตบอลแฟนคลับของสโมสรเมืองทอง ยูไนเต็ต เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันเสาร์ที่ 4 เมษายน 2552 กับแฟนคลับของบางกอกยูไนเต็ต ซึ่งตอนนั้นผมมีเจตนารมณ์มุ่งหวังจะสร้างความสามัคคีและมิตรภาพในกลุ่มกองเชียร์อุตร้าเมืองทองของเรา เนื่องจากขณะนั้นกลุ่มอุตร้าเมืองทองของเราเริ่มรวมตัวกันได้ไม่นาน หลายๆ ท่านมาเชียร์บอลคนเดียวไม่มีเพื่อน ไม่รู้จักใคร เชียร์บอลจบก็กลับบ้าน บางท่านก็นั่งเชียร์ในสนาม

แต่ไม่กล้าเข้าร่วมกลุ่มเชียร์กับอุตุตราเมืองทอง เนื่องจากไม่รู้จักใคร แต่หลังจากมีกิจกรรมฟุตบอลแฟนคลับครั้งแรก กลุ่มแฟนคลับเริ่มเหนียวแน่นขึ้น หลายๆ ท่านได้มาเป็นเพื่อนพี่น้อง กิน เที่ยว เฮฮาด้วยกัน เราได้เห็นสมาชิกใหม่ๆ เข้ามาเป็นครอบครัวเดียวกับเราเพิ่มขึ้นๆ จนครอบครัวเราใหญ่โตขึ้นมาจนถึงวันนี้

ซึ่งนอกจากการสร้างสามัคคีและมิตรภาพในกลุ่มกองเชียร์อุตุตราเมืองทองแล้ว ฟุตบอลแฟนคลับยังเป็นการเจริญมิตรไมตรีกับแฟนบอลทีมอื่นๆ ท่านที่ได้ลงเล่นบอลแฟนคลับจึงถือเป็นเกียรติ เพราะท่านเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของกองเชียร์อุตุตราเมืองทองทั้งหมดที่มาทำหน้าที่เจริญสัมพันธไมตรีกับกองเชียร์ทีมอื่น ผมจึงย้ำตลอดว่าการแข่งขันฟุตบอลแฟนคลับแต่ละครั้งไม่ได้มุ่งหวังที่ชัยชนะในผลการแข่งขันแต่ผมมุ่งหวังชัยชนะในมิตรภาพ

ที่ผ่านมการจัดกิจกรรมฟุตบอลแฟนคลับแต่ละครั้งดำเนินมาด้วยดีโดยตลอด ต้องขอขอบคุณทุกท่านมากๆ ที่ช่วยสืบสานเจตนารมณ์นี้ไว้ตั้งแต่ต้นจนถึงวันนี้ แต่เนื่องจากปัจจุบันครอบครัวเราใหญ่โตขึ้นมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น การจัดกิจกรรมฟุตบอลแฟนคลับแต่ละครั้งจึงไม่สามารถตอบสนองให้ทุกท่านได้เล่นอย่างทั่วถึง ดังนั้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสืบสานเจตนารมณ์การก่อตั้งทีมอุตุตราเมืองทองตั้งแต่เริ่มแรก ผมจึงขอความร่วมมือจากทุกท่าน ดังนี้...”

“นักฟุตบอลเราเยอะ ได้เล่นกันไม่ค่อยทั่วถึง แต่ไม่เป็นไรพวกเราสามัคคี รอข้างสนามได้เล่นนิดหน่อยก็ได้ เพราะเรามาหาเพื่อนมากกว่ามาเล่นบอล” (แฟนบอลเมืองทอง)

กิจกรรมอื่นนอกจากการไปเชียร์สโมสรในช่วงแข่งขันแล้วก็มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมสาธารณกุศลเป็นครั้งคราว รวมทั้งการจัดโปรแกรมไปท่องเที่ยวร่วมกัน (ณัฐสุพงษ์ สุขโสธ, 2548) และที่สำคัญเมื่อปลายปี พ.ศ. 2553 ได้มีปรากฏการณ์การเคลื่อนไหว นัดรวมตัวกันในผู้ที่ชื่นชอบฟุตบอลไทยกลุ่มหนึ่ง ทำการยื่นข้อเรียกร้องผ่านสื่อให้เปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย

2. บทบาทในการเป็นผู้บริโภควัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาบทบาทของแฟนบอลในฐานะที่เป็นผู้บริโภควัฒนธรรมฟุตบอลแล้ว อาจพิจารณาในมิติสินค้าใน 2 ประเภทตามแนวคิดสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้แก่ สินค้าเชิงวัตถุ กับสินค้าเชิงจิตใจ/เชิงวัฒนธรรม

สินค้าทั่วไป เป็นสินค้าทั่วไป ที่แฟนบอลซื้อเข้ามาเพื่อการบริโภค เช่น เครื่องดื่ม ขนม ของขบเคี้ยว หรือสินค้าอื่นๆ ที่แฟนบอลบริโภคในขณะที่ชมเกมการแข่งขัน อย่างไรก็ตามโดยส่วนใหญ่แล้วแฟนฟุตบอลไทยเป็นผู้บริโภคสินค้าเชิงวัฒนธรรมมากกว่าสินค้าทั่วไป

สินค้าเชิงจิตใจ/เชิงวัฒนธรรม ในกลุ่มแฟนเองมีการใช้เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และของประดับต่าง ๆ เช่น หมวก ผ้าพันคอ เข็มกลัด ธง รวมถึงรอยเพนต์บริเวณใบหน้า ซึ่งสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ในด้านหนึ่งก็เป็นสินค้าที่มีผลกระทบทางจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก เป็นสำคัญ ส่วนอีกด้านหนึ่งสินค้าเหล่านี้สามารถเป็น “สื่อ” ที่ส่งสารหรือความหมายของการสื่อสารความเป็นกลุ่มหรือ “สังกัด” ของตนเองไปสู่การรับรู้ของบุคคลอื่นได้ และที่น่าสนใจคือ ตัวสินค้าเหล่านี้ ผู้บริโภคสามารถเลือกสรรที่จะบริโภคและเข้าถึงการเป็นเจ้าของได้ไม่ยากนัก เนื่องจากปัจจุบันมีการผลิตสินค้าเหล่านี้ออกมาอย่างเป็นล่ำเป็นสันทั้ง “ของจริง” “ของเทียม” และ “ของเลียนแบบ” อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าสินค้าเลียนแบบเหล่านี้จะมีราคาที่ถูกกว่าสินค้าของจริงที่มีลิขสิทธิ์อยู่มาก แต่จากการพูดคุยกับแฟนฟุตบอลไทยหลายท่านต่างก็ยืนยันเป็นเสียงเดียวว่าต้องเป็นของจริงจากสโมสรเท่านั้น

นอกจากนั้นเราสามารถพิจารณาได้ว่าในอีกด้านหนึ่งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเป็นตัวแทนช่วงระยะเวลาพิเศษ (ช่วงเวลาที่แข่งขันฟุตบอล) ออกจากช่วงเวลาปกติ (ช่วงเวลาเรียนหรือทำงาน) ได้ด้วย ที่สวมใส่ที่บ่งบอกความเป็นทีมหรือความชื่นชมในทีมนั้น อีกทั้งยังเป็นพื้นที่การโฆษณาสินค้า และบ่งบอกถึงสถานะของแฟนบอลผู้สวมใส่ ที่เป็นผู้ซื้อหรือผู้บริโภควัฒนธรรมฟุตบอล

สินค้าที่สโมสรฟุตบอลเป็นผู้ผลิตอย่างเช่น เสื้อผ้า ของที่ระลึกของสโมสร รวมถึงเนื้อหาที่สื่อมวลชนผลิตขึ้นนั้นอาจยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของแฟนบอล สำหรับแฟนบอลไทยแล้วพวกเขามีความต้องการที่มากไปกว่านั้น เช่น ความต้องการท่วงท่าในการเชียร์ อุปกรณ์ประกอบการเชียร์ เป็นต้น หรือในกรณีเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อกีฬาที่น่าสนใจข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ เกี่ยวกับฟุตบอลไทยก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ อันที่จริงสื่อกีฬาที่ไม่ได้ละเลยการนำเสนอเรื่องราวของแฟนบอลเสียเลยทีเดียว มีรายการและเนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับแฟนบอลอยู่ในระดับหนึ่ง แต่ถึงที่สุดแล้วสื่อเหล่านี้ก็ยังมีเนื้อหากว้างๆ เพื่อรองรับกลุ่มผู้ชมทั่วไปมากกว่าจะเป็นเรื่องเฉพาะของกลุ่มแฟน ด้วยเหตุนี้เองแฟนบอลหลายต่อหลายกลุ่มจึงเลือกที่จะนำเสนอ

เรื่องราวของพวกเขาออกมาผ่านมุมมองของตนเอง เพื่อทำการสื่อสาร และนำเสนอเรื่องราวอย่างที่พวกเขา
 อยากรู้ อยากบอก อยากเห็น และอยากแสดงให้ผู้อื่นๆ ได้รับรู้

จากแนวคิดของ Henry Jenkins (1992) ที่ให้มุมมองว่า แฟนไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่ผู้รับสารหรือ
 ผู้บริโภคเท่านั้น หากแต่แฟนเป็นบางอย่างที่มากกว่านั้น ซึ่งแฟนก็คือ textual poacher ซึ่งหมายถึงผู้ที่หยิบ
 ขยี้การนิยามความหมายของตัวบท (สิ่งที่พวกเขาเป็นแฟน) ตีความเสียใหม่ และสร้างผลผลิตที่เปลี่ยนแปลง
 ความหมายของตัวบทนั้น

“ผมกำลังทำธงอยู่ ตอนนี้เกาะบล็อกเสดแล้วขนาด 1x1 เมตร (ไม่รวมธง) เกาะเป็นรูปกิเลน
 ผยองตัวใหญ่ เหลือแค่พันสี่ลงผ้าธงแต่ยังไม่ได้ไปซื้อผ้า ถ้าเอาไปโบกต้องไปโบกตรงเสदन
 ด้านบนของทางขึ้นครับ (ขนาดมันใหญ่) ก็ใครที่นั่งแถวๆเสदनด้านบนตรงทางขึ้นก็โบกได้
 ครับ ผมทำมาให้ส่วนรวม แต่ต้องโบกตรงที่ผมว่าไว้นะเพราะถ้าโบกตรงที่เขาขึ้นเชียร์กันคน
 ข้างหน้าเค้าอาจรำคาญได้ ถ้าทำเสดผมจะเอาไปไว้บนตรงทางขึ้นเสदनและเวลาที่ไม่ได้โบก
 สามารถพึงธงไว้ข้างล่างด้านหน้าได้ จะทำเสดให้ยาวๆพอประมาณละกัน” (แฟนบอลเมือง
 ทอง)

ธงหรือป้ายผ้าที่เห็นอยู่บนอัฒจันทร์นั้น โดยมากแล้วไม่ใช่สินค้าของสโมสร หากแต่เป็นวัตถุข่าวของที่
 แฟนบอลที่มาจากกรรวมตัวกันทำขึ้นมาเองเสียเป็นส่วนใหญ่ พวกเขาก็ทำการดัดแปลง ต่อเติมและผลิต
 สินค้าของตนเองที่มีความแตกต่าง พวกเขาใช้อัตลักษณ์สโมสรเป็นฐานและต่อเติมเสริมแต่งด้วยอัตลักษณ์ของ
 กลุ่ม หรืออัตลักษณ์ของตัวเองเขาเองลงไป หลายๆ ครั้งที่พวกเขาทำอุปกรณ์ง่าย ๆ อย่าง ป้ายกระดาษหรือป้ายผ้า
 กันที่หน้าสนาม แต่ถ้าเป็นอุปกรณ์ที่ต้องอาศัยเวลาและความประณีตมากกว่าแล้ว แฟนบอลมักจะใช้เวลานอก
 วันแข่งขันนัดหมายกันมาทำ (สัมภาษณ์แดง แฟนบอลเมืองทอง) สถานที่ในการจัดเตรียมจะเป็นบริเวณร้าน
 กาแฟที่แดงเป็นเจ้าของอยู่ หรืออาจจะเป็นที่บ้านของคนใดคนหนึ่ง หรือบริเวณสนามของสโมสรในกรณีที่เป็น
 งานใหญ่และมีคนมาจำนวนมาก สำหรับการดูแลรักษาอุปกรณ์การเชียร์ต่างๆ เช่น กลอง ธง ป้ายผ้า เสื้อยักร์
 หรือธงยักร์ก็กระทำกันอย่างสม่ำเสมอ

ในกรณีธงยักร์หรือเสื้อยักร์ซึ่งเป็นอุปกรณ์ประกอบการเชียร์ของแฟนหลายๆ สโมสร ธงหรือเสื้อที่ว่านี้
 มีขนาดใหญ่มาก วางไว้เหนือหัวของแฟนบอล และค่อยๆ ส่งต่อกันไปทั่วเสदनเชียร์ ธงนี้เมื่อใช้งานบ่อยครั้ง

จะมีรอยเปื้อนและกลิ่นเหม็น ด้วยขนาดที่ใหญ่โตของธงทำให้แฟนบอลไม่สามารถทำความสะอาดด้วยตัวเอง เพียงลำพังได้ บรรดาแฟนจึงนัดหมาย มาทำความสะอาดกันเป็นระยะ

นอกจากนี้แล้วยังมีการซ้อมร้องเพลงเชียร์หรือกระทั่งการบันทึกคลิปตัวอย่างเพลงเชียร์เพื่อเผยแพร่ให้แฟนบอลคนอื่นๆ ได้ฝึกซ้อมร้อง ซึ่งมักจะทำกันเป็น ประจำในช่วงก่อนเริ่มหรือช่วงพักครึ่งฤดูกาล ปฏิบัติการต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการพลิกบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้บริโภควัฒนธรรมไปสู่การเป็นผู้สร้าง และผลิตความหมายใหม่ ๆ

“ผมรวมภาพการเชียร์ สีลั่นต่างๆ ในต่างประเทศ เมื่อพวกเราใครที่มีทุนทรัพย์ ใเดียว จะนำมาต่อยอดสร้างสีลั่นในสนามไม่จำกัดว่าโซนใดโซนหนึ่ง แต่ทุกโซนก็สามารถทำได้ครับ ทั้งตัวอย่างในแบบธงเล็ก ธงใหญ่ แพลอักษร ป้ายผ้า” (แฟนบอลเมืองทอง)

“ปัจจุบันการร้องเพลงเชียร์เราไม่ได้กำหนดรอบเพลง จึงทำให้เกิดปัญหาว่า เพลงนี้จะร้องกี่รอบและจะหยุดตอนไหน สตาฟฟ์แฟนคลับอุลตราได้เล็งเห็นความสำคัญเรื่องนี้จึงร่วมกันกำหนดจำนวนรอบเพลงเชียร์ อีกเรื่อง เพลงขอเราทุกเพลงมีทำประกอบอยู่แล้ว และการร้องโดยมีทำประกอบจะทำให้อารมณ์ร่วมในการร้องเพลงมากขึ้น รวมถึงการนำผ้าพันคอมาใช้ระหว่างเชียร์ให้มากขึ้น ทำประกอบรอบแบริ่งสดๆ ไม่ต้องทำท่า รอบสองกลองขึ้นทุกคนช่วยกันปรบมือสูงๆ รอบสามหมุนผ้าพันคอ แล้วก็วนกลับมาร้องสดๆ ไม่ต้องทำท่า คลิปเพลงประกอบ ในคลิปอาจยังไม่กำหนดท่าประกอบไว้ แต่ขอให้หัดร้องตามและจินตนาการท่าที่บอกไปนะครับ” (แฟนบอลเมืองทอง)

เมื่อพิจารณาการบริโภคของแฟนบอลว่ามีลักษณะเป็นกระบวนการแล้ว จะเห็นได้ว่า การชมการแข่งขันฟุตบอลนั้นไม่ได้เป็นจุดสิ้นสุดของกระบวนการบริโภค หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่กิจกรรมต่างๆ อีกมากมายของกลุ่มแฟนบอลทั้งในและนอกสนาม ทั้งในวันแข่งขันและนอกวันแข่งขัน รวมไปถึงการใช้สื่อเชิงสังคมอย่างเว็บไซต์ เพจต่าง ๆ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นช่วยสร้างความเป็นพวกเดียวกัน (us) และค่อยๆ จำแนกคนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดเป็นกลุ่มแฟนบอลอีกหลายกลุ่มที่ชื่นชอบในสโมสรเดียวกัน ซึ่งการรวมกันได้ของแฟนบอลกลุ่มต่างๆ นี้ก็ทำให้เกิดมีลักษณะเป็นชุมชนแฟนในโลกความเป็นจริง

3. บทบาทในการเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์

กลุ่มแฟนบอลไม่ใช่ผู้รับสารที่เฉื่อยชา หากแต่เป็นพลิกสถานะของการเป็นผู้รับสารที่กระตือรือร้น (active audience) นอกจากนั้นพวกแฟนจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทั้งในด้านการตีความตัวบทและการวิพากษ์วิจารณ์ตัวบท ซึ่งเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งกับผู้รับสารทั่วไปที่มักอาจจะมองข้ามรายละเอียดต่างๆ ในตัวบทที่เกี่ยวข้อง ทว่าพวกแฟนจะไม่มองข้าม สามารถวิพากษ์วิจารณ์เกมการแข่งขัน การจัดตัวผู้เล่น ฝีเท้าของนักฟุตบอล และรายละเอียดอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี อาทิ

“น.โช.ต้องปีกขวา ..วันเฉลิมต้องกลาง...ส่วนแบ็กขวาต้องปริญญาจรั” (ภัทมวรรณ แฟนบอลชัยนาท)

“เมื่อวานเชียร์แล้วรู้สึกเหนื่อย....เพราะเชียร์ไม่ขึ้นเลย เล่นบอลไม่เป็นทรงเลยมีแต่โยนๆๆๆๆๆจากหลังไปหน้าแต่หน้าก็ดันเก็บบอลไม่ได้อีก.....เซ็งๆๆๆๆๆ” (แฟนบอลเมืองทอง)

“ขอให้มีจุดยืนและมีเป้าหมายชัดเจนคือเชียร์ทีม ไม่ใช่เชียร์นักเตะคนใดคนหนึ่งหรือเชียร์โค้ชจนเกิดความขัดแย้งและก้าวก่ายการทำทีมและการจัดตัวผู้เล่นครับ” (แฟนบอลชัยนาท)

แต่ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ที่ขยับไปอีกระดับหนึ่งก็คือ การรวมตัวประท้วงสโมสรที่พวกเขาเป็นแฟน กระทั่งการรวมตัวให้มีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย

สำนึกในการวิพากษ์วิจารณ์ที่ชัดเจนที่สุดของแฟนบอล ไทยคือการเกิดการรวมตัวประท้วงต่อสโมสรฟุตบอลที่พวกเขาเป็นแฟนกระทั่งไปถึงประท้วงต่อสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2553 แฟนบอลไทยประมาณ 500 คน รวมตัวกันบริเวณหน้าที่ทำการสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยเพื่อประท้วงและยื่นหนังสือเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารสมาคมฯ ต่อมาวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2554 ได้มีแฟนบอลอีกประมาณ 200 คนมารวมตัวกันบริเวณหน้าที่ทำการสมาคมฯ อีกครั้งเพื่อประท้วงต่อการดำเนินการเลือกตั้งนายกสมาคมฯ ที่พวกเขามองว่าไม่โปร่งใส ทว่าการวิพากษ์และการประท้วงที่เห็นผลเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนได้เกิดขึ้นในระดับสโมสร กล่าวคือ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2555 แฟน ทำเรือฯ ประมาณ 500 คน รวมตัวกันที่อิมจันทร์หลังจบการแข่งขันเพื่อเรียกร้องให้มีการแสดงความรับผิดชอบต่อผลการแข่งขันที่แพติดต่อกันหลายนัด

4. บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนทางเศรษฐกิจหรือผู้กำหนดชะตากรรมสโมสร

ฟุตบอลไม่ได้เป็นเพียงการแข่งขันบนสนามหญ้าของผู้เล่น 22 คนและมีผู้คนมาร่วมชมและเชียร์เท่านั้น หากทว่าในปัจจุบันกิจการสโมสรฟุตบอลไทยได้ดำเนินการในรูปแบบของธุรกิจอย่างเต็มตัว ในแต่ละฤดูกาลแข่งขันนั้นสโมสรในระดับไทยพรีเมียร์ลีกใช้งบประมาณรวมกันมากกว่าหนึ่งพันล้านบาท ในฐานะที่เป็นธุรกิจกีฬาแล้ว การแสวงหาหารายได้จากผู้บริโภคนับเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่ของธุรกิจสโมสรฟุตบอลในประเทศไทย

ในแง่หนึ่งธุรกิจสโมสรฟุตบอลจึงเป็นอุตสาหกรรมที่มีการผลิตสินค้าจำนวนมาก เพื่อจำหน่ายให้กับแฟนบอลผู้บริโภค รายได้ที่สโมสรได้จากแฟนบอลโดยตรงมาจากสองทางคือค่า บัตรเข้าชมการแข่งขัน (ซึ่งสินค้าที่สโมสรเสนอขายคือเกมการแข่งขันในสนาม) และสินค้าสโมสร (ได้แก่ เสื้อผ้าพันคอ รวมทั้งสินค้าอื่นๆ ที่สโมสรผลิตขึ้นมาจำหน่าย)

“เดี๋ยวต้องไปจัดของจริง สัก 2 ตัว ทีมเราจะต้องมีเงินไว้บริหารทีม เพื่อสู้กับทีมใหญ่ๆได้” (แฟนบอลชัยนาท)

นอกจากบริโภคสินค้า จากสโมสรแล้วแฟนบอลยังเป็นผู้บริโภคสื่อ ทั้งข่าวหรือการถ่ายทอดการแข่งขันทางโทรทัศน์ (ที่ในท้ายที่สุดก็เป็นรายได้ย้อนกลับไปสโมสรผ่านค่าลิขสิทธิ์ถ่ายทอด) ดังนั้นแล้ว สถานะของแฟนบอลในโครงสร้างความสัมพันธ์ธุรกิจฟุตบอลจึงอยู่ที่การเป็นผู้บริโภควัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำรงคงอยู่ของสโมสรฟุตบอล

นอกจากนั้นในกรณีการประท้วงที่เห็นผลเปลี่ยนแปลงชะตากรรมของสโมสรอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นในระดับสโมสร การทำเรื่อง ดังที่กล่าวไปข้างแล้วในส่วนของบทบาทการเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งการรวมตัวของแฟนบอลทำเรื่องดังกล่าวที่เรียกร้องขอความรับผิดชอบของผู้บริหารสโมสรต่อผลการแข่งขันที่ตกต่ำด่าดั่ง ซึ่งในท้ายที่สุด ผู้อำนวยการสโมสร ทำเรื่อง ก็ต้องประกาศรับผิดชอบต่อความล่าช้าออกจากตำแหน่ง เป็นต้น

5. บทบาทในการเป็นผู้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแฟนฟุตบอลกับสโมสรหรือผู้ชมอื่นๆ

“ปีนี้แฟนบอลเราคงจะเห็นกองเชียร์ที่สุดยอด มีการประชุมกันด้วยแบบนี้ คงได้แพลนเพียบแน่ๆเลย เห็นประธานเชียร์ร่วมวางแผนแบบนี้ผมนี้ตื่นเต้นเลยกับกองเชียร์ในปี” (สมเจตน์ แฟนบอลชัยนาท)

ในช่วงก่อนและหลังการแข่งขันที่แฟนบอลจะได้พูดคุย สังสรรค์ ทำความรู้จัก การเดินทางไปชมการแข่งขันนัดเยือนที่ต้องใช้เวลาและก็มีกิจกรรมท่องเที่ยวร่วมกันก็จะยิ่งสร้างความเข้มข้นของความสัมพันธ์ให้มากขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง กิจกรรมจำนวนมากที่แฟนบอลทำร่วมกันในวันที่ไม่มีการแข่งขันจะยิ่งช่วยกระชับความสัมพันธ์ และทำให้การเป็นแฟนบอลกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

“เราไม่ได้เป็น The Sh@rk Power แค่ในสนาม เราเป็นนอกสนามด้วย มันทำให้เรามีกิจกรรมร่วมกัน มีเจอกันตลอดเป็นครอบครัวเดียวกัน” (สมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม The Sh@rk Power)

ปัจจุบันแฟนบอลแทบทุกกลุ่มจะมีกระดานสนทนาเป็นของตัวเอง ทั้งที่เป็นส่วนหนึ่งของเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของสโมสรและที่แฟนบอลสร้างกันเอง หรืออย่างน้อยที่สุดกลุ่มแฟนบอลที่ไม่มีกระดานสนทนายาก็จะมีกลุ่ม (group) ในเว็บไซต์เฟซบุ๊ก (www.facebook.com) พวกเขาจะใช้พื้นที่สื่อสังคมนี้ในการสื่อสาร นัดหมาย สร้างความสนิทสนม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นใน ประเด็นต่างๆ (ซึ่งอาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกับฟุตบอลก็ได้)

“เป็นอีกหนึ่งสโมสรที่ให้ความสำคัญกับเว็บไซต์ ในเวลาที่โซเชียลมีเดียอื่นๆ เข้ามามีบทบาทเยี่ยมค่ะ ... Official Website เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นความมืออาชีพ” (ธนิดา แฟนบอลชัยนาท)

ในกระดานสนทนาของแฟนบอลนี้จะเป็นแหล่งข่าวสารที่สำคัญ โดยเฉพาะข่าวเล็กๆ น้อยๆ ที่สื่อมวลชนทั่วไปอาจไม่สนใจรายงาน เช่น ข่าวที่เป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงมากๆ ข่าว “วงใน” หรือกระทั่งเรื่องซุบซิบในกลุ่มแฟน ข่าวสาร เล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ไม่ได้เป็นแค่การพูดคุยกันในโลกออนไลน์เท่านั้นแต่มีส่วนสำคัญในบทสนทนายาระหว่างแฟนบอลด้วยกันในวันที่มีการแข่งขันด้วย เรียกได้ว่าการรู้ข่าวสารหรือเรื่องซุบซิบเล็กน้อยเหล่านี้ก็นับเป็นปัจจัยหนึ่งในการมีส่วนร่วมในชุมชนแฟนบอลเช่นกัน

แฟนบอลในหลายๆ กลุ่มจะมีการรวมทีมฟุตบอลของตนเองขึ้นมา มีการนัดหมายเล่นฟุตบอลร่วมกันที่สนามฟุตบอลให้เข้าในช่วงหลังเวลางานของแต่ละวัน บางกลุ่มเช่นอุบลราชธานีเมืองทองมีทีมฟุตบอลหลายทีม จัดแข่งขันกันเองเป็นประจำทุกๆ ปี และบางครั้งจะมีการเล่นฟุตบอลเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลต่างสโมสร

ซึ่งนอกจากการสร้างสามัคคีและมิตรภาพในกลุ่มกองเชียร์อุบลราชธานีเมืองทองแล้ว ฟุตบอลแฟนคลับยังเป็นการเจริญไมตรีกับแฟนบอลทีมอื่นๆ ท่านที่ได้ลงเล่นบอลแฟนคลับจึงถือเป็น

เกียรติ เพราะท่านเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของกองเชียร์อุตุตราเมืองทองทั้งหมดที่มาทำหน้าที่เจริญสัมพันธ์ไมตรีกับกองเชียร์ทีมอื่น (แฟนบอลสโมสรเมืองทอง)

6. บทบาทในการเป็นผู้รักษาสติการต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่มแฟน

7. **ผู้ให้การสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะ** จากมติการเป็นผู้ชมเฉย ๆ ในอดีตได้ก้าวขึ้นมาอีกขั้นด้วยการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน ในลักษณะกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีรสนิยมความชื่นชอบแบบเดียวกัน และเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้น ได้มีการนำเอาสื่อรูปแบบใหม่ ๆ อย่างอย่างอินเทอร์เน็ตมาเป็นสื่อกลางในการรวมกลุ่มผู้ที่มีความชื่นชอบในฟุตบอล จากศึกษาของธนภูมิ เรืองวิทยานุกูล (2546) พบว่าปัจจุบันสื่ออินเทอร์เน็ตมีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มวัฒนธรรมฟุตบอลขึ้นในลักษณะชุมชนเสมือน (virtual community) มากไปกว่านั้นกลุ่มวัฒนธรรมฟุตบอลบางกลุ่มที่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม “แฟนคลับ” ก็ได้นำสายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความชื่นชอบแบบเดียวกันมาใช้ในชีวิตประจำวันในลักษณะของกลุ่มสาธารณะ และมีการดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่มากกว่า “การชมฟุตบอล” เช่น การเล่นฟุตบอลด้วยกัน ทำกิจกรรมสาธารณกุศล รวมทั้งการไปท่องเที่ยวร่วมกัน

8. บทบาทเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมแฟนบอลสู่คนภายนอก

กล่าวได้ว่าบทบาทสำคัญประการหนึ่งของการผลิตสื่อโดยแฟนบอลคือการเผยแพร่วัฒนธรรมแฟนบอลจากมุมมองของพวกเขาเองสู่คนภายนอก เช่น

“เราอยากให้สนามบอลพื้นที่เชียร์มีคนทุกเพศ ทุกวัย คนชรา เด็ก สตรี สามารถเข้าถึงได้ โดยการลดความรุนแรงและเปลี่ยนเป็นเสียงเชียร์แทน” (แฟนบอลเมืองทอง)

“เรามาเชียร์ฟุตบอล ทำสิ่งที่ตัวเองรักให้สนุก มีความสุข กันเถอะ เหล่าเพื่อนพี่น้องทุกคน” (แฟนบอลเมืองทอง)

ทั้งนี้อาเซียน ทองอยู่คงได้เปรียบเทียบการแสดงบทบาทของแฟนฟุตบอลว่าเป็น “นักข่าวพลแฟน” ซึ่งแทบได้แตกต่างไปจากบทบาทของ “นักข่าวพลเมือง” (citizen journalist) ที่เป็นการรายงานข่าวสารข้อมูลโดยบุคคลทั่วไป หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือการเปลี่ยนบทบาทของพลเมืองในฐานะผู้บริโภคมาเป็นผู้ผลิตข่าวสารนั้นด้วยตนเอง การผลิตสื่อโดยแฟนบอล จึงหมายถึงการเปลี่ยนบทบาทจากผู้บริโภคมาเป็นผู้ผลิต

9. **บทบาทในการเป็นผู้ร่วมสร้างความหมายจากบทบาทของการเป็นแฟนฟุตบอล**
สำหรับเกมการแข่งขันฟุตบอล สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือผู้ชมผู้เชียร์วิธีการเชียร์ฟุตบอล

บางอย่างอาจไม่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเพนต์หน้า แต่งตัว ให้อั่ง ตะโกน สบด ฯลฯ ดังนั้นการเชียร์ฟุตบอลจึงเป็นการสะท้อนถึงเสรีภาพในการแสดงออกที่ในชีวิตประจำวันปกติอาจทำไม่ได้

ฟุตบอลยังเป็นตัวสร้างบรรยากาศอันเป็นเสมือนพื้นที่ที่ประกอบพิธีกรรมในชีวิตการบริโภคของผู้ชมฟุตบอล เมื่อใดก็ตามที่ผู้ชมและวิธีการเชียร์ขาดหายไปจากฟุตบอล เมื่อนั้นจะเกิดความรู้สึกว่าประหลาด ผิดปกติไปในทันที

ทุกวันนี้การเชียร์ฟุตบอลไทยลีกของคนไทยก้าวหน้าไปมาก มีการรวมตัวเป็นกลุ่มแฟนคลับตามไปเชียร์ที่ขอบสนาม มีอุปกรณ์ในการเชียร์มากมาย ไม่ว่าจะเป็น ธง แตร กลอง สายรุ้ง ฯลฯ นอกจากนั้นกองเชียร์ในหลายสโมสรก็มีการแต่งเพลงเชียร์กันขึ้นมาเอง แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้สื่อสารที่มีความกระตือรือร้นสูง

เพิ่มศักดิ์ เกษมสุข หนึ่งในกองเชียร์สโมสรชลบุรี เอฟซี เล่าให้ฟังว่า

“เมื่อก่อน हमารถคู่กันเดียวไปตามเชียร์ยังมีที่ว่างเลย แต่เดี๋ยวนี้นี้ไม่ใช่แล้ว เราเคยต้องใช้รถบัส 78 คันไปพร้อมกัน เรายินดีและภูมิใจมาก อย่างการที่สโมสรยกเสื้อเบอร์ 12 ให้กับกองเชียร์ เราเป็นคนเริ่มทุกคนจึงพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ความสำเร็จของชลบุรี เอฟซี มีกองเชียร์เป็นกำลังหลัก เราไม่ได้มาด้วยกระแสนิยม แต่เรามาด้วยท้องถิ่นนิยม สายเลือดที่ยังไงก็คงอยู่ไม่หายไป ตอนนี้เวลาไปซื้อของที่ชลบุรี ถ้าใส่เสื้อทีมฉลามชล รับรองได้ลดราคาพิเศษ อาจมีแถมด้วย”

นอกจากบทบาทดังที่กล่าวมาข้างต้น อาจมีบทบาทอื่นๆ ของแฟนฟุตบอล/แฟนคลับ/ความเป็นแฟนอื่นๆ ที่มีลักษณะบทบาทในด้านลบได้ เช่น บทบาทในการเป็นผู้ที่สนใจการพนัน หรือใน วัฒนธรรมแฟนยังมีเรื่องของแฟนบอลบางกลุ่มที่นิยมดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเหล้าหรือเบียร์ด้วย (แม้ทางสนามจะมีข้อกำหนดห้ามดื่มอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังมีการเล็ดรอดเข้าสนามได้) หรือเป็นผู้ที่ชอบสร้างความวุ่นวายเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แม้ว่าสำหรับเกมการแข่งขันฟุตบอล สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือผู้ชมผู้เชียร์ วิธีการเชียร์ฟุตบอลบางอย่างอาจไม่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเพนต์หน้า แต่งตัว ให้อั่ง ตะโกน สบด ฯลฯ ดังนั้นการเชียร์ฟุตบอลจึงเป็นการสะท้อนมิติแห่งเสรีภาพในการแสดงออกที่ในชีวิตประจำวันปกติอาจทำไม่ได้ อย่างไรก็ตามเสรีภาพดังกล่าวจำเป็นต้องภายใต้กฎกติกาที่จะต้องไม่ไปละเมิดผู้อื่นและต้องเคารพในสิทธิของผู้อื่นด้วยเช่นกัน

แต่สิ่งที่ที่เป็นที่น่ากังวลสำหรับแวดวงฟุตบอลไทยก็คือ ปัญหาเรื่องความรุนแรงในการเล่น ชม หรือเชียร์ฟุตบอลด้วยอุปกรณ์ต้องห้าม เช่น พลุไฟ

รวมถึงการเกิดขึ้นของอันธพาลลูกหนัง ดังตัวอย่างการรายงานข่าวทางสื่อมวลชน เช่น

“จราจลลูกหนังไทย”

ลีกไทยบูมสุดขีดและได้รับความสนใจจากบรรดาแฟนบอลชาวไทยอย่างต่อเนื่อง แต่ว่าสิ่งที่ตามมาก็มีบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นแล้วไม่เป็นผลดีต่อภาพลักษณ์ของวงการฟุตบอลไทยมากนัก เมื่อมีแฟนบอลบางกลุ่มแสดงตัวเป็นฮูลิแกนลูกหนัง ซึ่งก็มีหลายเหตุการณ์ที่ติดตราตรึงใจ แฟนบอลชาวไทยเป็นอย่างดี ไล่ตั้งแต่เรื่องฟุตบอลถ้วยพระราชทาน ก. ระหว่างเมืองทองฯ ยูไนเต็ด – การท่าเรือไทย เอฟซี นอกจากนั้นยังมีอีกหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งระดับไทยลีกที่โด่งดังที่สุดคงเป็นคู่ของบางกอกกล๊าส เอฟซีพบกับทีมการทำเรือฯ นัดส่งท้ายฤดูกาล ฟุตบอลดิวิชั่น 1 และดิวิชั่น 2 ก็มีเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นมาเช่นเดียวกัน (ฟุตบอลสยาม, 31 ธันวาคม 2553 - 6 มกราคม 2554: 11)

พฤติกรรมต้องห้ามหรือการกระทำให้เกิดความรุนแรงในสนามแข่งขัน ส่งผลให้สโมสรอาจถูกปรับเงิน ตัดคะแนน ยกเลิกผลการแข่งขัน หรือกระทั่งถูกตัดสิทธิ์ในการดำรงสถานภาพของสโมสร ซึ่งขึ้นอยู่กับคำตัดสินว่าจะร้ายแรงเพียงใด อย่างไรก็ตามก็ตีบทลงโทษเหล่านี้ย่อมส่งผลถึงชะตากรรมของสโมสรได้ไม่มากนักน้อย

กล่าวโดยสรุป แฟนฟุตบอลและแฟนคลับสโมสรฟุตบอลสามารถแสดงบทบาทได้หลายประการ กล่าวคือ บทบาทในการเป็นผู้รับสาร บทบาทในการเป็นผู้บริโภควัฒนธรรม บทบาทในการเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์ บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนทางเศรษฐกิจ บทบาทในการเป็นผู้กำหนดชะตากรรมสโมสร บทบาทในการเป็นผู้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแฟนฟุตบอลกับสโมสรหรือผู้ชมอื่นๆ บทบาทในการเป็นผู้รักษาสถิติการต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่มแฟน บทบาทการเป็นผู้ให้การสนับสนุนแก่เด็กๆ บทบาทเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมแฟนบอลสู่คนภายนอก บทบาทในการเป็นผู้ร่วมสร้างความหมายจากบทบาทของการเป็นแฟนฟุตบอล บทบาทผู้ที่ก่อความรุนแรง ผู้ที่ขึ้นชกบอลกอลบอล การเป็นนักพนัน โดยส่วนใหญ่เป็นบทบาทในด้านบวกและกลางๆ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เป็นบทบาทในแง่ลบที่ไม่พึงประสงค์

การปฏิบัติบทบาทต่างๆ ของบรรดาแฟนฟุตบอลและแฟนคลับข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการไตร่ตรอง และมองใหม่ต่อแฟนฟุตบอลไทยว่าสามารถมีได้หลายบทบาท อันเป็นการ “พลิก” มุมมองที่ขยับไปมากกว่า การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อชมหรือเชียร์ฟุตบอลของสโมสร หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการเจาะทะลุใน เหลี่ยมมุมมองบทบาทใหม่ๆ ของแฟนฟุตบอลในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสโมสรและฟุตบอลไทยใน ภาพรวม

ในเมื่อแฟนฟุตบอลเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาก็คือเมื่อมีแฟน บอลเกิดขึ้นมาแล้ว จะทำอะไรให้หยุด และอยู่ได้อย่างยั่งยืนยาวนาน

เมื่อโลกความเป็นจริงและโลกวิชาการไทย ชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แฟนฟุตบอลและแฟนคลับ สโมสรไทย ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่มาได้ช่วงเวลาหนึ่งแล้ว (กุลวิชญ์ สำแดงเดช 2551, วรุตม์ โอนพรัตน์วินูล 2553, อาจันต์ ทองอยู่คง 2555) อย่างไรก็ตาม หากจะเพิ่มโอกาส ศักยภาพในการคงอยู่และอยู่ได้อย่างยั่งยืน นั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ด้านหนึ่งจำเป็นต้องธำรงรักษาความรู้สึกจงรักภักดีที่บรรดาแฟนฟุตบอลมีต่อสโมสรให้ มากที่สุด อีกทั้งยังจำเป็นต้องสื่อสารสะท้อนถึงบทบาทของแฟนฟุตบอลที่มีประโยชน์หลายๆ ด้านที่เกิดขึ้นจริง ในสังคมไทย เพื่อให้แฟนบอลเป็นที่ยอมรับ โดยการปรับเปลี่ยนความหมายที่เป็นลบของแฟนบอลให้จาง หายไปจนเกิดการยอมรับในคุณค่า ศักดิ์ศรีและการดำรงอยู่ของแฟนบอลอย่างทัดเทียมกับบุคคลหรือกลุ่ม บุคคลอื่นในสังคมไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤษดา เกิดดี. ฟรอนซ์ 98: วินิจฉัยเวลาดัดกับบทวิจารณ์. ใน **นิเทศศาสตร์ปริทัศน์** 4: 1 (มีนาคม 2543): 125-131.

กาญจนา แก้วเทพ. **สื่อบันเทิง: อำนาจแห่งความไร้สาระ**. กรุงเทพฯ: ออล อปาร์ท พรีนซ์, 2545ก.

จรินทร์ ธาณรัตน์. **คู่มือกีฬา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2527.

จิรัฐ จันทะเสน. **ศตวรรษฟุตบอลไทย**. กรุงเทพฯ: กีฬาการพิมพ์, 2543.

จิรวัดน์ แสงทอง. **ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2426-2475**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ดวงพร บุญกลมสวัสดิ์. **พฤติกรรมกรรมการชมฟุตบอลต่างประเทศผ่านสื่อโทรทัศน์ของแฟนบอลชาวไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3**. พระนคร: ไสภณพิพรรฒนาการ, 2481.

ทิฆัมพร เอี่ยมเรไร. **การชมฟุตบอล: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ผ่านสื่อโทรทัศน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร. **พัฒนาการของพลศึกษาในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2525**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

ธารทอง ทองสวัสดิ์. การปฏิรูปสังคมและการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5. ใน **ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทยของมสธ.** (พิมพ์ครั้งที่ 20). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543.

ธี อุทิศ. **สยามกีฬาสตาร์ชอคเกอร์** (1 สิงหาคม 2544): 25.

ธีรยุทธ บุญมี. Free Kick ฟุตบอลโลก. ใน **มติชนสุดสัปดาห์** (10-16 มิถุนายน 2545): 26.

นวนน้อย ตรีนรัตน์. **พนันฟุตบอล: การเสี่ยงโชคของชนชั้นกลางใน หวย ช่อง บ่อน ยาบ้า**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีเมียม เฮาส์, 2543.

นันทา วรเนติวงศ์ และคณะ. รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 2.

(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2535.

เนตรนภา ประกอบกิจ. พัฒนาการของวัฒนธรรมฟุตบอลต่างประเทศในสังคมไทย พ.ศ.

2509 - 2544, วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

พรเทพ คัดสุระ. การขยายกิจการข้ามสื่อของหนังสือพิมพ์กีฬา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

มยุรี ศุภวิบูลย์. อิทธิพลของการเมืองที่มีต่อการพลศึกษาและการกีฬาในประเทศไทย

ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2516. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2519.

ยุพา ชมจันทร์. พระบรมราชโบายลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. ใน จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3, (เมษายน-มิถุนายน 2519): 29.

รักพงษ์ แก้วแท้. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ทีมและนักกีฬาที่มีต่อการจัดการแข่งขัน

ฟุตบอล “ไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก ลีก 2008”. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพลศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. กีฬาในระบบทุนวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2544.

วิโรจน์ วงษ์ทน. แนวคิดและผลงานของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่เกี่ยวข้องกับการพล

ศึกษาและการกีฬา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ศิลปากร, กรม. เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลง

ราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103. พระนคร: พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ หม่อมสนธิ กฤษดากร 6 มีนาคม 2510.

สิทธิ รัตนราช. การศึกษากีฬาฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สุชุม หวังพระธรรม. จากวีรบุรุษสู่ผู้มีชื่อเสียง: การสื่อสารกับการสร้างภาพลักษณ์ดารา

ฟุตบอลไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายงานการสำรวจพฤติกรรมการเล่นกีฬาและการดูกีฬาของ
ประชากร พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2546.

อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. **สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416.** พระนคร:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

อัจฉราพร กมฺพิสมัย. การเมืองการปกครองสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2394. ใน
ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 20). 289 - 348. นนทบุรี:
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543.

อุทธรณ์ ปัดพยนต์. **พัฒนาการของการพลศึกษาไทย.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพล
 ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

ภาษาอังกฤษ

Cashmore, E. **Sport Culture.** London: Routledge, 2000.

Cashmore, E. **Making sense of sport.** (Fifth edition), London: Routledge, 2005.

Coakley, J. J. **Sport in society: Issues and controversies.** Singapore: McGraw - Hill,
 1998.

Dunning, E. **Sport Matters: Sociological studies of sport, violence and civilization.**
 London: Routledge, 1999.

Giulianotti, R. **Football: a sociology of the global game.** Blackwell: Polity Press, 1999.

Hargreaves, J. **Sport, culture and ideology.** London: Routledge, 1982.

Hughson, J. ets all. **The Uses of Sport: A Critical Studies,** London: Routledge, 2005.

Scambler, G. **Sport and Society: History, Power and Culture.** London: Open University
 Press, 2005.

Shepherd, J. G. **Communication as...Perspectives on Theory.** London: Sage, 2006.

Sleap, M. **Social Issues in Sport.** New York: St. martin's Press, 1998.